

vijf paar gebreid en ten geschenke gegeven aan de krijgers van het Rode Leger. In de duimen had zij briefjes gestopt met haar beste wensen en de hoop dat zij ze lang zouden dragen. Het zou goed zijn wanneer hem ook zo'n paar ten deel viel! Goede, warme wanten van angorawol, die zij van haar konijntjes afgekamd had. Dat is waar, dat had zij nog vergeten te schrijven: zij had nu konijntjes — een mannetje, een vrouwtje en zeven jongen. Pas aan het eind van haar brief, na al dat lieve oude-vrouwtjesgebabbel, kwam het allerbelangrijkste: de Duitsers waren verjaagd van Stalingrad en massa's en massa's van hen waren vernietigd en zelfs, zei men, was een van hun voornaamste aanvoerders gevangen genomen. Nou, en toen ze dan verjaagd waren, was Olja voor vijf dagen naar Kamysjin gekomen en logeerde bij haar, omdat Olja's huis door bommen vernield was. Zij deed nu dienst in een sappeursbataillon, in de rang van luitenant, en zij was al aan de schouder gewond geweest, maar weer hersteld en had een onderscheiding gekregen — wat voor onderscheiding had het oudje natuurlijk vergeten er bij te schrijven. Zij voegde er aan toe dat Olja, toen zij bij haar logeerde, niets deed dan slapen, en wanneer zij niet sliep, sprak zij alleen maar over hem, en dat zij samen de kaart hadden gelegd en dat alles uitkwam, ruiten vrouw op klaver koning. Zijn moeder schreef dat zij, van haar kant, zich geen betere schoondochter kon wensen dan juist die ruiten vrouw.

Aleksej glimlachte om de roerende diplomatie van het oudje en opende voorzichtig de grijze enveloppe van „ruitenvrouw”. De brief was tamelijk kort. Olja schreef dat na het graafwerk de beste strijders uit hun arbeidsbataljon bij de geregelde sappeurstroepen waren ingelijfd. Zij was nu luitenant der genie. Hun afdeling was het geweest die onder het vijandelijke vuur de versterkingen bij de historische grafheuvel van Mamaj had aangelegd, die bij deze gevechten zo beroemd geworden

was, en daarna de versterkte ring om de tractorenfabriek, een daad van moed waarvoor hun afdeling de militaire orde van de Rode Vlag had gekregen. Olja schreef dat ze daar vrij veel te verduren hadden, dat alles — van conserven tot spaden toe — van achter de Wolga aangevoerd moest worden, een weg die voortdurend onder mitrailleurvuur lag. Zij schreef dat er in de hele stad geen enkel huis meer heel was, dat de grond vol granaattrechters was en er uitzag als een foto van een maanlandschap.

Olja schreef verder dat men hen, toen zij uit het hospitaal kwamen, in een auto door heel Stalingrad gereden had. Zij had hele bergen van gesneuvelde Duitsers gezien, opgestapeld om begraven te worden. En wat een massa's lagen er nog over de wegen verspreid! „En ik zou willen dat die vriend van jou, die tankofficier, ik weet niet meer hoe hij heet, die man wiens hele gezin uitgemoord is, eens hier kwam en dit alles met eigen ogen zag. Op mijn woord, men moest hier een filmopname van maken en die film vertonen aan mensen als hij. Dan kunnen zij zien hoe wij hen op de vijand gewroken hebben”. Aan het eind schreef zij, — en Aleksej las deze hem onbegrijpelijke zin een paar maal over —, dat zij zich nu, na de slag van Stalingrad, hem, die een held onder de helden was, waardig voelde. Dit alles was in haast geschreven op een station, waar zij zich met haar afdeling bevond. Zij wist niet waarheen zij gedirigeerd werden en wat haar nieuwe veldpost-adres zou zijn. Tot haar volgende brief had Aleksej niet de mogelijkheid haar te antwoorden dat niet hij, maar zij, dat kleine, broze meisje dat zo stil en standvastig geploeterd had midden in de oorlogshel, in de ware zin van het woord een held onder helden was. Hij bekeek de brief en de enveloppe nog eens van alle kanten. Op de achterkant stond duidelijk de afzender vermeld: Tweede luitenant der genie Olja Zo-en-zo.

Vaak haalde Aleksej tijdens zijn rustperioden op het vliegveld die brief te voorschijn om hem nog eens over te lezen. Nog lang voelde hij zich door deze lectuur verwarmd in de snijdend-koude wind van het vliegveld en in de mufte, in de hoeken met grillige rijp-patronen begroeide afdeling 9 A, waarin hij nog steeds verblijf hield.

Eindelijk bepaalde instructeur Naoemow een dag voor zijn examen. Hij moest in een „OET-2” vliegen en zijn vaardigheid zou niet worden gecontroleerd door de instructeur, maar door de stafchef, diezelfde roodwangige, volbloedige en dikke luitenant-kolonel die hem bij zijn aankomst zo onvriendelijk ontvangen had.

Wetend dat al zijn manoeuvres van de grond af met de grootste nauwlettendheid gevolgd werden en dat zijn lot nu beslist zou worden, overtrof Aleksej die dag zichzelf. Hij wierp het kleine, lichte toestel in zulke gewaagde posities dat hij aan de ervaren luitenant-kolonel onwillekeurige uitroepen van verrukking ontlokte. Toen Meressjew uit het toestel geklommen was en voor zijn superieuren stond, begreep hij uit het opgewekte, verheugde, met al zijn rimpeltjes stralende gezicht van Naoemow dat zijn zaak voor elkaar was.

„Uitmuntende techniek! Juist ... Een piloot, om zo te zeggen bij God's genade”, bromde de luitenant-kolonel. „Luister 'ns, mannetje, wil je niet bij ons blijven als instructeur? Mensen als jij hebben we nodig”.

Meressjew weigerde bot.

„Nou, dan niet, sufferd! Nogal een kunst — vechten! Terwijl je hier mensen zou kunnen opleiden”.

Plotseling zag de luitenant-kolonel de stok waarop Meressjew steunde en werd paars van woede:

„Alweer? Geef hier! Wat denk je wel, dat je hier op een picnic bent met je stokje? Dat je op de boulevard loopt te flaneren? Tweemaal vierentwintig uur cachot wegens ongehoorzaamheid! ... Wat zijn dat voor vlie-

gers die hier amuletten willen invoeren ... Wat is dat voor sjaman-gedoe? 't Ontbreekt er nog maar aan dat jullie een ruiten aas op je vliegtuig schildert. Tweemaal vierentwintig uur! Begrepen?"

De luitenant-kolonel rukte de stok uit de handen van Meressjew en keek rond naar een goede plaats om hem op te breken.

„Kameraad luitenant-kolonel, sta mij toe op te merken dat hij zijn voeten mist", nam instructeur Naoemow zijn vriend in bescherming.

De stafchef werd nog roder. Met uitpuilende ogen en zwaar ademend vroeg hij:

„Wat is dat nu weer? Begin jij me ook al voor de gek te houden? Is het waar?"

Meressjew knikte bevestigend met het hoofd, terwijl hij zenuwachtig met zijn blik zijn dierbare stok volgde, die op dat ogenblik ongetwijfeld in groot gevaar verkeerde. Hij zou het geschenk van Wassilij Wassiljewitsj niet graag willen missen!

De luitenant-kolonel keek de beide vrienden argwanend aan:

„Nou, als het zo is, vadertje, dan ... Vooruit, laat je voeten zien ... Waar-ach-tig ..."

Aleksej Meressjew kwam uit de trainingsschool met een uitstekend getuigschrift. De boze luitenant-kolonel, die oude „luchtwolf", kon beter dan wie ook de grootheid waarderen van de prestatie van de vliegenier. Hij was niet zuinig met enthousiaste loftuizingen en in het getuigschrift beval hij Meressjew aan voor dienst „bij elk onderdeel van de luchtmacht, als een kundig, ervaren en energiek vlieger".

X

De rest van de winter en het vroege voorjaar bracht

Meressjew op een omscholingscursus door. Deze vond plaats in een oude, permanente opleidingsschool voor de luchtstrijdkrachten met een uitstekend vliegveld, een schitterend gemeenschapshuis en een luxueus clubgebouw met een toneel, waarop de Moskouse toneelgezelschappen zo nu en dan gastvoorstellingen gaven. Ook deze school was overvol, maar hier werden de vooroorlogse tradities zorgvuldig in stand gehouden en je moest er goed op letten dat je uniform precies in orde was, want wanneer je je schoenen niet gepoetst had, wanneer er aan je raglan een knoop ontbrak of wanneer je je vliegplanchet inderhaast boven je gordel gestoken had, moest je op bevel van de commandant een uur of twee exerceren.

Een grote groep piloten, waarbij ook Aleksej Meressjew ingelijfd was, werd omgeschoold voor het besturen van de „La-5", een nieuw type van jager dat toentertijd in gebruik werd genomen. De voorbereiding vond zeer serieus plaats, men bestudeerde de motor, het bouw-materiaal en de hele technische kant van de bouw. Tijdens het volgen van de lessen verbaasde Aleksej er zich over, hoe ver de Sowjetvliegtuigbouw in de betrekkelijk korte tijd, die hij buiten het leger had doorgebracht, gevorderd was. Wat in het begin van de oorlog een gewaagde noviteit geleden had, was nu hopeloos verouderd. De ranke „Zwaluwtjes" en de lichte „Mig's", speciaal gebouwd voor gevechten op grote hoogte en die in het begin van de oorlog ware meesterwerken geleden hadden, werden nu afgevoerd. Om ze te vervangen leverden de Sowjetfabrieken de pas in de oorlog geconstrueerde, in ongelooflijk korte tijd vertrouwd geworden prachtige „Jak's" van de laatste modellen, de in de mode gekomen „La-5's", de „IL's" met hun twee stuurplaatsen, echte vliegende tanks, die dicht over de aarde scheerden en bommen, kogels en granaten vlak boven de hoofden van de vijand uitzaaiden en die in het Duitse leger reeds

de van panische angst getuigende bijnaam „Schwarzer Tod“ hadden gekregen. De nieuwe techniek, geboren uit het genie van een strijdend volk, maakte de gevechten in de lucht tot een uiterst gecompliceerde onderneming en eiste van de vlieger niet alleen kennis van zijn machine, niet alleen een vermetele standvastigheid, maar ook de gave om zich snel te kunnen oriënteren in het strijdperk, het geheel van de luchtslag te kunnen splitsen in de samenstellende delen en op eigen risico en verantwoordelijkheid, daar er vaak geen tijd was om een commando af te wachten, besluiten te nemen en uit te voeren.

Dit alles was buitengewoon interessant. Maar aan het front vonden harde, onafgebroken offensieve gevechten plaats, en terwijl Aleksej Meressjew, gezeten in een hoog en licht klasselokaal aan een gemakkelijke zwaartelessenaar de colleges volgde, werd hij zich hevig en pijnlijk zijn verlangen naar het front, naar het strijd-toneel bewust. Hij had geleerd fysieke pijn te onderdrukken. Hij kon zich dwingen tot ongelooflijke prestaties. Maar ook bij hem ontbrak de wilskracht om het redeloze verlangen om weg te komen uit deze gedwongen ledigheid in zich te onderdrukken, en hij zwierf soms wekenlang rond in een zwijgende, verstrooide en kwaadaardige stemming.

Het was een geluk voor Aleksej dat in dezelfde school ook majoor Stroetsjkow een omscholingscursus volgde. Zij ontmoetten elkaar als oude vrienden. Stroetsjkow kwam een week of twee later in de school aan, maar voelde zich onmiddellijk thuis in dit typische, gedisciplineerde bestaan, paste zich aan de in oorlogstijd zo ongewone, strenge tucht aan en was al spoedig in de gemeenschap opgenomen. Hij begreep onmiddellijk de stemming van Meressjew en toen zij 's avonds na het wassen uiteengingen naar hun slaapkamers, stootte hij hem in de zij:

„Houd moed, kerel, we hebben voorlopig nog genoeg te vechten. Ga maar 'ns na hoe ver het nog is naar Berlijn: probeer het maar 'ns te lopen! We komen heus wel aan onze trek. We zullen ons nog zatvechten”.

In de twee of drie maanden dat zij elkaar niet gezien hadden, was de majoor zichtbaar achteruitgegaan, vermagerd en verouderd.

In het hartje van de winter begonnen de vliegeniers van de cursus, waartoe Meressjew en Stroetsjkow behoorden, hun vliegpraktijk. Reeds voordien had Aleksej een grondige kennis opgedaan van de „La-5”, dat kleine vliegtuig met zijn korte vleugels, dat naar zijn vorm op een vliegende vis leek. Dikwijls ging hij in de pauzen naar het vliegveld en keek toe, hoe deze toestellen zich na een korte aanloop al losmaakten en steil omhoog stegen en hoe ze in de lucht ronddraaiden, waarbij hun blauwachtige buikjes in de zon schitterden. Hij placht naar een vliegtuig toe te gaan, het van alle kanten te bekijken, met de hand over de vleugels te strijken en op de flanken te kloppen alsof het geen machine was, maar een verwend en mooi raspaard.

En nu kwam er een groep uit voor de start. Iedereen had haast om zo gauw mogelijk zijn krachten te beproeven en er ontstond een onderdrukte wedijver. Als eerste riep de instructeur Stroetsjkow op. De ogen van de majoor begonnen te schitteren, hij glimlachte een beetje uitdagend en begon, terwijl hij de riemen van zijn parachute vastmaakte en de cabine sloot, opgewonden iets te fluiten.

Toen sloeg de motor daverend aan, het vliegtuig kwam op gang en daar schoot het al over het vliegveld met een lange staart van opgewaaid sneeuwstof achter zich aan, die met alle kleuren van de regenboog in de zon schitterde, en kijk, daar was hij al in de lucht, blinkend met zijn vleugels in de stralen van de zon. Stroetsjkow beschreef een scherpe boog boven het vliegveld,

maakte een paar sierlijke virages, draaide om zijn as, volvoerde op meesterlijke wijze en met ware *élégance* het hele complex van voorgeschreven oefeningen, verdween uit het gezicht, dook even later plotseling van achter het schooldak op en vloog met daverende motor in volle vaart over het vliegveld, waarbij hij bijna de mutsen van de bij de start wachtende cursisten afrukte. Hij verdween opnieuw uit het gezicht, kwam weer terug en kwam rustig naar beneden om met volleerde zekerheid op de drie puntjes te landen. Stroetsjkow sprong uit de cabine, opgewonden, enthousiast en door het dolle heen als een kwajongen die zojuist een goede streek heeft uitgehaald.

„Dat is geen machine meer — dat is een viool, bij God, een viool!” viel hij luidruchtig de instructeur in de rede, die hem een standje wilde geven voor zijn roekeloosheid. „Je kunt er Tsjaikowskij op spelen . . . Bij God! Wij leven, Aljosjka!” — en hij greep Meressjew in zijn krachtige armen.

Het toestel was werkelijk uitstekend. Daarover waren allen het eens. Maar toen het de beurt van Meressjew was en hij, na zijn prothesen aan de pedalen van de stuurinrichting vastgebonden te hebben, de lucht in ging, voelde hij plotseling dat dit paardje voor iemand zonder voeten te vurig was en met grote voorzichtigheid behandeld moest worden. Toen hij zich van de grond losmaakte, voelde hij niet dat heerlijke, volmaakte contact met de machine dat het ware genot van het vliegen uitmaakt. Het toestel was van een voortreffelijke constructie. Het reageerde niet alleen op elke beweging, maar zelfs op de lichtste trilling van de handen aan het stuurapparaat, die onmiddellijk omgezet werd in een overeenkomstige beweging in de lucht. Door dit onmiddellijk reageren leek het inderdaad op een goede viool. Op dit ogenblik voelde Aleksej met alle scherpheid de onherstelbaarheid van zijn verlies en het gebrek aan

beweeglijkheid van zijn prothesen, en hij begreep dat voor het besturen van deze machine een kunstvoet — zelfs de allerbeste en zelfs bij de uitgebreidste training — nooit een levende, gevoelige, elastische voet kon vervangen.

Het vliegtuig schoot licht en veerkrachtig door de lucht en reageerde gehoorzaam op elke beweging van de pedalen. Maar Aleksej was bang voor deze machine. Hij zag dat bij scherpe virages zijn voeten altijd iets te laat waren en dat hij niet die organische eenheid bereikte, die bij piloten tot een eigensoortige reflex is geworden. Dit telaatzijn zou de gevoelige machine in een vrilte kunnen zuigen die noodlottig kon worden. Aleksej voelde zich als een paard met een touw om zijn poten. Hij was geen lafaard, nee, hij beefde niet voor zijn leven en steeg vaak genoeg op zonder zijn parachute te controleren. Maar hij vreesde dat de kleinste nalatigheid hem voorgoed uit de rijen der jachtvliegers zou schrappen, dat de weg naar zijn geliefde beroep dan definitief voor hem gesloten zou zijn. Hij was daarom dubbel voorzichtig en zette het toestel geheel ontstemd aan de grond, waarbij hij door de te geringe beweeglijkheid van zijn voeten ook nog in zoverre een figuur sloeg dat het vliegtuig voor het stilstond nog een paar onhandige sprongen in de sneeuw maakte.

Zwijgend en somber krom Aleksej uit de cockpit. Zijn kameraden en zelfs de instructeur begonnen hem tegen beter weten in om het hardst te prijzen en te feliciteren. Deze toegeeflijkheid krenkte hem alleen maar. Hij wuifde met zijn hand en hinkte zwijgend over het besneeuwde veld naar het grijze schoolgebouw, heen en weer zwaaiend en met zijn benen slepend. Dat hij juist nu, nu hij al in een jager gezeten had, te kort moest schieten, was voor hem de zwaarste slag na die ochtend in April, toen zijn aangeschoten vliegtuig op de toppen van de dennen stortte. Aleksej liet het middagmaal voorbijgaan

en verscheen ook niet bij het avondeten. In strijd met de schoolregels, die het verblijf overdag in de slaapzalen ten strengste verboden, lag hij met zijn schoenen aan op bed, de armen onder zijn hoofd gevouwen, en niemand — noch de officier-van-dienst, noch de commandanten die voorbijkwamen en die zijn verdriet kenden — durfden hem een aanmerking maken. Stroetsjkow kwam binnen en trachtte met hem te spreken, maar toen hij geen antwoord kreeg ging hij weer weg, medelijdend het hoofd schuddend.

Kort na Stroetsjkow, bijna vlak achter hem, kwam de politieke commissaris van de school, luitenant-kolonel Kapoestin, de slaapzaal waar Meressjew lag binnen: een korte, plompe man met een dikke bril en gekleed in een slecht passende, als een zak om zijn lichaam hangende uniform. De cursisten volgden graag zijn lessen in internationale politiek, waarbij deze uiterlijk zo onbeduidende man de harten van zijn toehoorders vervulde met trots over het feit dat zij deelnamen aan de grote oorlog. Maar men hield niet veel rekening met hem als superieur en beschouwde hem als een burger, die toevallig bij de luchtmacht terechtgekomen was, maar er verder niet het minste verstand van had. Zonder notitie van Meressjew te nemen keek Kapoestin de kamer rond, snoof de lucht op en barstte plotseling boos los:

„Wie voor de duivel heeft hier gerookt? Er zijn immers rookzalen. Kameraad eerste luitenant, wat betekent dat?”

„Ik rook niet”, antwoordde Aleksej onverschillig zonder zijn houding te veranderen.

„En waarom ligt u op uw bed? Kent u de regels niet? Waarom staat u niet op wanneer een superieur binnenkomt? ... Opstaan!”

Het klonk niet als een commando. Integendeel, het werd op een heel vreedzame en burgerlijke toon gezegd, maar Meressjew gehoorzaamde toch slapjes en ging in de houding voor zijn bed staan.

„Juist, kameraad eerste luitenant“, zei Kapoestin be-
moedigend. „Gaaf u nu maar zitten en laten wij wat
praten.“

„Waarover?“

„Tja, waarover we met u moeten beginnen. Maar zouden
we niet liever naar buiten gaan? Ik heb zin om te roken
en dat mag hier bij u niet“.

Zij gingen de halfdonkere gang op, zwakjes verlicht
door de blauwe verduisteringslampjes, en bleven bij een
raam staan. De pijp in de mond van Kapoestin begon te
reutelen. Toen hij na een paar trekken vlam vatte, dook
voor een ogenblik zijn gezicht, breed en peinzend, uit het
halfdonker op.

„Ik ben van plan vandaag de instructeur van uw groep
straf op te leggen“.

„Waarvoor?“

„Omdat hij u heeft laten opstijgen zonder toestemming
van het schoolbestuur . . . Ja, dat meen ik, waarom kijkt u
mij zo aan? Eigenlijk zou ik ook mijzelf straf op moeten
leggen omdat ik niet eerder met u gesproken heb. Ik kon
er steeds geen tijd voor vinden, maar ik was het van
plan . . . Nou, goed. De kwestie is, Meressjew, dat het voor
u niet zo'n eenvoudige zaak is, te vliegen. Goed. Daar-
voor zal ik de instructeur dan ook een oorvijs moeten
geven“.

Aleksej zweeg. Wat was dat voor een mens, die daar
op zijn pijpje zuigend naast hem stond? Een bureaucraat
die meende dat er inbreuk op zijn bevoegdheden was ge-
pleegd doordat men hem niet tijdig gemeld had dat er zich
in het schoolleven een bijzondere gebeurtenis had voor-
gedaan? Een bekrompen ambtenaartje dat in de recrute-
ringsvoorschriften van de luchtmacht een paragraaf ge-
vonden had die verbood, mensen met lichamelijke defec-
ten een vliegtuig te laten besturen? Of eenvoudig een
man met een vals karakter, die de eerste de beste gele-
genheid aangreep om zijn macht te laten voelen? Wat wil-

de hij, wat kwam hij doen op een ogenblik waarop Aleksej zich toch al zo beroerd voelde dat hij het liefst zijn hoofd door de lus van een galg gestopt had?

Meressjew was innerlijk zo geladen dat hij zich slechts met grote moeite beheersen kon. Maar maanden van tegenspoed hadden hem geleerd voorzichtig te zijn met overijlde gevolgtrekkingen, en er was trouwens in die plompe Kapoestin ergens iets dat hem, waarom wist hij niet precies, herinnerde aan commissaris Worobjow, die Aleksej in gedachten steeds een „waarachtig mens” noemde. Het vuurtje in de pijp lichtte nu eens op en doofde dan weer uit en het brede gezicht met de dikke neus en de scherpe ogen kwam afwisselend uit de blauwe duisternis te voorschijn en verdween er weer in.

„Kijk 'ns, Meressjew, ik wil u geen compliment maken, maar hoe men de zaak ook keert of wendt, een feit blijft dat u de enige mens ter wereld bent die zonder voeten een jager bestuurt. De enige!” Hij bekeek bij het doffe lamplicht het mondstuk van zijn pijp en schudde bezorgd het hoofd. „Ik spreek nu niet over uw verlangen om weer bij de militaire luchtmacht te komen. Dat is natuurlijk een heldhaftige onderneming, maar op zichzelf zit er niets bijzonders in. Het is tegenwoordig nu eenmaal een tijd, waarin iedereen al zijn krachten inspant voor de overwinning ... Nou, wat is er toch aan de hand met die verdomde pijp?”

Hij begon opnieuw in het mondstuk van zijn pijp te peuteren en leek geheel verdiept in deze bezigheid. Aleksej, vervuld van onduidelijke voorgevoelens, wachtte intussen vol ongeduld af wat hij hem verder zou zeggen. Zonder zijn gepruts met de pijp te onderbreken vervolgde Kapoestin, die er zich in het geheel niet om scheen te bekommeren welke indruk zijn woorden maakten:

„Het gaat hier niet om u, het gaat niet om de eerste luitenant Meressjew. De kwestie is dat u zonder voeten een vliegvaardigheid hebt bereikt, die men tot dusverre

over de hele wereld alleen maar bereikbaar geacht had voor een volkomen gezond mens, en dan nog maar nauwelijks voor één uit honderd. U bent niet eenvoudig burger Meressjew, u bent een groot experimentator . . . Hèhè, eindelijk heb ik hem doorgeblazen. Waardoor kwam hij toch zo verstopt? . . . Zo zit het dus en daarom kunnen wij u niet behandelen als de eerste de beste gewone piloot. Daar hebben wij het recht niet toe, begrijpt u? U hebt een belangrijk experiment ondernomen, en wij zijn verplicht u met alles wat in ons vermogen ligt te helpen. Maar waarmee moet dat zijn? Nou, wat denkt u er zelf van: waarmee kunnen wij u helpen?"

Kapoestin stopte zijn pijpje opnieuw, stak het aan en weer haalde de rode weerschijn, die nu eens feller en dan weer doffer werd, het brede, dikneuzige gezicht telkens even uit de duisternis te voorschijn om het daarop weer aan dezelfde duisternis prijs te geven.

Kapoestin beloofde de leider van de school te overreden om het aantal proefvluchten van Meressjew te vergroten en stelde Aleksej voor, zelf een trainingsprogramma te ontwerpen.

„Ja maar, hoeveel benzine moet dat niet kosten?" aarzelde Aleksej, terwijl hij zich er over verbaasde, hoe eenvoudig en zakelijk deze kleine, plompe man zijn problemen oploste.

„Benzine is zeker een belangrijk product, en vooral nu. We wegen het bij maatjes af. Maar er zijn dingen die groter waarde hebben dan benzine". En Kapoestin klopte zorgvuldig tegen zijn hak de warme as uit zijn kromme pijpje.

De volgende dag begon Meressjew apart te trainen. Hij werkte nu niet alleen met grote hardnekkigheid, zoals toen hij leerde lopen, hardlopen en dansen. Hij was gegrepen door een echte inspiratie. Hij trachtte de vliegtechniek te analyseren, zich op alle onderdelen er van te bezinnen, het geheel in zijn kleinste bewegingen uiteen

te rafelen en elke beweging afzonderlijk te bestuderen. Hij leerde nu bewust datgene wat hij zich in zijn jonge jaren instinctief had eigengemaakt; met zijn hersenen overwon hij de moeilijkheden, die hij vroeger automatisch, door ervaring en gewoonte, onder de knie had gekregen. Hij loste in gedachten het globale besturingsproces van een vliegtuig in de samenstellende bewegingen op en maakte zich voor elk daarvan de speciaal voor deze beweging vereiste vaardigheid eigen, waarbij hij de bewegingszin, die vroeger in zijn voeten gelocaliseerd was geweest, overdroeg op de spieren van zijn onderbeen.

Dat was een uiterst moeizaam en tijdrovend werk. De resultaten er van waren zo gering dat zij bijna niet te merken waren. En toch voelde Aleksej dat het vliegtuig als het ware meer en meer met hem samengroeide en hem langzaam gehoorzamer begon te worden.

„Nou, hoe staat het er mee, maestro?” vroeg Kapoestin hem bij elke ontmoeting.

Meressjew stak zijn duim op. Hij overdreef niet. Het mocht niet al te vlug gaan, toch maakte hij langzaam maar zeker vorderingen en, wat het allervoornaamste was, het gevolg van deze training was dat Aleksej zich in de cockpit niet meer voelde als een zwak en onervaren ruiter op een vurig en snel paard. Hij kreeg opnieuw vertrouwen in zijn meesterschap. Dit gevoel ging als het ware over op het vliegtuig dat als een levend wezen, als een paard dat een zelfverzekerd ruiter op zijn rug voelt, zich meer en meer aan zijn bestuurder onderwierp. Het toestel openbaarde Aleksej stukje bij beetje al zijn kwaliteiten.

XI

Eens, in zijn kinderjaren, had Aleksej op het eerste gladde, doorzichtige, nog niet al te stevige ijs van een baai aan de Wolga leren schaatsenrijden. Eigenlijke

schaatsen had hij niet. Zijn moeder had geen geld om schaatsen te kopen, en de smid voor wie zij de was deed had op haar verzoek een paar kleine houten blokjes gemaakt met een metalen onderstuk van dik ijzerdraad en gaatjes opzij.

Met behulp van een touwtje en stokjes bevestigde Aleksej deze houtblokjes onder zijn oude, gelapte vilten laarzen. Daarmee begaf hij zich naar de baai, op het dunne, onder de voeten doorbuigende, met een melodieuze galm krakende ijs, waarover kris en kras met veel geschreeuw en lawaai de jeugd van de Kamysjinse voorsteden gleed. De jongens vlogen als duivels rond, jaagden elkaar na en sprongen en dansten op hun schaatsen. Van buitenaf gezien zag het er heel eenvoudig en gemakkelijk uit. Maar zodra Aleksej op het ijs kwam, gleed dit onder hem weg en viel hij pijnlijk op zijn rug.

De jongen sprong meteen weer overeind, bang om zijn vriendjes te laten merken dat hij gevallen was. Om niet weer achterover te vallen boog hij zich nu, terwijl hij zijn voeten verplaatste, naar voren, maar viel meteen op zijn neus. Hij krabbelde opnieuw overeind en bleef met trillende benen staan, terwijl hij er over nadacht waarom hij gevallen was en keek hoe de anderen het deden. Hij wist nu dat men zich niet te veel voorover moest buigen en ook niet te veel achterover. Hij trachtte zijn lichaam recht te houden en sloeg zijn voeten een paar keer uit, maar viel nu op zijn zij. Zo ging het met vallen en opstaan tot de avond door, tot hij tot groot verdriet van zijn moeder geheel onder de sneeuw en terwijl hij nauwelijks meer op zijn benen kon staan thuiskwam.

De volgende ochtend was hij weer op de baan. Hij bewoog zijn benen nu al tamelijk zeker, viel minder en kon met een aanloop al een paar meter doorglijden, maar hoe hij ook zijn best deed, hoe hij zich ook inspande, en al bleef hij ook van 's morgens tot 's avonds op het ijs — verder kwam hij niet.

Maar op zekere keer — Aleksej bleef zich altijd deze koude sneeuwdag herinneren, waarop de wind de droge sneeuw in slierten over het spiegelgladde ijs joeg — maakte hij een bepaalde geslaagde beweging en plotseling, voor zichzelf geheel onverwacht, begon hij te schaatsen, met krachtige slagen te schaatsen, met elke ronde meer zeker van zichzelf. Dat wat hij ongemerkt, al vallend en zich bezerend en steeds opnieuw zijn pogingen herhalend, in zichzelf vergaard had, al die kleine ervaringen en aanwensels die hij zich eigen gemaakt had, leken zich plotseling in één gesloten routine-structuur te voegen, en hij begon zelfverzekerd met zijn benen te werken, terwijl hij voelde hoe een jubelende vreugde door heel zijn lichaam, heel zijn brutale, koppige jongensnatuur voer en een heerlijk gevoel van zelfvertrouwen hem doorstroomde.

Hetzelfde overkwam hem ook nu. Hij vloog veel en volhardend en streefde er voortdurend naar, opnieuw met het vliegtuig te versmelten, het aan te voelen door het metaal en het leer van zijn prothesen heen. Soms scheen het hem toe dat hij al zover was. Verheugd trachtte hij dan een of andere ingewikkelde figuur uit te voeren, maar meteen merkte hij dat de bewegingen van het vliegtuig onzeker werden en dat het om zo te zeggen begon te steigeren en ongehoorzaam werd, en vol bitterheid om de hoop die alweer de bodem was ingeslagen, ging Aleksej dan weer tot zijn gewone vervelende oefeningen over.

Maar op zekere keer, op een dag in Maart, toen het zo dooide dat het vliegveld in de loop van één enkele ochtend plotseling donker geworden was en de poreuze sneeuw zo gezakt dat de vliegtuigen er diepe voren in achterlieten, was Aleksej met zijn jager opgestegen in de oefen-zône. De wind kwam bij het opstijgen schuin van voren, waardoor het vliegtuig uit de koers geduwd werd en steeds weer rechtgetrokken moest worden. En

juist bij dit rechtekken voelde Meressjew plotseling dat het toestel hem gehoorzaamde en dat hij het met heel zijn wezen aanvoelde. Dat gevoel schoot als een bliksem door hem heen. Aleksej wilde het in het begin niet geloven. Hij had al te veel teleurstellingen ondervonden om direct in zijn geluk te kunnen geloven.

Hij maakte een scherpe draai naar rechts. De machine gehoorzaamde hem nauwgezet. Aleksej had hetzelfde gevoel dat hij eens als jongen beleefd had op de kleine baai van de Wolga, op het donkere, scherp krakende ijs. Het leek of de sombere dag plotseling helder werd. Zijn hart klopte van vreugde en hij voelde zijn hals een weinig stijf worden van de bekende kou, die zich altijd bij grote opwinding voordoet.

Achter een soort onzichtbare lijn was de balans opgemaakt van zijn hardnekkige oefeningen. Hij was nu over die lijn heengestapt en oogstte gemakkelijk en zonder inspanning de vruchten van de lange, lange dagen van zwaar werk. Hij had het hoofddoel, dat wat hem zo lang niet had willen lukken, bereikt: hij was samengesmolten met zijn machine, hij voelde haar aan als een verlengstuk van zijn eigen lichaam. Zelfs de gevoelloze en onbeweeglijke prothesen belemmerden deze smelting nu niet meer. Terwijl er golven van vreugde in hem opwelden, voerde Aleksej een paar scherpe wendingen uit, maakte een looping-the-loop en wierp, toen hij deze nog maar nauwelijks voltooid had, het vliegtuig in een vrillevlucht. De aarde begon met gefluit als dol rond te draaien en het vliegveld, het schoolgebouw en het torentje van het meteostation met de opgeblazen gestreepte ballon — alles smolt tot dichte ringen ineen. Met zekere hand maakte hij de machine weer uit de vrille los en maakte nog eens een looping. Pas nu onthulde de toentertijd beroemde „La-5” de vliegenier al zijn zichtbare en verborgen eigenschappen. Wat was dat in ervaren handen een pracht-toestel! Het reageerde ge-

voelig op elke beweging, het beschreef met gemak de gecompliceerdste figuren en steeg als een kaars omhoog, compact, sierlijk en snel.

Meressjew stapte waggelend als een dronkeman en met een brede, zinneloze glimlach op zijn gezicht uit het vliegtuig, zonder de woedende instructeur te zien, zonder naar zijn gescheld te luisteren. Laat hem maar schelden! „Cachot?” Goed, hij was bereid de opgelegde straf uit te zitten. Wat kon het hem nu nog schelen? Het was nu bewezen: hij was een piloot, een goed piloot en niet voor niets had men voor zijn training meer kostbare benzine verbruikt dan officieel was toegestaan. Hij zou die benzine dubbel en dwars terugbetalen, wanneer hij maar zo gauw mogelijk naar het front, in het strijdperk werd gestuurd.

In het gemeenschapshuis wachtte hem nog een blijde verrassing. Op zijn kussen lag een brief van Gwozdjow. Waar, hoe lang en in wiens zakken deze brief gezworven had op zoek naar de geadresseerde, was moeilijk vast te stellen, daar de envelop verkreukt en vuil was en vol olievlekken zat. Maar het geheel was in een nieuwe enveloppe gestoken, geadresseerd met de hand van Anjoeta.

De tankofficier schreef Aleksej dat hem een allerbereoerdst ongeval overkomen was. Hij had een verwonding aan zijn hoofd gekregen, en waardoor? Door de vleugel van een Duits vliegtuig. Hij lag nu in een veldhospitaal, waar hij overigens binnenkort wel weer uit zou komen. Het ongelooflijke voorval was als volgt in zijn werk gegaan. Nadat het zesde Duitse leger bij Stalingrad was afgesneden en omsingeld, doorbrak hun korps het front van de terugtrekkende Duitsers, stroomde door de ontstane bres heen en stootte met heel zijn tankmacht door de steppe naar de Duitse achterhoede door. Gwozdjow voerde in deze raid een tankbataljon aan.

Dat was een heerlijke raid! De staal-armada brak door de in de achterhoede opgestelde Duitse troepen heen, drong binnen in versterkte dorpen en spoorwegknoop-punten en overviel hen even onverwacht als een sneeuw-bui. De tanks rolden door de straten, schoten links en rechts en verpletterden alles wat Duits was en hen in de weg kwam, en wanneer de laatste resten van de garnizoenen uiteengeslagen waren, staken de tank-bemanningen en de in pantserwagens volgende troepen de opslagplaatsen in brand en vernielden bruggen, wissels en rangeerschijven op de stations, waardoor de treinen met terugtrekkende Duitsers werden geblokkeerd. Uit de voorraden van de vijand namen zij als oorlogsbuit de nodige brandstoffen en levensmiddelen mee en ze raasden alweer verder, voor de Duitsers tijd gehad hadden van hun schrik te bekomen, hun troepen samen te trekken of zelfs maar vast te stellen in welke richting de tankformaties zich verder bewogen.

„We joegen zo vrolijk door de steppe, Aljosjka, als eens de cavalleristen van Boedjonny! En bang dat het Duitse rapaille voor ons was! Je zult het nauwelijks geloven, maar soms veroverden wij met een drietal „T-34's" en een buitgemaakte pantserwagen hele dorpen met basisvoorraden. Paniek, broeder Aljosjka, is in de oorlog een belangrijk ding. Een flinke paniek onder de vijand is beter dan twee krachtige divisies bij de aanvaller. Het gaat er alleen om de paniek vakkundig te onderhouden, zoals de vlammen in een kampvuur, voortdurend nieuwe onverwachte slagen toe te brengen en te zorgen dat de zaak niet dooft. Het leek of wij aan het front het pantser van de Duitser doorbroken hadden en er onder leegte, week vlees en stank aantroffen. En wij gingen er doorheen als een roerstok door het deeg ...

... Nou, en toen gebeurde dat ongeluk met mij. De baas riep ons bij zich. Een verkenningsvliegtuig had hem een bericht doorgegeven. Daar en daar bevond zich een

reusachtige vijandelijke vliegbasis. Er waren een driehonderd vliegtuigen, brandstofvoorraden en vrachtgoed. De commandant trok aan zijn rode snor en beval: 'Gwozdzow, tracht vannacht zonder lawaai, zonder schieten, ordelijk, alsof jullie tot de hunnen behoorden, zo dicht mogelijk het vliegveld te naderen, stort je dan met man en macht al vurend op de vijand en gooi voor ze tot bezinning komen de hele boel daar ondersteboven, zodat niemand van het gespuis ontsnapt'. De opdracht werd aan het mijne en nog een ander bataljon gegeven, dat eveneens onder mijn bevel geplaatst werd. De hoofdmacht zette intussen zijn koers naar Rostow voort.

En zo, Aljosjka, overvielen we dan dat vliegveld als een vos een kippenhok. Aljosjka, vriend, je zult het niet geloven, maar wij reden gewoon over de weg tot vlak bij de Duitse seinposten. De Duitsers schonken ons hoe genaamd geen aandacht — ze waren er vast van overtuigd dat we tot de hunnen behoorden, het was trouwens vroeg in de ochtend en mistig, men kon niets onderscheiden en men hoorde alleen het geluid van de motoren en het rinkelen van rupsbanden. Maar toen had je onze plotselinge stormaanval moeten zien en de slag die we ze toebrachten! Het was me een feest, Ljosja! De vliegtuigen stonden in rijen en wij met ons pantsergeschut er bovenop: met één schot doorboorden we wel vijf of zes toestellen! Maar toen zagen we dat we het zo toch niet klaar zouden spelen: de wat moediger bemanningen begonnen de motoren op gang te brengen. Nou, wij draaiden de luiken open en begonnen als stormrammen tegen de staarten van de vliegtuigen te beuken. Het waren zware transportvliegtuigen en de motor kon je toch niet bereiken, daarom hielden we het op de staarten. Zonder staart kun je evenmin vliegen als zonder motor. Dat was het ogenblik waarop ik geraakt werd. Ik stak mijn hoofd uit het luik om te zien hoe het er mee stond en juist op dat moment ramde de tank het vliegtuig en

een stuk van de vleugel vloog tegen mijn hoofd. Gelukkig ving mijn helm de stoot op, anders was ik er geweest. Maar het is maar een kleinigheid, ik ben al bijna weer opgeknapt en zal m'n tankmannetjes weldra terugzien. Alleen één ding is jammer: ze hebben mij in het hospitaal m'n baard afgeschoren. Ik had hem met alle zorg gekweekt en het was al een flinke, brede baard geworden, maar ze schoren hem zonder enig medegevoel af. Nou, dan maar voor de honden, die baard. Al rukken we ook snel op, tegen het eind van de oorlog heb ik wel weer een andere om mijn lelijkheid te bedekken. Hoewel, weet je, Aljosja: Anjoeta heeft, ik weet niet waarom, nooit veel opgehad met mijn baard en liet er in haar brieven geen stuk van heel".

Het was een lange brief. Het was te merken dat Gwozdjow hem geschreven had omdat hij doodging van verveling in het hospitaal. Aan het eind vermeldde hij onder andere dat hij, toen zijn tanktroepen in de omgeving van Stalingrad hun tanks verloren hadden en in afwachting van nieuwe in de infanterie meevochten, in de sector van de beroemde grafheuvel van Mamaj Stjepan Iwanowitsj ontmoet had. De oude had een cursus gevolgd en had een commando gekregen. Hij was nu oudste officier en voerde het bevel over een anti-tankafdeling. Zijn scherpschuttersstreken had hij echter niet verloren. Alleen jaagde hij, zoals hij het zelf uitdrukte, nu op groter wild: niet meer op een stomme mof, die uit zijn loopgraaf kroop om zich in het zonnetje te warmen, maar op een Duitse tank — een sluwe en sterke machine. Maar evenals vroeger toonde de oude ook bij de jacht op dit wild zijn Siberische jagersintelligentie, zijn ijzeren geduld en uithoudingsvermogen en zijn nauwkeurigheid in het gevecht. Ter gelegenheid van hun ontmoeting hadden hij en Gwozdjow gezamenlijk een fles ellendige wijn opgemaakt, die uit de oorlogsbuit stamde en die Stjepan Iwanowitsj, die van hamsteren hield, bewaard had; zij

hadden het ook over hun gezamenlijke vrienden gehad, waarbij de oude zijn beste groeten aan Meressjew had laten overbrengen en hen beiden, wanneer zij nog in leven waren, na de oorlog bij hem op zijn kolchoz genood om op eekhoorns of talingen te jagen.

Meressjew voelde zich warm en treurig worden van deze brief. Alle vrienden uit de tweeënveertigste zaal waren allang weer aan het front. Waar bevonden zich op dit ogenblik Grisja Gwozdjow en Stjepan Iwanowitsj? Hoe maakten zij het? Door welke landstreken had de oorlogswind hen gewaaid en leefden zij nog? En waar bevond Olja zich?

En weer herinnerde Aleksej zich de woorden van commissaris Worobjow, die oorlogsbrieven vergeleek met de stralen van sterren, die er tijden en tijden over doen om ons te bereiken, terwijl het soms kan voorkomen dat een ster allang uitgedoofd is, maar dat zijn licht nog lange tijd, vrolijk en helder, door de ruimte dringt om de mensen de vriendelijke schittering te brengen van een reeds niet meer bestaand hemellichaam.

DEEL IV

I

Op een warme zomerdag van het jaar 1943 snelde een oude vrachtwagen over de frontweg, die door de transportcolonnes van de oprukkende divisies van het Rode Leger dwars door de braakliggende, met enorm hoog purperrood onkruid begroeide velden gebaad was, schokkend en hobbelen over de kuilen en rammenlend met zijn uit elkaar geschudde bak, in de richting van het front. Op zijn gedeukte zijanten, die ruig van het stof waren, kon men met moeite nog wat witte strepen onderscheiden en het opschrift: „Veldpost“. Een geweldige grijze stofwolk kwam onder zijn wielen vandaan en sleepte als een staart achter hem aan, die zich langzaam oploste in de benauwde, windstille lucht.

In de met postzakken volgepropte bak zaten op pakken verse kranten, meeschokkend en meeschuddend met de rest van de vracht, twee militairen in zomertenuue en met blauwgerande petten op. De jongste van de twee, naar zijn nieuwe, nog niet gekreukte epauletten te oordelen een sergeant-majoor van de luchtmacht, was mager, goedgebouwd en blond. Zijn gezicht was zo meisjesachtig teer dat het leek of het bloed door de blanke huid heen schemerde. Hij moest zo te zien een jaar of negentien zijn. Al deed hij zijn uiterste best om er uit te zien als een ervaren soldaat — hij spuwde door zijn tanden, schold met een schorre stem, draaide vingerdikke sigaretten en deed alsof niets hem kon schelen — was het duidelijk dat hij voor het eerst naar het front ging en erg opgewonden was. Alles rondom — een verbrijzeld ka-

DEEL IV

I

Op een warme zomerdag van het jaar 1943 snelde een oude vrachtwagen over de frontweg, die door de transportcolonnes van de oprukkende divisies van het Rode Leger dwars door de braakliggende, met enorm hoog purperrood onkruid begroeide velden gebaand was, schokkend en hobbeland over de kuilen en rammenlend met zijn uit elkaar geschudde bak, in de richting van het front. Op zijn gedeukte zijkanten, die ruig van het stof waren, kon men met moeite nog wat witte strepen onderscheiden en het opschrift: „Veldpost”. Een geweldige grijze stofwolk kwam onder zijn wielen vandaan en sleepte als een staart achter hem aan, die zich langzaam oploste in de benauwde, windstille lucht.

In de met postzakken volgepropte bak zaten op pakken verse kranten, meeschokkend en meeschuddend met de rest van de vracht, twee militairen in zomertenuë en met blauwgerande petten op. De jongste van de twee, naar zijn nieuwe, nog niet gekreukte epauletten te oordelen een sergeant-majoor van de luchtmacht, was mager, goedgebouwd en blond. Zijn gezicht was zo meisjesachtig teer dat het leek of het bloed door de blanke huid heen schemerde. Hij moest zo te zien een jaar of negentien zijn. Al deed hij zijn uiterste best om er uit te zien als een ervaren soldaat — hij spuwde door zijn tanden, schold met een schorre stem, draaide vingerdikke sigaretten en deed alsof niets hem kon schelen — was het duidelijk dat hij voor het eerst naar het front ging en erg opgewonden was. Alles rondom — een verbrijzeld ka-

non dat vlak naast de weg met zijn loop in de grond stak; een sowjettank tot aan de geschutstoren toe met steppegas begroeid; de brokstukken van een Duitse tank die blijkbaar door een bomtreffer uit de lucht uiteengeslagen was; de reeds met gras begroeide granaattrechters; de stapels anti-tankmijnen, die door sappeurs uit de grond verwijderd waren en op de rand van een nieuwe voorde gelegd; de in de verte tussen het gras schemerende berkenhouten kruisen van een Duits militair kerkhof, — sporen van de gevechten die hier hadden plaatsgevonden, sporen die de ogen van een frontsoldaat eenvoudig niet meer opmerkten, — alles verwonderde en verbaasde de jongeman, kwam hem belangrijk, gewichtig en hoogst interessant voor.

In zijn metgezel, een eerste luitenant, daarentegen kon men met zekerheid een ervaren frontstrijder herkennen. Op het eerste gezicht zou men hem niet meer dan 23 à 24 jaar gegeven hebben. Maar wanneer men zijn gebruind, door de wind getaand gezicht met de haardunne rimpeltjes, zijn voorhoofd en mond en zijn zwarte, peinzende, vermoeide ogen nader bezag, zou men er nog een tiental jaren aan toe willen voegen. Zijn blik gleed onverschillig over de omgeving. Hij verbaasde zich noch over de verroeste scherven van een verbrijzeld, door ontploffingen uiteengerukt oorlogstuig dat men nu hier dan daar zag liggen, noch over de uitgestorven straten van een verbrand dorp waar doorheen de vrachtwagen denderde, noch zelfs over de stukken van een sowjetvliegtuig — een klein hoopje grijs, verwrongen aluminium met niet ver er vandaan de op een koolstronk lijkende motor en een stuk staart met de rode ster en het nummer er op — bij het zien waarvan de jongeman begon te blozen en te beven.

De officier, die van de pakken kranten een gemakkelijke fauteuil had gemaakt, zat, met zijn kin op een eigenaardige, zware, van zwart hout gemaakte stok ge-

steund, die versierd was met er op genagelde gouden monogrammen, een beetje te soezen, terwijl hij af en toe, alsof hij plotseling uit zijn sluimering ontwaakte, met een gelukkig gezicht rondkeek en gretig, met volle borst, de warme, stoffige lucht inademde. Toen hij echter ergens terzijde van de weg boven de zee van rossig, brutaal opschietend onkruid in de verte twee kleine, nauwelijks zichtbare puntjes zag, die bij opmerkzamer toezien twee vliegtuigen bleken te zijn die zonder haast, alsof zij krijgertje speelden, in de lucht zweefden, leefde hij plotseling op: zijn ogen begonnen te schitteren, de vleugels van zijn smalle, enigszins gebogen neus begonnen te trillen en zonder zijn blik van die twee nauwelijks zichtbare puntjes af te wenden, sloeg hij met het vlak van zijn hand tegen het dak van de cabine:

„Gevaar uit de lucht! Zwenken!”

Hij kwam overeind en wees, na met een ervaren blik de omgeving gemonsterd te hebben, de chauffeur met de hand de leemachtige bedding van een beekje, dat grijs zag van de borstelige pootjes van hoefblad en bezaaid was met de gouden naaldjes van ranonkel.

De jongeman glimlachte minachtend. De vliegtuigen dartelden argeloos ergens in de verte rond: het leek of zij niet het minste belang hadden voor een eenzaam vrachtautootje dat een lange staart van stof achter zich aansleepte over de trieste, verlaten velden. Maar voor hij een protest had kunnen uiten had de chauffeur de weg al verlaten en reed de auto, rammelend met zijn bak, snel naar de rivierbedding.

De eerste luitenant klom onmiddellijk uit de bak en ging in het gras zitten, terwijl hij de weg scherp in het oog hield.

„Nou, waarom zo'n drukte, heus ...” begon de jongeman, terwijl hij hem spottend aankeek.

Op dit ogenblik wierp de ander zich languit in het gras, terwijl hij woedend schreeuwde: „Liggen!”

En vlak daarop klonk er een hevig gedreun van motoren en twee reusachtige schaduwen, die de lucht deden trillen en vreemd ratelden, schoten vlak over hun hoofden heen. En de jongeman vond ook dit niet bijzonder opwindend: het waren immers doodgewone vliegtuigen, waarschijnlijk Russen. Hij keek naar de weg en zag plotseling dat een aan de kant van de weg liggende, omgeworpen en allang in brokstukken uiteengevallen vrachtwagen begon te roken en in een oogwenk in lichtelaaie stond.

„Kijk, kijk, ze hebben een brandbommetje cadeau gedaan,” glimlachte de chauffeur, terwijl hij naar de door een granaat getroffen en reeds brandende zijkant keek. „Ze zijn speciaal uitgevlogen om jacht op vrachtwagens te maken”.

„'t Zijn jagers”, zei de eerste luitenant kalm, terwijl hij zich gemakkelijk uitstreckte in het gras. „We moeten wachten, ze komen direct terug. Ze kammen de wegen af. Zet de wagen maar wat verder, vriend, daar onder die berk bijvoorbeeld”.

Hij zei dat zo onverschillig en met zulk een zekerheid alsof de Duitse piloten hem zojuist hun plannen ontvouwd hadden. In de vrachtwagen bevond zich ook een meisje, een militaire postbezorgster. Bleek, met een onzekere glimlach op haar stoffige lippen, keek zij angstig naar de stille hemel, waarover haastig, in elkaar overvloeiend en samenkluwend, heldere zomerwolken dreeven. Juist daarom zei de sergeant-majoor, al was hij in werkelijkheid erg opgewonden, achteloos:

„We konden beter gaan, waarom tijd verliezen? Wie bestemd is gehangen te worden zal niet verdrinken, zegt het spreekwoord”.

De eerste luitenant, die rustig op een grassprietje lag te kauwen, keek de jongeman aan met éven, nauwelijks merkbaar, een warm glimlachje in zijn zwarte, boze ogen:

„Luister 'ns vriend, zet dat stomme spreekwoord, zolang het niet te laat is, maar uit je hoofd. En nog iets, kameraad sergeant-majoor: aan het front dient men zijn meerderen te gehoorzamen. Wanneer er liggen bevolen wordt, dan moet men gaan liggen”.

Hij vond in het gras een sappige zuringstengel, scheurde er met zijn nagels het vezelige huidje af en begon hem met smakelijke kauwgeluiden te eten. Weer klonk er een geraas van motoren en de vliegtuigen van zo straks vlogen laag over de weg voorbij, van de ene vleugel op de andere zwenkend. Zij waren zo dichtbij dat men duidelijk de geel-bruine verf van hun vleugels kon zien, de zwart-witte kruisen en zelfs de schoppen aas die op de fuselage van de dichtstbijzijnde getekend was. De eerste luitenant plukte lui nog een paar zuringstengels, keek op zijn horloge en beval de chauffeur:

„Starten! Nu kan het weer. En maak wat voort, vriend, dat we hier zo ver mogelijk vandaan komen”.

De chauffeur drukte op de toeter en uit de droge rivierbedding kwam de postbezorgster aangelopen. Zij bracht een paar rozige aardbeien mee, die nog aan hun stelen hingen, en bood ze de eerste luitenant aan.

„Al rijp . . . We hebben helemaal niet gemerkt dat het zomer geworden is”, zei hij. Hij rook even aan de aardbeien en stopte ze toen alsof het bloemen waren in het knoopsgat van de bovenzak van zijn tuniek.

„Hoe weet u dat ze nu niet meer komen en dat we weer op weg kunnen?” vroeg de jongeman aan de eerste luitenant, die weer in zwijgen vervallen was en meeschudde in de maat van de over de kuilen hobbende vrachtwagen.

„Dat is niet zo ingewikkeld . . . Het waren Messerschmidts, Me-109's. Zij hebben een voorraad benzine voor vijfenveertig minuten, die is nu op en ze gaan opnieuw tanken”.

Hij legde het op onverschillige toon uit, alsof hij niet

begreep hoe het mogelijk was dat iemand zulke eenvoudige dingen niet wist. De jongeman echter begon aandachtig de lucht in het oog te houden. Hij wilde de eerste zijn om „Messers” te ontdekken. Maar de lucht bleef schoon en was zo verzadigd van de geur van welig bloeiend gras, van stof en van verwarmde aarde, de krekeltsjes in het gras zongen zo ijverig en vrolijk en een leeuwerik, die ergens hoog boven deze trieste, met steppegas begroeide aarde zweefde, jubelde zo helder dat hij én de Duitse vliegtuigen én het gevaar vergat en met een aangename, zuivere stem een liedje begon te zingen dat in die dagen erg populair was aan het front en dat ging over een krijgsman, die in zijn aardhutje treurt om zijn liefste die zo ver weg is.

„Ken je ook 'De lijsterbes'?” onderbrak zijn reisgezel hem plotseling.

De jongeman knikte met het hoofd en zette gehoorzaam het oude lied in. Het vermoeide, met stof bedekte gezicht van de eerste luitenant kreeg een bedroefde uitdrukking.

„Nee, kerel, zo moet je het niet zingen. Het is niet zomaar een straatliedje, het is een echt volkslied. Je moet het met gevoel zingen”. En hij viel zacht in, met een dunne, bescheiden, maar zekere stem.

De auto remde even af en uit de cabine sprong de postbezorgster. Zij greep behendig, al lopend, de achterkant van de bak beet, richtte zich op haar armen op en liet zich in de bak rollen, waar sterke, bevriende handen haar opvingen.

„Ik kom bij u: ik hoorde dat u zingt...”

Onder het gerammel van de vrachtwagen, onder het naarstig getsjirp van krekeltsjes zongen zij nu gedrieën.

De jongeman kwam in zijn element. Uit zijn rugzak haalde hij een grote mondharmonica en nu eens blazend, dan weer meezingend en met de harmonica dirigerend, leidde hij het lied. Over de trieste, verlaten frontweg,

die als een knoetslag door het machtige, stoffige, alles overwoekerende onkruid sneed, klonk luid en smartelijk het lied, even oud en even jong als deze onder de zomerse hitte ineenkrimpende velden, als het volhardende getsjirp van de krekels in het warme, geurende gras, als het gezang van de leeuweriken in de heldere zomerhemel en als die hemel zelf, hoog en bodemloos.

Zij gingen zo op in hun gezang dat zij bijna van hun zakken vielen toen de auto scherp remde. De wagen bleet midden op de weg staan. Een eindje verderop, op zijn kant in een greppel geworpen en met zijn stoffige wielen omhoog, lag een vernielde drietonner. De jongeman werd bleek. Zijn reisgenoot echter klom over de zijkant van de wagen en haastte zich naar de omgeworpen auto. Hij had een vreemde, dansende, wat krombenige manier van lopen. Een minuut later haalde de chauffeur uit de ingedeukte cabine het bebloede lichaam van een kapitein van de intendance. Zijn gezicht, dat — vermoedelijk doordat het door de ruit geslagen was — vol wonden en schrammen zat, had de kleur van het stof langs de weg. De eerste luitenant lichtte het lid van zijn gesloten oog op.

„Die is er geweest”, zei hij, zijn pet afnemend. „Zijn er nog meer?”

„Ja. De chauffeur” antwoordde de chauffeur.

„Nou, wat staat u daar te kijken? Kunt u niet helpen?” siste de eerste luitenant tegen de jongeman, die, geheel van zijn stuk gebracht, nu eens op zijn ene dan weer op zijn andere voet ging staan. „Hebt u nog nooit bloed gezien? Daar moet u aan wennen, dat zult u wel meer te zien krijgen . . . Dat waren nu die jagers van daarstraks, dat is hun werk”.

De chauffeur bleek nog in leven te zijn. Hij steunde zachtjes, zonder zijn ogen te openen. Er waren geen wonden aan hem te zien, maar blijkbaar was hij, toen de door een granaat getroffen wagen met volle vaart in de sloot reed, met zijn borst tegen het stuur aan gevlogen

en bleven de brokstukken van de cabine hem er tegen aan drukken. De eerste luitenant beval hem in de bak te lichten. Hij legde de gewonde op zijn nieuwe, nog niet gedragen, elegante uniformjas, die hij, zorgvuldig in een stuk calicot gewikkeld, bij zich had. Zelf ging hij op de bodem van de bak zitten en liet het hoofd van de gewonde op zijn knieën rusten.

„Rijd zo snel je kunt!” beval hij de chauffeur.

Terwijl hij het hoofd van de gewonde voorzichtig steunde, begon hij te glimlachen om de een of andere persoonlijke, ver in het verleden liggende herinnering.

Het liep reeds tegen de avond, toen de vrachtwagen de straat van een klein dorpje binnenreed, waarin een ervaren oog onmiddellijk het hoofdkwartier van een kleine afdeling van de luchtmacht herkend zou hebben. Verscheidene leidingdraden waren gespannen tussen de stofige takken van elzebomen en spichtige appelboompjes, die uit de tuintjes omhoogstaken, en gewikkeld om de grijze zwengels van de waterpompen en de staken van omheiningen. Bij de huizen met strodaken, waar gewoonlijk boerenkarren staan en ploegen en eggen liggen, zag men nu gedeukte motorfietsen. Hier en daar zag men achter de beslagen ruiten militairen met blauwgerande petten op en hoorde men het geratel van schrijfmachines, terwijl in één huisje, dat het centrum vormde van het dorp, een telegraaf-apparaat hoorbaar was.

Dit dorpje, dat zich op een zekere afstand van de grote en kleine wegen bevond, lag daar in de trieste, met onkruid overwoekerde woestenij als een herinnering aan de mooie, vrije dagen van voor de komst van de Duitsers. Zelfs de tamelijk kleine, met een geelachtig kleed overtrokken vijver was vol water. Als een koele plek schermerde deze in de schaduw van de oude treurwilgen, en een paar sneeuw witte ganzen met rode snavels zwom er in rond, zich een weg banend door het groene dek, in het water spartelend en zich oppoetsend.

De gewonde werd afgeleverd in een hut, waarboven een vlag met een rood kruis wapperde. Daarop reed de wagen door het dorp en kwam tot stilstand voor het keurige gebouw van een dorpsschool. Hier bevond zich, te oordelen naar de grote hoeveelheid leidingen, die samenkwamen in een verbrijzeld raam, en naar de soldaat die onder het afdak van het huis stond met een geweer in de aanslag, de staf.

„Naar de regimentscommandant“, zei de eerste luitenant tegen de wacht, die bij het open raam een kruiswoordpuzzel uit de „Roodgardist“ zat op te lossen.

De jongeman, die hem volgde, merkte dat de ander voor het binnengaan in het gebouw van de staf met een mechanische beweging zijn tuniek rechte trok, hem met zijn duim onder zijn riem gladstreek en zijn boord dichtknoopte, en imiteerde hem onmiddellijk. Thans trachtte hij in alles op zijn zwijgzame metgezel te lijken, die hem nu zeer beviel.

„De kolonel is bezet“, antwoordde de officier van dienst.

„Zegt u hem dat ik kom met een dringende zending van de kaderafdeling van de staf“.

„Wacht u even: er is juist een luchtverkenningafdeling bij hem om verslag uit te brengen. Hij heeft gevraagd om niet gestoord te worden. Gaat u intussen maar in het tuintje bij het huis zitten“.

De officier van dienst verdiepte zich opnieuw in zijn kruiswoordpuzzel, terwijl de nieuw-aangekomenen in de tuin gingen zitten op een oud bankje boven het zorgvuldig met bakstenen afgetuinde, maar nu verlaten en met onkruid begroeide bloemenperk, waar voor de oorlog op net zulke stille zomeravonden waarschijnlijk de dorpsonderwijzeres zat uit te rusten. Uit het openstaande raam klonken duidelijk twee stemmen. De ene, een schorre, opgewonden stem, rapporteerde:

„Ja, op die en die weg, die naar Boljsjoje Gorochovo

en het Krjestowozdwizjenskij kerkhof leidt vindt een verhoogde activiteit plaats, er rijden dichte colonnes vrachtwagens en het is te zien dat zij allen in dezelfde richting gaan — naar het front. En vlak bij het kerkhof staan in een holle weg vrachtwagens of tanks verborgen ... Ik veronderstel dat daar een behoorlijke macht geconcentreerd is".

„Waarom veronderstelt u dat?" vroeg de andere stem, een dunne tenor.

„Er was een bijzonder krachtig spervuur. We brachten het er maar net heelhuids af. Gisteren was daar nog niets, er rookten alleen maar een paar veldkeukens. Ik vloog er vlak overheen en vuurde wat om ze schrik aan te jagen. Maar vandaag was het heel wat anders! Een vuur ... ! Het is duidelijk dat ze naar het front gaan"

„En in de sector Z?"

„Daar is ook beweging, maar iets minder. Bij het kleine bos, u weet wel, is een grote tankcolonne op weg. Een stuk of honderd tanks. Ze rijden in échelons, over een afstand van een kilometer of vijf, en gewoon overdag zonder camouflage. Misschien is het een schijnbeweging ... Hier en daar hebben ze wat artillerie, bij de voorhoede. En ze hebben munitiedépôts, gecamoufleerd onder het geboomte. Gisteren waren ze er nog niet ... Grote opslagplaatsen".

„Dat alles?"

„Dat is alles, kameraad kolonel. Moet ik een rapport schrijven?"

„Ach, wat rapport! Direct naar uw afdeling. Een rapport! Weet u wat dit betekent? Hé, officier van dienst! Mijn wagen! En breng de kapitein naar de staf".

Het bureau van de regimentscommandant bevond zich in een ruim klaslokaal. In het hele vertrek met zijn kale wanden van houten balken stond maar één enkele tafel, waarop de leren foudraals van telefoons lagen, een groot planchet met een kaart en een rood potlood. De kolonel,

een kleine, kwieke, efficiënte man, ijsbeerde met zijn handen op de rug langs de wanden. Verdiept in zijn gedachten was hij al een keer of twee langs de in de houding staande vliegeniers gelopen; toen bleef hij plotseling voor hen staan en hief vragend zijn droge, harde gezicht op.

„Eerste luitenant Aleksej Meressjew“, stelde zich de donkere officier voor, terwijl hij stram ging staan en met zijn hakken klapte. „Zojust aangekomen en tot uw orders“.

„Sergeant-majoor Aleksander Petrow“, rapporteerde de jongeman, terwijl hij trachtte zich nog strammer op te richten en nog harder met de hakken van zijn soldatenlaarzen te klappen.

„Regimentscommandant kolonel Iwanow“, bromde de chef. „Hebt u de papieren?“

Meressjew haalde met een vlugge beweging het pakje uit zijn planchet en reikte het de kolonel. Deze keek de begeleidende papieren door en wierp een snelle blik op de nieuwaangekomenen.

„Goed, u bent op tijd. Maar waarom hebben ze zo weinig gestuurd?“ Toen herinnerde hij zich plotseling iets en er verscheen een uitdrukking van verbazing op zijn gezicht. „Neemt u mij niet kwalijk, bent u Meressjew? De chef staf heeft mij over u opgebeld. Hij waarschuwde mij dat u ...“

„Dat is van geen betekenis, kameraad kolonel“, viel Aleksej hem niet erg beleefd in de rede. „Staat u mij toe mijn dienst te vervullen?“

De kolonel keek de eerste luitenant nieuwsgierig aan en knikte met een bemoedigende glimlach:

„Juist. Officier van dienst, breng hen naar de stafchef, zorg dat ze behoorlijk te eten krijgen en een goede slaappleats en zeg dat zij formeel ingedeeld moeten worden bij het escadrille van garde-kapitein Tsjeslow. Bevel uitvoeren“.

Petrow vond de regimentscommandant te druk. Maar Meressjew mocht hem wel. Aleksej hield wel van die kwieke mensen, die de zaken meteen door hadden, die helder dachten en ferme beslissingen namen. Het rapport van de luchtverkenner, dat zij toevallig gehoord hadden terwijl zij in het tuintje wachtten wilde hem niet uit het hoofd. Uit verschillende tekens die voor een militair direct duidelijk waren: uit de drukte op de wegen waarlangs zij al liftend gekomen waren; uit het feit dat de wachtposten langs de wegen 's nachts streng op de verduistering letten en overtreders dreigden in de banden te schieten; uit het feit dat het in de berkebosjes langs de frontwegen zo druk en vol was van tanks, vrachtwagens en artillerie-afdelingen die zich daar hadden geconcentreerd; uit het feit dat de Duitse jagers hen vandaag zelfs op de eenzame landweg hadden aangevallen, — uit al deze aanduidingen maakte Meressjew op dat er aan de stilte aan het front een einde was gekomen en dat de Duitsers ergens — en blijkbaar juist in deze streken — een nieuwe aanval voorbereidden, dat die aanval spoedig op komst was en dat het opperbevel van het Rode Leger op de hoogte was van deze plannen en reeds een waardig antwoord had voorbereid.

II

De onrustige eerste luitenant gaf Petrow geen gelegenheid om in de eetzaal de derde gang af te wachten. Zij sprongen op een tankwagen die er ook heen ging en reden naar het vliegveld, dat op een open plek achter het dorp was aangelegd. Daar maakten de nieuwelingen kennis met de commandant van hun escadrille, gardekapitein Tsjeslow, een somber en zwijgzaam, maar waarschijnlijk buitengewoon goedhartig mens. Zonder lang heen en weer te praten bracht hij hen naar de met gras

begroeide, hoefijzervormige schuilplaatsen, waarin de nieuwe, van lak glanzende blauwe „La-5”'s stonden met de nummers 11 en 12 op het hoogteroer. Op deze toestellen zouden de nieuwelingen moeten vliegen. In het geurige berkenbosje, waarin het doordringende vogelkoor zelfs niet door het gedreun der motoren werd overstemd, brachten de nieuwelingen naast hun toestellen de rest van de avond door, pratend met hun nieuwe mecano's en zich inlevend in hun nieuwe regiment.

Zij bleven zo lang hangen dat zij met de laatste vrachtwagen pas terugkeerden naar het dorp; het was toen al donker en zij liepen hun avondeten mis. Maar daar trokken zij zich niet veel van aan. In hun trouwe rugzakken hadden zij nog de restanten over van het rantsoen dat zij voor onderweg hadden meegekregen. Moeilijker stond het met een nachtleger. De kleine oase in de doodse, met onkruid en gras overgroeide woestijn bleek stampvol te zitten met de bemanningen en het stafpersoneel van de twee regimenten van de luchtmacht, die hier gelegerd waren. Na lange zwerftochten langs overvolle huisjes en boze woordenwisselingen met de bewoners die de nieuwelingen niet wilden binnenlaten, na filosofische bespiegelingen over het bedroevenswaardige feit, dat huizen niet van gummi gemaakt en dus niet rekbaar zijn, duwde de commandant de nieuwelingen tenslotte in het eerste het beste huis binnen:

„Slaapt u voorlopig hier, morgen zullen we er wel wat op vinden”.

In het kleine boerenhuisje hadden zich al negen militairen genesteld. Vliegeniers plegen vroeg te gaan slapen. De petroleumlamp, van een afgeplatte granaathuls gemaakt (men noemde deze in het begin van de oorlog „Katjoesja's”, terwijl zij na Stalingrad werden omgedoopt in „Stalingradki”), verlichtte zwak de ondui-

delijke silhouetten van de slapenden. Zij sliepen op de bedden en op de banken en lagen naast elkaar op de grond op een hoopje hooi, bedekt met hun wijde veldmantels. Buiten de negen ingekwartierden leefden in het huisje ook de eigenaars: een oud vrouwtje met een volwassen dochter, die zich wegens de enorme overbevolking op de reusachtige Russische oven geïnstalleerd hadden.

Een ogenblik lang bleven de nieuwelingen op de drempel staan, niet wetend hoe ze over al die slapende lichamen heen moesten stappen. Van de oven af schreeuwde de woedende stem van de oude vrouw hen tegemoet:

„Geen plaats, geen plaats! Je ziet toch dat het vol is? Wou je soms op het plafond, hè?”

Petrow bleef besluiteloos in de deuropening staan, klaar om weer de straat op te gaan, maar Meressjew stapte reeds voorzichtig door de kamer naar de tafel, terwijl hij zijn best deed om niet op de slapenden te stappen.

„We zoeken alleen maar een plaatsje om te eten, moedertje, we hebben de hele dag nog niet gegeten. Hebt u misschien een bordje en een paar kopjes, hè? Slapen kunnen we tenslotte ook buiten, dat hindert niet. 't Is zomer”.

Maar vanuit de donkere hoek van de oven, van achter de rug van het nijldige oudje verschenen reeds een paar kleine blote voetjes. Een smal en rank figuurtje sprong zwijgend van de oven, balanceerde handig tussen de slapenden door, verdween in het voorvertrek en kwam direct weer terug met bordjes en kleurige kopjes, die zij aan haar smalle vingertjes droeg. In 't begin dacht Petrow dat het een meisje van een jaar of twaalf was. Maar toen zij bij de tafel kwam en haar gezicht uit de mistige donkerte te voorschijn kwam in het gelig-rokerige licht van de lamp, zag hij dat het

een volgroeid meisje was — en een knap meisje bovendien, in de bloei van haar jaren. Haar uiterlijk werd alleen erg bedorven door het bruine jak dat zij aanhad, haar van jute zakken gemaakte rok en haar gescheurde hoofddoek, die zij kruislings over haar borst geslagen had en op haar rug vastgebonden — net zoals oude vrouwtjes doen.

„Marina, Marina, kom hier, kreng dat je bent!” siste de oude van haar oven.

Maar het meisje trok er zich niets van aan. Zij dekte de tafel behendig met een schone krant, zette het vaatwerk er op, legde vorken neer en wierp onderwijl steelse blikken op Petrow.

„Eet smakelijk. Moet ik soms nog iets voor u snijden of opwarmen? Het is in een ogenblik gebeurd. Alleen heeft de commandant verboden om buiten een drievoet aan te steken”.

„Marinka, kom hier!” riep de oude vrouw.

„Let u maar niet op haar: ze doet alleen maar zo, omdat ze zich niet op haar gemak voelt. De Duitsers hebben haar de schrik op het lijf gejaagd. Wanneer zij 's nachts militairen ziet, probeert ze mij op alle mogelijke manieren te verbergen. Neemt u het haar maar niet kwalijk, ze is alleen 's nachts zo, maar overdag is ze erg lief”.

Uit de rugzak van Meressjew kwamen een worst, conserven, zelfs twee uitgedroogde haringen, waarbij het zout uit de magere zijanten kwam, en een baksteen van een legerbrood te voorschijn. Petrow bleek wat minder goed voorzien: hij had alleen vlees en beschuit. De kleine handjes van Marinka sneden alles behendig in plakken en legden het smakelijk op de borden. Vaker en vaker gleed de snelle blik van haar met lange wimpers overschaduwde ogen over het gezicht van Petrow, en Petrow begon haar ook heimelijk aan te kijken. Maar wanneer hun blikken elkaar kruis-

ten, bloosden zij beiden, fronsten hun wenkbrauwen en wendden zich van elkaar af, waarbij zij beiden het gesprek uitsluitend via Meressjew voerden, zonder elkaar rechtstreeks aan te spreken. Aleksej vond het grappig hun manoeuvre te volgen, maar tegelijk stemde het hem een tikje weemoedig: zij waren beiden nog zo jong dat hij zichzelf in vergelijking als een oude, vermoeide man voorkwam, die veel had doorgemaakt.

„Hoor 'ns, Marinoesjka, zijn er toevallig niet een paar augurkjes in huis?” vroeg hij.

„Toevallig wel”, antwoordde het meisje met een stille glimlach.

„En zouden er niet wat gekookte aardappeltjes opgediept kunnen worden, al waren het er maar een stuk of twee?”

„Vraagt u maar, dan komen ze wel”.

Zij verdween opnieuw uit de kamer, behendig over de slapenden heenspringend, geluidloos en licht als een vlinder.

„Kameraad eerste luitenant, hoe kunt u zo met haar omgaan? U kent het meisje niet en spreekt haar maar meteen met 'jij' aan, vraagt om augurken en...”

Meressjew begon dreunend te lachen:

„Kerel, waar denk je eigenlijk dat je bent? Zitten we aan het front of niet? ... Grootmoedertje, genoeg geknord, kom nou maar 'ns naar beneden en eet een hapje mee, hè?”

Het oudje klom zuchtend en nog steeds nijdig iets voor zich heen brommend van de oven en installeerde zich meteen bij de worst, waarvan zij, zoals later bleek, ook vóór de oorlog al een groot liefhebster geweest was.

Zij gingen met hun vieren om de tafel zitten en soupeerden onder het veelstemmige gesnurk en het gemompel van deze of gene in zijn slaap met veel smaak:

Aleksej babbelde aan één stuk door, gekscheerde

met het oudje en bracht Marinka aan het lachen. Nu hij eindelijk weer in zijn eigen milieu van het bivakkerende soldatenleven geraakt was, genoot hij er van met volle teugen en had het gevoel, na lange omzwervingen in vreemde landen weer thuisgekomen te zijn.

Tegen het einde van het souper kwamen de vrienden te weten dat het dorpje gespaard gebleven was, omdat vroeger de Duitse staf hier gevestigd geweest was. Toen het offensief van het Rode Leger begon, had de staf zo snel mogelijk de wijk genomen, zo dat er geen tijd meer was om het dorpje te vernielen. Het oudje was een beetje malende geworden nadat de Duitsers in haar tegenwoordigheid haar oudste dochter verkracht hadden, die zich later in de vijver had verdronken. Marinka zelf had al de acht maanden dat de Duitsers in deze streken waren, zonder een straaltje zon te zien, op het achtererf in een lege dorsschuur gezeten, waarvan de ingang met stro en afval was afgesloten. 's Nachts bracht haar moeder haar eten en drinken, dat zij haar aanreikte door een klein raampje. Hoe meer Aleksej met het meisje praatte, hoe vaker haar blikken naar Petrow gingen en in haar trotse en schuchtere ogen lag een verrukte glans die zij moeilijk verbergen kon.

Ongemerkt was het avondmaal ten einde gelopen. De restanten pakte de practische Marinka weer in en stopte ze in de rugzak van Meressjew: een soldaat immers kon alles gebruiken. Daarop fluisterde zij wat met de oude en zei toen vastbesloten:

„Hoort u eens: nu de commandant u eenmaal ons huis heeft aangewzen, zult u er ook blijven. Klimt u maar op de oven, moeder en ik gaan zolang in het provisiekamertje slapen. Rust goed uit van de reis en morgen vinden wij wel een plaatsje voor u”.

Zij stapte weer even licht met haar blote voeten over de slapenden heen en kwam even later terug met haar armen vol zomerstro, dat zij royaal uitspreidde over de

ruime slaappleats boven de oven, waarna zij nog wat kledingstukken aan het hoofdeinde legde, alles even snel, licht en geruisloos, met een katachtige sierlijkheid.

„Een pracht van een meid, kerel!” merkte Meressjew op, terwijl hij zich behaaglijk op het stro uitstreckte en zich zo rekte dat zijn gewichten er van kraakten.

„Ja, 't schijnt van wel”, antwoordde Petrow op een gemaakt onverschillige toon.

„En wat zat ze je steeds aan te kijken!...”

„Mij? Hoe komt u er bij? Ze praatte de hele tijd met u...”

Een minuut later hoorde men reeds zijn gelijkmatige ademhaling die er op wees dat hij sliep. Meressjew sliep niet. Hij lag uitgestrekt op het koele, verzadigd geurende stro. Hij zag hoe Marinka uit het voorvertrek binnenkwam en door de kamer liep alsof zij iets zocht. Van tijd tot tijd wierp zij heimelijke blikken naar de oven. Zij zette de lamp op de tafel recht, keek nog eens om naar de oven en liep heel stilletjes over de slapenden heen naar de deur. Het zien van dit slanke, mooie, in lompen gehulde meisje schonk Aleksej, waarom wist hij zelf niet, een weemoedige rust. Zo hadden zij dus nu ook een eigen woonplaats. De volgende ochtend moest hij, samen met Petrow, zijn eerste gevechtsvlucht doen. Hij, Meressjew, als leider; Petrow als volgpiloot. Hoe zou dat gaan? Het scheen een beste jongen te zijn! Marinka was dan ook op het eerste gezicht al op hem verliefd geworden! Nou, het werd werkelijk tijd om te slapen.

Meressjew draaide zich om op zijn zij, schoof wat heen en weer in het stro, sloot zijn ogen en viel meteen in een loden slaap.

Hij ontwaakte met het gevoel dat er iets verschrikkelijks aan de hand was. Hij begreep niet direct wat er gebeurde, maar door de in de oorlogsjaren aangeleerde gewoonte sprong hij onmiddellijk op en greep naar zijn pistool. Hij wist niet waar hij zich bevond noch wat er

met hem gebeurde. Bijtende, naar knoflook stinkende rook onttrok alles aan het gezicht en toen een windvlaag de rookwolk uiteenscheurde, zag Aleksej boven zijn hoofd vreemde, helder schitterende en reusachtig grote sterren. Het was zo licht als overdag en men kon de als luciferhoutjes uiteengerukte en verstrooide balken van het huisje zien, het op zijn kant geworpen dak met uitstekende daksparren en iets vormeloos' dat niet ver weg lag te branden. Hij hoorde gesteun, een in golven voortrollend gegrom boven hun hoofden en het bekende, walgelijke, door merg en been gaande gefluit van neerkomende bommen.

„Liggen!” schreeuwde hij tegen Petrow, die wezenloos rondkijkend op zijn knieën op de temidden van de ruïnes overeindstaande oven zat.

Zij wierpen zich neer op de baksteen en drukten er zich tegenaan, en op hetzelfde ogenblik sloeg een grote splinter de schoorsteen van de oven en bedekte hen met rood stof en de geur van droge kleiaarde.

„Niet van je plaats, blijf liggen!” beval Meressjew, terwijl hij ook in zichzelf de onhoudbare drang onderdrukte om op te springen en weg te lopen, weg te lopen zonder doel, alleen maar om te bewegen, — een drang die de mensen altijd hebben bij nachtelijke bombardementen.

De bombardementsvliegtuigen waren niet te zien. Zij cirkelden ergens in de duisternis boven de door hen uitgeworpen lichtraketten. Daarentegen kon men in het witachtig stralende licht duidelijk zien hoe de donkere druppels der bommen in de verlichte zône drongen en omlaag schoten, snel toenemend in grootte, en hoe daarna rode massa's opspoten in het donker van de zomernacht. Het leek of de aarde in stukken gereten werd, waarbij een lang-aangehouden gedonder klonk: „Rr-rr-rroech! Rr-rr-rroech!”

De piloten lagen plat op de oven, trillend en opschokkend bij elke explosie. Zij drukten zich met hun hele li-

chaam tegen de oven aan, met hun wangen en met hun benen, instinctief trachtend geheel in te dringen, in te groeien in de steen. Daarna verwijderde het gebrom der motoren zich en meteen hoorde men het sissend uitbranden van de aan hun parachootjes omlaag gedaalde lichtraketten en het geknetter van de brand die ontstaan was in de ruïnes aan de andere kant van de straat.

„Nou, ze hebben ons een lekkere opfrisser gegeven”, zei Meressjew, terwijl hij met uiterlijke bedaardheid het stro en het stof van zijn shirt en zijn broek sloeg.

„Maar wat is er gebeurd met hen, de mensen die daar sliepen?” riep Petrow ontzet uit, terwijl hij zijn best deed om het nerveuse trillen van zijn onderkaak te onderdrukken en zijn opkomende hik in te houden. „En Marinka?”

Zij lieten zich van de oven zakken. Meressjew had een zaklantaarn bij de hand. Zij lieten het licht vallen over de met planken en balken bedekte vloer van het uiteengegrote huis. Er lag niemand. Naar later bleek waren de piloten, die het alarmsignaal gehoord hadden, er in geslaagd het erf op te lopen en zich in een kuil te verbergen. Petrow en Meressjew inspecteerden al het puin. Marinka en het oudje waren nergens te vinden. Op hun roepen antwoordde niemand. Waar waren zij gebleven? Waren zij weggelopen? Waren zij er in geslaagd zich in veiligheid te brengen?

Over de straten liepen reeds patrouilles om orde te scheppen. Sappeurs blusten de branden, haalden de puinhopen uit elkaar, droegen de lijken weg en groeven de gewonden uit. Door het donker liepen koeriers heen en weer die de namen van de piloten afriepen. Het regiment werd inderhaast naar een andere plaats overgebracht. Het vliegend personeel verzamelde zich op het vliegveld, vanwaar zij met de dageraad zouden opstijgen. Naar voorlopige raming waren de verliezen aan mensenlevens over 't geheel niet zo groot. Een vliegenier was gewond en twee monteurs en een paar soldaten die op wacht

stonden en tijdens het bombardement op hun post gebleven waren, waren gedood. Men schatte dat er veel inwoners van het plaatsje waren omgekomen, maar hoeveel was door de duisternis en de verwarring moeilijk vast te stellen.

Tegen de ochtend bleven Meressjew en Petrow op weg naar het vliegveld onwillekeurig even staan bij de resten van het huisje waar zij overnacht hadden. Uit de chaos van balken en planken droegen sappeurs een brancard naar buiten, waarop iets lag, bedekt met een bebloed laken.

„Wie draagt u daar?” vroeg Petrow, die geheel bleek geworden was van benauwde voorgevoelens.

Een bezadigde sappeur met een snor, die Meressjew aan Stjepan Iwanowitsj deed denken en die het vooreind van de brancard droeg, antwoordde omstandig:

„Ja, we hebben hier een of ander oudje en een meisje uitgegraven uit de kelder. Ze zijn door stenen getroffen. Op slag dood. Het is niet duidelijk of het een kind of een volwassen meisje was. 't Is een heel kleintje, — zo te zien erg mooi. Ze heeft een steen tegen haar borst gekregen. Een bijzonder mooi meisje, net een klein kind”.

... In deze nacht ging het Duitse leger over tot zijn laatste grote offensief en zo begon, met de aanvallen op de stellingen van de Sowjetlegers, de voor de Duitsers zo noodlottige slag in de bocht van Koersk.

III

De zon was nog niet opgegaan, het was het donkerste uur van de korte zomernacht, toen op het vliegveld reeds de motoren raasden om warm te lopen. Kapitein Tsjeslow breidde een kaart op het met dauw bedekte gras uit en wees de vliegeniers de route aan en de plek van hun nieuwe positie:

„Kijk goed uit je ogen. Zorg dat je elkaar niet uit het gezicht verliest. Het vliegveld ligt in de voorste linies.”

Het nieuwe operatiepunt lag inderdaad bij de frontlijn, die op de kaart met blauw potlood was aangeduid, en wel in de wig die zich in het Duitse front bevond. Zij verplaatsten zich dus niet naar achteren, maar naar voren. De piloten waren verheugd: ondanks het feit dat de Duitsers opnieuw het initiatief hadden overgenomen, week het Rode Leger niet alleen niet terug, maar maakte zich zelfs voor een tegenoffensief gereed.

Met de eerste zonnestralen, toen er nog een golvende, rozige mist over het veld lag, steeg de tweede escadrille achter zijn commandant op en zetten de vliegtuigen, zonder elkaar uit het oog te verliezen, koers naar het zuiden.

Meressjew en Petrow vlogen bij hun eerste gezamenlijke vlucht als een hecht aaneengesloten paar. In de enkele minuten die zij in de lucht waren, had Petrow al de zelfverzekerde en waarlijk meesterlijke wijze van vliegen van zijn leider leren waarderen, terwijl Meressjew, die onderweg met opzet een paar scherpe bochten en onverwachte zwenkingen maakte, in zijn volgpiloot een goed oog, bevattingsvermogen, sterke zenuwen en — wat voor hem het voornaamste was — een nog wat onzekere, maar goede hand van vliegen opmerkte.

Het nieuwe vliegveld lag in de sector achter een schuttersregiment. Wanneer de Duitsers het ontdekten, zouden zij het kunnen bestrijken met artillerie van klein kaliber en zelfs met grote mortieren. Maar zij hadden geen tijd om aandacht te schenken aan een of ander vliegveld, dat plotseling vlak onder hun neus opdook. Toen het nog donker was, openden zij al het vuur op de Sowjet-stellingen met hun hele in de loop van het voorjaar hier samengetrokken artillerie. Een rode, pulserende weerschijn van vlammen verhief zich hoog in de lucht boven de versterkte sector. De explosies bestreken me-

teen de hele omgeving, alsof er plotseling een dicht woud van zwarte bomen verrees. En toen de zon opkwam, werd het niet lichter op aarde. In de loeiende, brullende, trillende nevel was het moeilijk iets te onderscheiden en de zon hing aan de hemel als een glansloze, vuilrode pannekoek.

Maar het was niet voor niets dat Sowjetvliegtuigen al een maand van te voren hoog in de lucht over de Duitse stellingen gevlogen hadden. De bedoelingen van het Duitse opperbevel waren allang ontdekt, hun posities en concentratiepunten op kaart gebracht en stuk voor stuk bestudeerd. De Duitsers dachten volgens hun gewoonte met volle kracht uit te halen om het mes tussen de schouderbladen van de in zijn ochtendslaap liggende tegenstander te stoten. Maar de tegenstander deed maar of hij sliep. Hij greep de hand van de aanvaller, die de dolk hield, en die hand begon al gauw te kraken onder de druk van de machtige stalen vingers. Nog was de storm van het inleidende artillerievuur, dat over een front van enige tientallen kilometers woedde, niet bedaard, toen de Duitsers, verdoofd door het gebulder van hun eigen batterijen en verblind door de kruitdamp die door hun stellingen trok, de vuurbollen der explosies in hun eigen loopgraven zagen. De Sowjetartillerie richtte zijn vuur precies, en niet plaatselijk, zoals de Duitsers het deden, maar op alles tegelijk, op de batterijen, op de opeenhopingen van tanks en infanterie, die reeds samengetrokken waren bij de plaats van de aanval, op de bruggen, op de ondergrondse munitie-opslagplaatsen, op de fortificaties en commando-punten.

Het voorbereidende vuur van de Duitse artillerie ging over in een machtig artillerie-duel, waaraan aan beide zijden tienduizenden vuurmonden van het meest uiteenlopende kaliber deelnamen. Toen de vliegtuigen van het escadrille van kapitein Tsjeslow op het vliegveld landden, beefde de aarde onder de voeten van de piloten,

terwijl de explosies zo dicht opeen volgden dat zij ineenvloeiden tot één onafgebroken gedaver, alsof een gigantische trein over een ijzeren spoorbrug reed, en maar reed en reed, dreunend en denderend, zonder vooruit te komen. Stormachtige rookwolken verhulden de hele horizon. Boven het kleine regimentsvliegveld vlogen aan één stuk door, nu eens in ganzenformatie, dan weer in de formatie van kraanvogels of ook in geheel losse formatie de bombardementsvliegtuigen; en de explosies van hun bommen onderscheidden zich door hun doffe, zich voortplantende gedreun van het gelijkmatige gerommel van het artilleriegevecht.

De escadrilles kregen bevel zich in toestand van bereidheid No. 2 te houden. Dat betekende dat de piloten de cockpit niet mochten verlaten opdat zij bij het eerste raketsignaal op konden stijgen. De vliegtuigen werden naar de zoom van een berkebosje gebracht en met takken gecamoufleerd. Uit het bos kwam een koele, naar vochtige paddestoelen geurende lucht en muggen, die door het rumoer van de strijd niet te horen waren, vielen venijnig op de gezichten, handen en halzen van de piloten aan.

Meressjew nam zijn helm af en zat, terwijl hij af en toe met een lui gebaar de muggen afweerde, mijmerend te genieten van de zware ochtendgeur die uit het bos kwam. In de schuilplaats naast hem stond het vliegtuig van zijn volgpiloot. Petrow sprong voortdurend van zijn zitplaats op of ging er zelfs helemaal op staan om de kant uit te kijken waar de gevechten plaatsvonden of met zijn blik de bombardementsvliegtuigen te volgen. Hij popelde van verlangen om zo spoedig mogelijk de lucht in te gaan, om voor het eerst van zijn leven een echte vijand te ontmoeten en de scherpe lijnen van zijn kogelbanen niet te richten op een met lucht gevulde linnen zak, die een „R-5" aan een touw achter zich aan trok, maar op een echt vijandelijk vliegtuig, levend en

beweeglijk, waarin, als een slak in zijn huisje, misschien diezelfde piloot zat, wiens bom vannacht dat ranke, als een droombeeld zo mooie meisje had gedood.

Meressjew keek toe hoe zijn volgpiloot zich druk maakte en opwond en dacht: in jaren verschilden zij niet veel — hij was negentien en Meressjew drieëntwintig. Wat betekent voor een man drie of vier jaren? Maar naast zijn volgpiloot voelde hij zich een grijsaard, ervaren, bedaard en vermoeid. Kijk nu bijvoorbeeld eens hoe Petrow daar heen en weer zat te draaien in zijn cabine, in zijn handen wreef, lachte, iets achter de overvliegende „IL“-bommenwerpers aan schreeuwde, terwijl Aleksej gemakkelijk uitgestrekt in zijn leren zitplaats zat. Hij was bedaard. Hij had geen voeten, het vliegen was voor hem onvergelijklijk veel moeilijker dan voor welke vliegenier ter wereld ook, maar ook dat wond hem niet meer op. Hij kende zijn meesterschap door en door en had vertrouwen in zijn kreupele benen.

Zo bleef het regiment tot de avond toe in toestand van bereidheid No. 2. Het werd om de een of andere reden in reserve gehouden. Klaarblijkelijk wilde men de positie van het regiment niet voortijdig onthullen.

Voor het slapen stonden kleine aardhutjes ter beschikking, die nog door de Duitsers gegraven waren, die hier eens gelegerd waren geweest, en door hen ingewoond en over de planken heen beplakt met karton en geel pakpapier. Er hingen aan de wanden zelfs nog briefkaarten van filmsterren met grote, roofzuchtige monden, en oleografieën van spitsige Duitse stadjes.

Het artilleriegevecht duurde voort. De aarde beefde. Droog zand viel op het papier en het hele aardhutje ritselde op een walgelijke manier, alsof het vol zat met insecten.

Meressjew en Petrow besloten in de frisse lucht te gaan liggen op hun op de grond uitgespreide veldmantels. Er was bevel gegeven: niet uitkleden bij het slapen.

Meressjew maakte alleen de riemen van zijn prothesen wat lossen en keek op zijn rug liggend naar de hemel, die leek te trillen in de roodachtige weerschijn van de explosies. Petrow viel meteen in slaap. Hij snurkte in zijn slaap, mompelde iets, kauwde en smakte met zijn lippen en lag als een klein kind helemaal ineengerold. Meressjew wierp zijn mantel over hem heen. Daar hij voelde dat hij toch niet kon slapen, stond hij op, krimpnd van de vochtigheid, deed een paar fikse gymnastiekoefeningen om een beetje warm te worden en ging op een boomstompje zitten.

Het gebulder van het artilleriegevecht was reeds aan het af-ebben. Slechts nu en dan vernieuwden hier of daar enige batterijen een snel, onregelmatig vuur. Enige verdwaalde projectielen suisten over de hoofden en ontploften ergens in de buurt van het vliegveld. Dit zogenaamde „onrustzaaiende vuur” verontrustte in de oorlog gewoonlijk niemand. Aleksej keek zelfs niet om naar de explosies. Hij keek naar de frontlijn. Deze was in de duisternis duidelijk zichtbaar. Zelfs nu, in het holst van de nacht, bevond de frontlijn zich in een gespannen toestand van zware, nimmer dovende strijd, die zich op de slapende aarde aftekende door de purperen weerschijn van reusachtige, zich over de hele horizon verspreidende branden. Boven de aarde flikkerden de trillende lichten van raketten: fosforblauwe van de Duitsers, geelachtige van ons. Nu hier dan daar schoot er een hevige vlam omhoog, die voor een ogenblik de sluier van duisternis boven de aarde oplichtte, waarop even later de zware zucht van een ontploffing volgde.

Daar weerklonk het gedreun van nachtbommenwerpers. De hele frontlijn bedekte zich met de veelkleurige kralen van kogelbanen. Als bloeddruppels spoten de vuurstoten van het snelvurend afweergeschut omhoog. Weer begon de aarde te beven, te suizen en te kreunen. Maar de kevers, die in de toppen der berken zoemden,

lieten er zich niet door storen; in de diepte van het bos riep met onheilspellende, menselijke stem de schuifuil; lager in de takken begon, wat bijgekomen van de schrik van overdag, eerst nog wat schuchter, alsof hij zijn stem probeerde of een instrument stemde, maar even later uit volle borst een nachtegaal te fluiten, te slaan en te zingen, zich bedrinkend aan de klanken van zijn eigen lied. Andere nachtegalel antwoordden hem en weldra klonk en zong dit hele bosje aan het front, vol melodieuze trillers die van alle kanten kwamen aangedreven. Niet voor niets waren de nachtegalel van Koersk over de hele wereld beroemd!

En zo gingen zij dan nu in het bos te keer. Aleksej, die morgen in de lucht een examen moest afleggen, niet voor een commissie, maar voor het aangezicht van de dood zelf, kon niet slapen door de roepstem van de nachtegalel. En hij dacht niet aan de dag van morgen, niet aan de aanstaande gevechten, niet aan zijn mogelijke dood, maar aan een verre nachtegaal, die eens voor hen gezongen had in de omgeving van Kamysjin, aan „hun“ nachtegaal, aan Olja, aan zijn geboortestadje.

De hemel in het oosten begon al licht te worden. Geleidelijk-aan werden de trillers der nachtegalel opnieuw overstemd door de kanonnade. De zon kwam langzaam op over het slagveld, groot en purperrood, nauwelijks door de dichte rook van schoten en explosies heendringend.

IV

De slag in de bocht van Koersk laaide steeds heviger op. De oorspronkelijke plannen van de Duitsers — door een snelle stoot van hun geweldige tankmacht, na onze versterkingen ten zuiden en ten noorden van Koersk doorbroken te hebben, een tangbeweging uit te voeren, de hele groep Koersk van het Rode Leger te omsingelen

en er een soort „Duits Stalingrad“ van te maken — waren al dadelijk verijdeld door de vastberaden weerstand. Het was de Duitse bevelhebbers al in de eerste dagen duidelijk dat zij onze verdediging niet konden doorbreken en dat, zelfs wanneer het hun zou gelukken, hun verliezen daarbij zo groot zouden zijn dat zij niet voldoende kracht meer zouden hebben om de tang te sluiten. Maar het was te laat om het offensief op te houden. Hitler had te veel verwachtingen — van strategische, tactische en politieke aard — aan deze operatie vastgeknoopt. De lawine was in beweging gekomen en stortte zich nu bergafwaarts, steeds in omvang toenemend en alles met zich meesleurend wat haar in de weg kwam, en zij die de beweging aan de gang hadden gebracht, hadden de kracht niet meer om haar tot staan te brengen. De opmars van de Duitsers was in enkele kilometers uit te drukken, hun verliezen echter kon men uitdrukken in divisies en legerkorpsen, in honderden tanks en kanonnen en duizenden wagens. De oprukkende legers verzwakten en verbloeden steeds meer. De Duitse staf gaf zich daar wel reken-schap van, maar was niet meer in staat de gebeurtenissen tegen te houden en was gedwongen steeds weer nieuwe reserves in de heksenketel van de ontbrande strijd te werpen.

Het Sowjetcommando pareerde de Duitse stoten met de frontstrijdkrachten die hier de verdedigingslinie hielden. Het volgde nauwlettend de toenemende verwoedheid van het Duitse offensief en hield zijn reserves achter in afwachting van het tijdstip waarop de Duitse stoot zou beginnen te verlammen. Zoals Meressjew later vernam, was hun regiment bestemd tot dekking van het leger dat samengetrokken was niet voor de verdediging, maar juist voor de aanval. Daarom waren in de eerste fase van de strijd zowel de tanktroepen als de met hen samenwerkende jachtvliegers alleen toeschouwers van de grote slag. Toen de vijand al zijn krachten in de

strijd geworpen had, werd de toestand van bereidheid No. 2 op het vliegveld ingetrokken. De bemanningen mochten in de aardholen slapen en zich 's nachts zelfs uitkleden. Meressjew en Petrow brachten wat veranderingen in het interieur van hun woonstee aan. Zij gooiden de briefkaarten met filmsterren en de foto's van vreemde landschappen weg, rukten het Duitse karton en papier af, versierden de wanden met dennetakken en vers berkeloof, en hun holletje ritselde nu niet meer door het vallende zand.

Eens op een ochtend, toen de heldere zonnestralen reeds door de niet afgedekte ingang op de over de vloer van het aardhutje gestrooide dennenaalden vielen en de twee vrienden nog op hun in de wand aangebrachte slaapplaatsen lagen uitgestrekt, liep boven op de weg iemand haastig voorbij en klonk er een woord dat aan het front altijd een magnetische uitwerking heeft: „Post!”

Beiden tegelijk wierpen zij hun dekens af, maar voor Meressjew nog zijn prothesen had kunnen vastgespen, had Petrow de postman al ingehaald en was hij triomfantelijk teruggekeerd met twee brieven voor Aleksej. Het waren brieven van zijn moeder en van Olja. Aleksej rukte ze uit de handen van zijn vriend, maar op hetzelfde ogenblik werd er op het vliegveld snel achtereen op een rail geslagen. De bemanningen werden naar hun toestellen geroepen.

Meressjew stopte de brieven onder zijn shirt en liep, ze meteen vergetend, hard achter Petrow aan over het in het bos uitgetreden paadje naar de plaats waar de vliegtuigen stonden. Hij liep behoorlijk vlug, gesteund op zijn stokje, en slecht lichtelijk schommelend. Toen hij bij zijn toestel kwam, was de hoes al van de motor en zijn mecano, een pokdalige, vrolijke jongen, stond al van ongeduld te trappelen.

De motor begon te brullen. Meressjew keek naar nummer 6, waarop de commandant van het escadrille vloog.

Kapitein Tsjeslow had zijn toestel op een open plek gebracht. Daar hief hij in de cockpit zijn hand op. Dat betekende: „Opgelet!” De motoren brulden. Het door de wind tegen de grond geslagen gras kreeg een witachtig kleur, het groene berkeloof spreidde zich uit in de windvlagen en sidderde alsof het ieder ogenblik met tak en al van de bomen gerukt zou worden.

Onderweg had een van de vliegeniers, die Aleksej voorbijgelopen waren, hem nog kunnen toeroepen dat onze tanks tot de aanval overgingen. De vliegers moesten dus nu het oprukken van de tanks over de door de artillerie uiteengeslagen en verpletterde vijandelijke stellingen dekken en de lucht schoonhouden en bewaken boven de oprukkende tanktroepen. De lucht bewaken? Ook goed. Bij zulk een verbeterd strijd zou ook dit wel geen vervelend karweitje zijn. Ergens daar in de lucht zou men toch vroeg of laat wel een vijand tegenkomen. Het uur van de krachtproef was dus aangebroken, het ogenblik waarop Meressjew zou tonen dat hij niet de mindere van welke piloot dan ook was, dat hij bereikt had wat hij wilde.

Aleksej maakte zich zenuwachtig. Maar het was geen angst voor de dood. Het was zelfs geen gevoel van gevaar, dat ook de dapperste en koelbloedigste mensen kennen. Het was iets anders dat hem bezighield: hadden de wapencontroleurs de mitrailleurs en boordkanonnen wel goed nagezien; zouden de koptelefoons in zijn nieuwe, nog niet in de strijd beproefde helm het wel doen; zou Petrow hem goed kunnen volgen, zou hij niet iets op eigen houtje beginnen wanneer zij de strijd moesten aanbinden; waar was zijn stok, zou dat geschenk van Wassilij Wasiljewitsj niet verloren gaan; en zelfs — zou niemand uit het aardhutje de roman wegnemen waarin hij gisteren juist tot het interessantste punt gekomen was en die hij in zijn haast op de tafel had laten liggen? Hij herinnerde zich dat hij geen afscheid van Petrow genomen had en zwaaide hem vanuit zijn cabine met de hand toe. Maar deze zag

hem niet. Het gezicht van de volgpiloot zat in de leren omlijsting van zijn helm vol rode vlekken. Hij volgde ongeduldig met zijn ogen de opgeheven hand van de commandant. Deze liet eindelijk zijn hand zakken. De cabines gingen dicht.

Het eerste drietal vliegtuigen daverde aan de start, kwam in beweging en rolde weg, het tweede drietal volgde en reeds kwam het derde in beweging. Daar maakten de eerste toestellen zich al van de grond los. Het drietal van Meressjew rolde er achter aan. En reeds schommelde in de diepte de platte aarde heen en weer. Zonder het eerste drietal uit het oog te verliezen, richtte Aleksej zijn koers er naar, terwijl achter hem het derde drietal aansloot.

Daar was de frontlijn al. De pokdalige, door projectielen verminkte aarde leek van boven af op een stoffige weg waarop het net begint te stortregenen. In de trechters en de loopgraven, bij de kleine pukkeltjes van de blinderingen en mitrailleursnesten, overal zag men balken en bakstenen uitsteken. Gele vonken vlamden op en doofden weer uit over de gehele aan stukken gereten vlakte. Dat was het vuur van de grote slag. Hoe speelgoedachtig, klein en vreemd deed dit alles van boven gezien aan! Het was niet te geloven dat daar beneden alles brandde, loeide en trilde en dat de dood over de verminkte aarde ging, temidden van rook en roet, en een overvloedige oogst binnenhaalde.

Zij vlogen over het front heen, maakten een halve cirkel achter de vijandelijke linies en streken opnieuw over de gevechtlijn. Niemand schoot op hen. Daar op de aarde hadden zij het te druk met hun zware aardse gelegenheden om aandacht te schenken aan negen kleine vliegtuigjes die als een slangetje boven hun hoofden cirkelden. Maar waar bleven de tanktroepen? Aha! Daar had je ze. Meressjew zag hoe uit het helder-groene gebladerte van het bos de een na de ander de tanks te voorschijn be-

gonnen te kruipen; zij zagen er van boven af uit als onhandige grijze kevertjes. Een ogenblik later waren er al heel wat te voorschijn gekomen, maar steeds kwamen er weer nieuwe uit het schuimende groen, kropen voort over de wegen en scharrelden door de dalen. Nu hadden de eersten al een heuvel beklommen en een door granaten omgeploegde stelling bereikt. Rode vonkjes begonnen uit hun slurven te schieten. Zelfs geen kind, zelfs geen zenuwachtige vrouw zou bang geworden zijn voor die gigantische tankaanval, deze hevige stormloop van honderden tanks op de overblijfselen van de Duitse versterkingen, wanneer zij het schouwspel vanuit de lucht hadden kunnen waarnemen, zoals Meressjew het nu waarnam. Op dit ogenblik hoorde hij door het geraas en rumoer dat de koptelefoons van zijn helm vulde heen de schorre en zelfs nu vermoeid klinkende stem van kapitein Tsjeslow:

„Opgelet! Hier Luipaard drie, hier Luipaard drie. Rechts 'klompvoeters', rechts 'klompvoeters'!”

Ergens voor zich uit zag Aleksej het korte streepje van het vliegtuig van de commandant. Het streepje wiegelde even. Dat betekende: doe precies wat ik doe.

Meressjew gaf het bevel naar achteren door aan zijn groep. Hij keek om: zijn volgpiloot lag op één lijn met hem, bijna zonder afwijking. Flinke jongen!

„Hou je taai, kerel!” schreeuwde Meressjew hem toe.

„Komt in orde”, klonk het door een chaos van gedruis en geknetter terug.

„Hier Luipaard drie, hier Luipaard drie. Achter mij aan!” gaf de kophoorn door.

De vijand was dichtbij. Vlak onder hen vlogen in de formatie die de Duitsers bij voorkeur aannamen — een dubbele ganzenformatie — een aantal éénmotorige duikbommenwerpers van het type „Ju-87”. Deze vliegtuigen hadden een niet-intrekbaar landingsgestel. Tijdens de vlucht hing dit onder de buik van het vliegtuig. De wielen

waren beschermd door langwerpige kappen. Het leek daardoor net of er uit de buik van het toestel twee benen staken, geschoeid in bastklompen, zoals Russische boeren ze dragen. Vandaar dat deze vliegtuigen in vliegeniersjargon „klompvoeters” werden genoemd. De beruchte duikbommenwerpers, die zich bandietenroem verworven hadden in de gevechten boven Polen, Frankrijk, Holland, Denemarken, België en Joegoslavië — een Duitse uitvinding, waarover in het begin van de oorlog de pers van de hele wereld zoveel vreselijke verhalen wist te vertellen — verouderden snel boven de wijde vlakten van de Sowjet-Unie. De Sowjetvliegers hadden in talloze gevechten hun zwakke plekken afgetast en de „klompvoeter” begon bij de ervaren Sowjetpiloten te gelden, niet meer als een godweet wat voor rijke buit, maar als een minderwaardige trofee, iets als een auerhaan of een haas die van de jager geen uitgesproken meesterschap vergen.

Kapitein Tsjeslow zette met zijn escadrille niet rechtstreeks naar de vijand koers, maar maakte een omweg. Meressjew begreep dat de voorzichtige kapitein „om de zon heen” wilde gaan om vervolgens, gemaskeerd door de verblindende zonnestralen en dus zelf onzichtbaar blijvend, de vijand zo dicht mogelijk te benaderen en zich plotseling op hem te storten. Aleksej glimlachte: het was wel wat veel eer voor de „klompvoeters” om zo’n ingewikkelde manoeuvre te maken. Maar aan de andere kant, voorzichtigheid kan geen kwaad. Hij keek weer om. Petrow volgde hem. Hij was duidelijk zichtbaar tegen de achtergrond van een witte wolk.

Nu bevond zich de formatie vijandelijke duikbommenwerpers aan hun rechter hand. De Duitsers vlogen prachtig, zo gelijkmatig alsof zij met onzichtbare draden aan elkaar vastzaten. De rugvlakken van hun toestellen, die van boven af door de zon belicht werden, schitterden verblindend.

„Luipaard drie. Aanvallen!” drong een flard van het

bevel van de commandant tot de oren van Meressjew door.

Hij zag hoe van rechts uit de hoogte, alsof zij in dolle vaart van een ijsberg gleden, Tsjeslow en zijn volgpiloot zich op de flank van de vijandelijke formatie stortten. De dunne draadjes van de kogelbanen sloegen in de naastbijzijnde „klompvoeter”, die meteen uit het gezicht verdween, terwijl Tsjeslow met zijn volgpiloot en de derde man uit zijn groep door de ontstane bres schoten en verdwenen achter de Duitse formatie. De Duitse bommenwerpers sloten onmiddellijk hun gelederen achter hen. De „klompvoeters” vlogen door in een ideale orde.

Na zijn herkenningnaam genoemd te hebben, wilde Aleksej roepen: „Aanvallen!” maar van opwinding kwam er uit zijn keel alleen een fluitend: „A-a-a . . .!” Hij dook reeds omlaag zonder iets te zien buiten deze ordelijk voortvliegende vijandelijke formatie. Hij koos zich als doelwit de Duitser uit, die de plaats van de door Tsjeslow omlaaggeschoten vlieger had ingenomen. Aleksej’s oren suisden en het leek of zijn hart ieder ogenblik uit zijn keel naar buiten kon springen. Hij kreeg het vliegtuig in het dradenkruis van zijn vizier en stormde er op af, terwijl hij beide duimen klaarhield boven de schietknoppen. Rechts van hem zag hij plotseling een soort grijze, donzige touwtjes. Aha! Zij schoten. Er naast. Een nieuwe vuurstoot, nu dichterbij. Niet geraakt. En Petrow? Ook niet geraakt. Hij vloog links van Meressjew. Was dus uitgeweken. Goed zo! De grijze romp van de „klompvoeter” werd groter in het kruis van zijn vizier. Zijn duimen voelden het koude aluminium van de schietknoppen. Nog éven . . .

Op dit ogenblik werd Aleksej met een gevoel van triomf gewaar dat hij volledig was samengesmolten met zijn toestel. Hij beleefde de motor alsof hij in zijn eigen borst sloeg, met zijn hele wezen voelde hij de vleugels, het staartroer aan, en zelfs leek het hem of zijn dode

kunstvoeten gevoel gekregen hadden en geen storende factor vormden bij deze samensmelting van hem met zijn toestel in hun razende vaart. De statige, glimmende, machtige romp van de „Duitser” gleed een ogenblik uit het vizier, maar even later had hij hem weer gevangen in het dradenkruis. Meressjew stormde recht op hem af en drukte de schietknop in. Hij hoorde het geratel niet, zag zelfs geen vuurbaan, maar wist dat hij raakgeschoten had en zonder zijn vaart te verminderen suisde hij regelrecht door, wetend dat de ander omlaag zou storten en dat er geen botsing van zou komen. Toen hij zich van zijn doelwit losmaakte, zag Aleksej tot zijn verbazing dat er niet één, maar twee vliegtuigen omlaag stortten. Had hij toevallig ook de ander geraakt? Nee. Petrow natuurlijk. Hij vloog rechts van hem. Dat was zijn werk. Een kranige vent, die nieuweling. Het succes van zijn jonge vriend verheugde Aleksej zelfs meer dan dat van hemzelf.

Het tweede drietal gleed door de bres in de Duitse formatie. Er heerste hier reeds een volkomen verwarring. De achterhoede van de Duitsers, waarin blijkbaar minder ervaren piloten vlogen, was uiteengeslagen en had de formatie verbroken. De vliegtuigen van de groep van Tsjeslow vlogen tussen de naar alle richtingen wegvlochtende „klompvoeters” en veegden de lucht schoon, waarbij zij de vijand dwongen in zijn haast zijn bommen op zijn eigen stellingen te laten vallen. Juist hierin, in het noodzaken van de Duitsers tot het bombarderen van hun eigen stellingen, bestond het weloverwogen krijgsplan van kapitein Tsjeslow. Het „om de zon vliegen” speelde daarbij slechts een bijkomstige rol.

Maar de voorste gelederen van de Duitse formatie hadden zich intussen weer gesloten en de „klompvoeters” vervolgden hun weg naar de plaats waar de tanks waren doorgebroken. De aanval van het derde drietal had geen succes. De Duitsers verloren geen enkel toestel, terwijl integendeel één jager verloren ging, omlaaggehaald door

een vijandelijke schutter. De plaats waar de tankstoot zich ontplooidde was al vlak bij. Er was geen tijd meer om opnieuw hoogte te winnen. Tsjeslow besloot een aanval van onderaf te wagen. Aleksej was er blij om. Hij verlangde er zelfs naar de vijand „in de buik te porren” en de schitterende gevechtswaardigheden van de „La-5” bij een verticale manoeuvre te beproeven. Het eerste drietal trok al op en de draadjes van de vuurbanen schoten in de lucht omhoog als de scherpe stralen van fonteinën. Twee Duitsers vielen meteen al uit de formatie. Een er van, die blijkbaar doormidden geschoten was, barstte in de lucht plotseling uit elkaar. Zijn staart raakte bijna de motor van het toestel van Meressjew.

„Volg mij!” schreeuwde Meressjew, terwijl hij zijn blik over het silhouet van zijn volgvliegtuig liet gaan, en trok meteen de stuurknuppel naar zich toe.

De aarde draaide een slag om. Het leek of een zware klap hem tegen zijn zitplaats drukte. Hij proefde een bloedsmaak in zijn mond en op zijn lippen en er kwam een rode sluier voor zijn ogen. Het toestel schoot bijna verticaal omhoog. Op zijn rug op de leuning van zijn zitplaats gelegen, zag Aleksej een ogenblik lang de gevlekte buik van de „klompvoeter” in het kruis van zijn vizier, de bespottelijke klompen die de dikke wielen beschermden en zelfs klonters klei van het vliegveld, die er nog aan zaten.

Hij drukte beide schietknoppen in. Waar hij hem geraakt had: in de benzinetanks, of misschien in de motor of in de bommenvoorraad, begreep hij niet, maar de Duitser verdween prompt in de roodbruine wolk van een explosie.

Het toestel van Meressjew werd door de luchtdruk opzij geworpen en gleed langs de vuurmassa heen. Aleksej bracht zijn vliegtuig in horizontale positie en inspecteerde de lucht. Zijn volgpiloot vloog rechts achter hem in de onmetelijke blauwe ruimte boven een laag wolken die aan wit zeepschuim deed denken. De lucht was leeg en alleen

aan de horizon, tegen een verre achtergrond van wolken, kon men de streepjes van zich naar alle kanten verspreidende „klompvoeters” zien. Aleksej keek op de boordklok en was hoogst verbaasd. Hij had gedacht dat de strijd op zijn minst een half uur geduurd had en dat zijn benzinevoorraad langzamerhand op moest raken. De klok wees aan dat het geheel drieënhalve minuut geduurd had. „Leef je?” vroeg hij, terwijl hij omkeek naar zijn volgpiloot, die weer naar rechts „overgewipt” was en nu naast hem lag.

„Ik leef . . . De aarde . . . Kijk 'ns naar de aarde . . .”

Beneden, op de verminkte, verscheurde heuvelige vlakke brandden op enkele plaatsen walmende benzinevuren. De zware rook vormde hoge zuilen in de windstille lucht. Maar Aleksej keek niet naar de brandende resten van de vijandelijke vliegtuigen. Hij keek naar de grijsgroene kevertjes die zich nu reeds breed ontplooid hadden over het gehele veld. Door twee dalen kropen zij naar de vijandelijke posities toe en de voorsten hobbelden al over de vijandelijke loopgraven. Zij spoten bij het passeren van de Duitse linies rode vonkjes uit hun slurven en kropen verder en verder, hoewel achter hen nog steeds projectielen ontploften en rookwolkjes van de Duitse artillerie dreven.

Meressjew begreep wat honderden van zulke kevertjes midden in de vernielde Duitse stellingen betekenden.

Wat er plaatsvond was het nieuws dat de volgende dag het Sowjet-volk en de hele vrijheidlievende wereld met gejubel in alle kranten zou lezen. Op een der sectoren van de bocht van Koersk had het Rode Leger, na een machtige artillerievoorbereiding van twee uur, de Duitse verdedigingslinie doorbroken en was met volle kracht in de bres doorgedrongen, de weg vrijmakend voor de Sowjetlegers die tot een algemeen offensief overgingen.

Van de negen toestellen uit het escadrille van kapitein Tsjeslow keerden er die dag twee niet op het vliegveld te-

rug. In de strijd werden negen „klompvoeters” neergehaald. Negen—twee is ongetwijfeld een goede score wanneer men alleen op de vliegtuigen let. Maar het verlies van twee kameraden verduisterde de vreugde om de overwinning. Toen zij uit hun vliegtuigen gesprongen waren, maakten de piloten geen lawaai, schreeuwden en gesticuleerden niet zoals zij dat anders altijd deden na een succesvolle vlucht, wanneer zij druk redeneerden over de verschillende episodes van het gevecht en opnieuw de doorstane gevaren doorleefden. Somber gingen zij naar de stafchef, brachten kort en bondig verslag uit van de resultaten en gingen zonder elkaar aan te kijken uiteen.

Aleksej was nieuw in het regiment. De gesneuvelden kende hij zelfs niet van gezicht. Maar hij sloot zich aan bij de algemene stemming. Zojuist had de grootste en belangrijkste gebeurtenis van zijn leven plaatsgevonden, een gebeurtenis waarop hij al zijn energie geconcentreerd had en die heel zijn verdere leven bepaalde door hem opnieuw een plaats te geven temidden van gezonde, volwaardige mensen. Hoe vaak had hij niet op zijn bed in het hospitaal en later, toen hij leerde lopen en dansen en door hardnekkige training zijn verloren vliegeniers kwaliteiten herstelde, van deze dag gedroomd. En nu, nu het zover was, nu hij twee Duitsers had neergehaald en hij opnieuw een gelijkgerechtigd lid van de familie der jachtvliegers geworden was, ging hij precies als de andere naar de stafchef toe, noemde het aantal slachtoffers dat hij gemaakt had, detailleerde de omstandigheden, wijdde enkele prijzende woorden aan zijn volgpiloot en ging daarop in zijn eentje onder de schaduw van een berk zitten, denkend aan hen die vandaag niet waren teruggekeerd.

Alleen Petrow liep zonder helm over het vliegveld heen en weer met zijn door de wind verwarde blonde haar, klampte een ieder aan die hij tegenkwam en begon te vertellen:

„... nou, en toen zag ik: ze zijn vlak naast ons, waar-

achtig, je kon ze met de hand aanraken. Moet je horen... en ik zie: de eerste luitenant neemt de leider op de korrel. Nou, ik die er naast. En ik schiet...!"

Hij rende naar Meressjew toe, wierp zich aan zijn voeten in het zachte, grasachtige mos en strekte zich uit. Maar hij kon het niet uithouden in deze rustige houding en sprong meteen weer overeind:

„En wat een virages hebt u vandaag gemaakt! Geweldig! Het werd gewoon zwart voor je ogen... Weet u hoe ik het hem daarstraks geleverd heb? Moet u horen... Ik lig achter u en ik zie: hij vliegt zo dicht naast mij dat ik hem gewoon een hand kan geven, nou, hij was niet zo ver van mij af als u nu..."

„Wacht 'ns even, kerel", onderbrak Aleksej hem, terwijl hij zijn zakken beklopte. „M'n brieven, m'n brieven, waar heb ik ze toch gestopt?"

Hij had zich plotseling de brieven herinnerd die hij vandaag ontvangen had en die hij nog niet had kunnen lezen. Toen hij ze niet in zijn zakken vond, voelde hij dat het koude zweet hem uitbrak. Toen hij ze even later onder zijn shirt op zijn borst voelde, ademde hij verlicht op. Hij haalde de brief van Olja te voorschijn, ging onder de berk zitten zonder naar zijn enthousiaste vriend te luisteren en haalde voorzichtig het velletje papier uit de enveloppe.

Op dat ogenblik siste er een raket de lucht in. Een rode, vonkenschietende slang beschreef een boog door de lucht boven het vliegveld en doofde uit met achterlating van een grijze, langzaam uiteendrijvende staart. De piloten sprongen op. Al lopende stopte Aleksej de enveloppe onder zijn hemd. Hij had geen letter kunnen lezen. Bij het openen van de brief had hij alleen gevoeld dat er behalve het briefpapier nog iets hards in zat. Terwijl hij aan het hoofd van zijn groep langs de reeds bekende route vloog, raakte hij af en toe met zijn hand de enveloppe aan. Wat zou er in zitten?

Voor het garderegiment jachtvliegers, waarbij Aleksej thans dienst deed, vormde de dag van de doorbraak der tank-afdelingen het begin van een tijd van zware gevechten. Boven de plaats van doorbraak wisselden de escadrilles elkaar voortdurend af. Nauwelijks was de ene escadrille van de strijd teruggekeerd en geland of een andere escadrille steeg alweer op, terwijl de benzine-karretjes zich intussen naar de gelande toestellen haastten. De benzine stroomde rijkelijk in de lege tanks. Boven de hete motoren wiegelde, als op een veld na een warme zomerregen, een gelei-achtige luchtspiegeling. De piloten verlieten hun cabines niet meer. Zelfs hun eten werd hun aan boord gebracht in aluminium pannetjes. Maar niemand at. Hun hoofd stond er die dag niet naar. Elke hap bleef in de keel steken.

Toen de escadrille van kapitein Tsjeslow opnieuw geland was en de toestellen naar het bosje gerold om weer startklaar gemaakt te worden, zat Meressjew glimlachend in zijn cabine, voelde het trekken van een aangename vermoeidheid in zijn leden, keek ongeduldig naar de hemel en riep af en toe iets naar de mannen, die met zijn toestel bezig waren. Het trok hem steeds opnieuw naar het strijdtoneel, om zijn krachten op de proef te stellen. Hij tastte vaak naar de ritselende enveloppen onder zijn tuniek, maar in deze omstandigheden wilde hij geen brieven lezen.

's Avonds pas, toen de invallende duisternis het zicht in de aanvalssector voorgoed onmogelijk maakte, konden de bemanningen afzwaaien. Meressjew liep niet over het korte bospad dat hij gewoonlijk gebruikte, maar maakte een omweg door het met onkruid begroeide veld. Hij wilde even tot zichzelf komen, even uitrusten van het lawaai en gedreun, van alle bonte indrukken van deze eindeloze dag.

De avond was helder en geurig en zo stil dat het gebulder van de nu reeds verwijderde kanonnade niet leek op strijdrumoer, maar op een onweer dat zich ergens in

de verte ontladde. De weg leidde door een veld waar vroeger rogge gestaan had. Hetzelfde vervelende roodbruine onkruid, dat in normale tijden schuchter wat dunne stengeltjes vertoont ergens op een afgelegen plekje van het erf of bij steenhopen aan de rand van een akker, op plaatsen waar de zorgzame blik van de landbouwer zelden valt, stond nu dicht als een muur, geweldig, brutaal en krachtig, en begroef onder zich de aarde, die door het zweet van vele geslachten van werkende mensen was ontgonnen. En alleen hier en daar zag men als zwakke grassprietjes, geheel door het onkruid verstikt, schaarse, schrale rogge-aren. Het opgeschoten onkruid zoog alle sappen van de grond in zich op, trok alle zonneschijn tot zich en beroofde de rogge van voedsel en licht, zodat de halmen nog voor het bloeien verwelkten en zich geen korrels konden vormen.

En Meressjew dacht: precies zo wilden ook de benden van Hitler wortel slaan in onze bodem, zich met onze sappen vullen, zich brutaal en met gruwzaam geweld op onze rijkdommen omhoogwerken, de zon voor ons verduisteren en een groot, arbeidzaam en machtig volk verdringen van zijn akkers en zijn moestuinen, het van alles beroven, uitzuigen en verstikken, zoals het onkruid die schrale aartjes verstikte, die zelfs reeds de uiterlijke vorm van een krachtig, mooi gewas verloren hadden. Aleksej voelde een jongensachtige drift in zich opkomen en sloeg met zijn stok op de zware roodachtig-rookkleurige kopjes van het onkruid los en zag met genoegen hoe de afgeslagen brutale stengels bij bosjes tegelijk neervielen. Het zweet stroomde over zijn gezicht, maar hij bleef maar inhakken op het onkruid dat de rogge verstikt had en onderging met genot in zijn vermoeide lichaam een gevoel van strijd en beweging.

Geheel onverwacht gierde er achter hem een jeep en bleef met knarsende wielen staan. Zonder om te kijken wist Meressjew dat het de regimentscommandant was

die hem had ingehaald en betrapt bij zulk een kinderachtige bezigheid. Aleksej werd zo rood dat zelfs zijn oren gloeiden, deed net of hij de wagen niet had opgemerkt en begon met zijn stok in de grond te peuteren.

„Zijn we aan 't hakken? Een goede bezigheid. Ik heb het hele vliegveld afgezocht: waar is onze held, waar heeft onze held zich verstopt? En kijk, daar is hij maar liefst bezig oorlog te voeren met het onkruid”.

De kolonel sprong van de treeplank. Hij kon zelf uitstekend chaufferen en hield er evenveel van, in zijn vrije tijd zelf rond te rijden, als hij er van hield, bij moeilijke ondernemingen zelf zijn regiment te leiden om daarna 's avonds met de monteurs bij de vette motoren te blijven hangen. Hij liep gewoonlijk in een blauwe overall rond en alleen aan de autoritaire trekken van zijn magere gezicht en aan zijn nieuwe, elegante vliegerspet kon men hem onderscheiden van de gewone, vuile monteurs.

Hij greep Meressjew, die nog steeds verlegen met zijn stok in de aarde stond te peuteren, bij de schouders.

„Nou, laat me u eens bekijken. De duivel mag het weten: er is niets bijzonders aan u te zien. Ik kan het u wel bekennen: toen men u hierheen zond, geloofde ik ondanks alles niet wat men van u zei, ik geloofde niet dat u een gevecht zou kunnen doorstaan, en hoé nog wel!... Zo is zij nu, ons moedertje Rusland! Ik feliciteer u. Ik feliciteer u en betuig u mijn diepe eerbied. Moet u ook naar het mollendorp? Gaat u maar zitten, ik zet u wel af”.

De jeep schoot vooruit en snelde over de veldweg, in volle vaart en onder een krankzinnige hoek door de bochten scherend.

„Maar misschien hebt u wat nodig? Hebt u soms moeilijkheden? Vraagt u maar, geneert u zich niet, u hebt er recht op”, zei de commandant, terwijl hij de wagen behendig door een jong bosje stuurde, waar zich geen weg bevond en de aardhutjes van het „mollendorp”, zoals de vliegeniers hun onderaardse stadje gedoopt hadden, lagen.

„Ik heb niets nodig, kameraad kolonel. Ik ben een piloot als alle anderen. U kunt beter vergeten dat ik geen voeten heb”.

„Juist, u hebt gelijk. Waar is uw hol? Hier?”

De kolonel remde bruusk vlak voor de ingang van het aardhol en Meressjew was er maar net uitgestapt of de wagen was alweer met veel lawaai en gekraak van takken in het bos verdwenen, snel manoeuvrerend temidden van berken en eiken.

Aleksej ging het aardhutje niet binnen. Hij ging onder een berk liggen op het vochtige, wollige, naar paddestoelen ruikende mos en haalde voorzichtig het briefje van Olja uit de enveloppe. Een foto gleed uit zijn handen en viel op het gras. Aleksej raapte hem op. Zijn hart begon luid en snel te kloppen.

Van de foto zag hem een bekend en tegelijk haast onherkenbaar nieuw gezicht aan. Het was een foto van Olja in uniform. De tuniek, de schouderriem, de orde van de Rode Ster, zelfs het garde-onderscheidingsteken — alles paste heel goed bij haar. Zij zag er uit als een slanke, knappe jongen van een jaar of veertien, gekleed in een officiersuniform. Alleen had die jongen een vermoeid gezicht en zijn grote, ronde, glanzende ogen hadden een on-jongensachtige, indringende blik.

Aleksej keek lang naar die ogen. Zijn geest werd vervuld van die onverklaarbare, zoete weemoed, die men voelt wanneer men 's avonds uit de verte de klanken van een geliefkoosd lied hoort aandrijven. Hij haalde de vroegere foto van Olja uit zijn zak, waar zij opgenomen was in haar bonte jurk op de bloeiende wei temidden van de witte sterretjes van madelieven. En het vreemde was: het meisje in uniform met haar vermoeide ogen, dat hij nog nooit gezien had, leek hem nader en dierbaarder dan degene die hij kende. Aan de achterkant van de foto stond geschreven: „Vergeet mij niet”.

De brief was kort en vol levensvreugde. Het meisje

commandeerde reeds een peloton sappeurs. Alleen nam haar peloton op het ogenblik geen deel aan de gevechten. Het hield zich met een vreedzaam werk op. Zij waren bezig Stalingrad te herbouwen. Olja schreef weinig over zichzelf, maar vertelde met geestdrift over de grote stad, over de ruïnes die weer herleefden, over hoe thans van alle kanten vrouwen, meisjes en halfwassen jongens hierheen stroomden en hoe zij leefden in kelders, in geschuttellingen, in fortificaties en bunkers die van de oorlog vergebleven waren, in spoorwagens, in barakken van iplex en in aardholen, terwijl zij intussen de stad herouwden. Men zei dat ieder die goed mee had helpen bouwen later een woning in het herbouwde Stalingrad zou krijgen. Wanneer dit dus zo was, dan moest Aleksej weten dat hij een plaats had om uit te rusten na de oorlog.

Zoals altijd 's zomers was het snel donker geworden. De laatste regels las Aleksej met behulp van een zaklantaarn, waarmee hij de brief verlichtte. Toen hij de brief uit had, liet hij het licht nog eens op de foto vallen. Sterk en eerlijk keken de ogen van de soldaat die er als een jongen uitzag hem aan. Liefste, liefste, je hebt het niet gemakkelijk... De oorlog is je niet voorbij gegaan, maar heeft je ook niet gebroken! Je wacht dus? Ja, wacht op mij, wacht op mij! Je houdt van mij? Hou van mij, hou van mij, liefste! En plotseling begon Aleksej zich te schamen dat hij nu al anderhalf jaar voor haar, een strijdster van Stalingrad, zijn ongeluk verborg. Hij wilde meteen in zijn aardhutje afdalen om haar eerlijk en openhartig over alles te schrijven — zij moest dan maar een oordeel vellen — en hoe eerder hoe beter. Het zou voor beide een opluchtig zijn wanneer de hele situatie werd opgehelderd.

Na de gebeurtenissen van vandaag kon hij met haar spreken als gelijke. Hij vloog niet alleen, maar hij vocht nu ook. Hij had zichzelf immers voorgenomen, had bij zichzelf gezworen haar alles te vertellen, óf wanneer zijn

verwachtingen in duigen zouden vallen, óf wanneer hij zich in een luchtgevecht de gelijke van de anderen zou betonen. Thans had hij dat bereikt. Twee door hem neergeschoten vliegtuigen waren omlaag gestort en voor aller ogen in de struiken in vlammen opgegaan. De officier van dienst had het vandaag in het krijgsjournaal ingeschreven. Er gingen ook berichten over naar het divisiecommando en naar Moskou.

Zo was het dus, hij had zijn doel bereikt en hij kon schrijven. Maar wanneer men de zaak op de keper beschouwde, was dan een „klompvoeter” voor een jager eigenlijk wel een volwaardig tegenstander? Een goed wildjager immers zou ook niet als bewijs van zijn kunnen vertellen dat hij, nou, laten we zeggen een haas geschoten had.

De warme, vochtige nacht verdichtte zich in het bos. Nu pas, nu het rumoer van de strijd zich verplaatste in zuidelijke richting en de weerschijn van de nu reeds ver verwijderde branden nauwelijks zichtbaar was door het netwerk van de takken, werden alle nachtelijke geluiden van het geurende en bloeiende zomerbos duidelijk hoorbaar: het razende, zichzelf overschreeuwende spektakel van de krekels aan de zoom van het bos, het gekwaak van honderden kikkers in het naburige veen, het scherpe gekraak van de wachtelkoning en tenslotte het alles overstemmende, alles vervullende, de vochtige schemering beheersende gezang van de nachtegalen.

Witte plekken van maanlicht, afgewisseld door zwarte schaduwen kropen over het gras aan de voeten van Aleksej, die nog steeds onder de berkeboom zat op het zachte, nu reeds vochtige mos. Hij haalde opnieuw de foto uit zijn zak, legde hem op zijn knieën en verviel, terwijl hij er in het maanlicht naar keek, in diep gepeins. Boven zijn hoofd trokken aan de heldere donkerblauwe hemel de een na de ander de kleine, donkere silhouetten van nachtbommenwerpers naar het zuiden. Hun motoren bromden in diepe

bastonen, maar ook deze oorlogsstem werd meteen opgenomen in het bos vol maanlicht en nachtegalengezang als was het een vredig gezoem van meikevers. Aleksej zuchtte, stopte de foto in de zak van zijn tuniek, sprong elastisch overeind en schudde de nachtelijke betovering van zich af. Krakend over de afgewaaide takken sprong hij in zijn aardhutje, waar zijn volgpiloot reeds diep en tevreden lag te snurken, als een legendarische held uitgestrekt op het smalle soldatenleger.

V

De bemanningen werden reeds voor zonsopgang gewekt. De staf van de afdeling had een bericht van de observatie-post ontvangen, waarin was vermeld te gisteren een grote afdeling van de Duitse tanks was gevlogen over de sector waar de Sowjettanks waren gebroken. De gegevens van de grond waren versterkt door andere binnengekomen berichten. Het regiment trok de waarschijnlijke conclusie dat het Duitse regiment zich rekenschap gaf van het gevaar van de Sowjettanks vlak bij de basis van de divisie. Daarom werd de luchtdivisie „Richthofen” naar hier geroepen, waarin de beste luchtwolven van Duitsland waren. Deze divisie was de laatste keer verslagen bij de slag van de Ardennen, daarna opnieuw samengesteld ergens diep in het achterland van de Duitsers. Het regiment werd gewaarschuwd dat de vermoedelijke tegenstander talrijk was en was uitgerust over de nieuwste vliegtuigen van het type „Focke-Wulf 190”, en een grote krijgservaring had. Het regiment moest op zijn hoede te zijn en goed de tweede en derde divisie beweeglijke afdelingen te dekken, die 's nachts moesten op te rukken achter de doorgebroken tankfront. Het was de taak van de divisie „Richthofen”! Ervaren piloten kenden de naam van de divisie die onder het speciaal commando van de

heerschap stond van Herman Goering. De Duitsers wierpen haar overal daar in de strijd waar het er slecht voor begon te staan. De bemanningen van deze divisie, waarvan een deel nog boven het republikeinse Spanje zijn piratenbedrijf had uitgeoefend, vochten meesterlijk en verbeten en golden als de allergevaarlijkste tegenstanders.

„Men zegt dat zekere 'Richthofens' naar onze sector overgeplaatst zijn. Nou, laat ze maar opkomen! Ha, we zullen ze er van langs geven, die 'Richthofens'!” oreerde Petrow in de eetzaal, terwijl hij haastig zijn ontbijt naar de kantine en vervolgens naar het open raam keek, waar een hoop veldbloemen ruikende en bloeiende granaathulzen

„Richthofens” was na. Die zijn koffie al dat, terwijl zij minse blikken Meressjew lach. Maar in grapjes

klank

... van zijn tuniek, sprong elastisch af. Krakend over de afgewaaiden takken sprong hij in zijn aardhutje, waar zijn volgpiloot reeds diep en tevreden lag te snurken, als een legendarische held uitgestrekt op het smalle soldatenleger.

V

De bemanningen werden reeds voor zonsopgang gewekt. De staf van de afdeling had een bericht van een observatie-post ontvangen, waarin werd meegedeeld dat gisteren een grote afdeling van de Duitse luchtmacht had gevlogen over de sector waar de Sowjettanks waren doorgebroken. De gegevens van de grondwaarnemingen, versterkt door andere binnengekomen berichten, leidden tot de waarschijnlijke conclusie dat het Duitse opperbevel, dat de Sowjettanks vlak bij de basis van de bocht van Koersk, de luchtdivisie „Richthofen“ naar hier had laten komen, waarin de beste luchtwolven van Duitsland zaten. Deze afdeling was de laatste keer verslagen bij Stalingrad en daarna opnieuw samengesteld ergens diep in het achterland van de Duitsers. Het regiment werd gewaarschuwd voor de vermoedelijke tegenstander talrijk was, beschikte over de nieuwste vliegtuigen van het type „Focke-Wulf“, en een grote krijgsservaring had. Het bevel luidde: „De afdelingen te dekken, die 's nachts begonnen met de aanval op de achterste echelons van de Richthofen“! Ervaren piloten kenden zeer goed de afstanden van de divisie die onder het speciale bescherm-

pen naar overal daar in de strijd waar het er s begon te staan. De bemanningen van deze diwi van een deel nog boven het republikeinse Sijpiratenbedrijf had uitgeoefend, vochten meestal verbeten en golden als de allergevaarlijkste tegenstanders.

„Men zegt dat zekere 'Richthofens' naar onze overgeplaatst zijn. Nou, laat ze maar opkomen! zullen ze er van langs geven, die 'Richthofens'!“ Petrow in de eetzaal, terwijl hij haastig zijn ontbijt binnen slokte en telkens naar het open raam keek, achter het dienstertje Raja uit een hoop veldbloemen kers maakte en ze in met krijt opgepoetste granaatplaatste.

Deze krijgshaftige tirade over de „Richthofens“ was natuurlijk niet zozeer gericht tot Aleksej, die zijn koffie uitgedronken had, dan wel tot het meisje dat, terwijl met haar bloemen bezig was, af en toe schuinse blikschoten naar de roodwangige, knappe Petrow. Meres observeerde hen met een goedmoedige glimlach. Maar wanneer het over zaken ging, hield hij niet van grappen en lege praatjes.

„'Richthofen' — dat is niet zomaar een lege klater. 'Richthofen' — dat betekent dat je drommels goed uit de ogen moet kijken wanneer je niet vandaag nog in het gras wilt liggen branden. Let daarom goed op en verlies je tegenwoordigheid van geest niet. De 'Richthofen' is een broeder, zijn zulke verscheurende dieren dat je nog geen tijd hebt om je mond open te doen of je kraakt al tussen hun tanden ...“

Met de dageraad ging de eerste escadrille de lucht in onder commando van de kolonel zelf. Terwijl deze groep in actie was, maakte zich reeds een tweede groep van twaalf jagers gereed om op te stijgen. Deze zou staan onder bevel van garde-majoor Held van de Sowjetunie Fjedotow, na de commandant de meest ervaren vlieger

ers wier-
cht voor
e, waar-
nje zijn
rtijk en
anders.

sector
Ha, we
reerde
i naar
waar-
n rui-
ulzen

s na-
ie al
l zij
ken
ew
nar
ees

kt.
ie
et
s
t

van het regiment. De toestellen stonden startklaar, de piloten zaten in de cabines. De motoren gromden zachtjes op half gas, hetgeen aan de zoom van het bos een rukwind veroorzaakte die leek op de wind die vlak voor een onweer over de aarde veeft en de takken van de bomen schudt, terwijl de eerste dikke, zware druppels van de regen al op de uitgedroogde aarde neerploffen.

In zijn cockpit gezeten volgde Aleksej met zijn blik het steile neerdalen van de eerste groep vliegtuigen, die als van een berg uit de lucht omlaag schenen te glijden. Onwillekeurig en eigenlijk tegen zijn zin telde hij ze en maakte zich telkens ongerust, wanneer er tussen twee landende toestellen een interval was. Maar daar zette ook de laatste piloot zijn toestel aan de grond. Compleet! Aleksej ademde verlicht op.

Het laatste toestel was nog niet naar zijn standplaats getaxied of de „1" van majoor Fjedotow kwam al in beweging. Paarsgewijs sprongen de jagers de lucht in. Daar vlogen ze al in formatie achter het bos. Fjedotow wiegelde even met zijn vleugels en gaf de koers aan. Zij vlogen laag, zich voorzichtig aan de zône van de doorbraak van gisteren houdend. Nu schoot de aarde onder het vliegtuig van Aleksej niet meer op grote afstand, niet meer als een vergezicht, waardoor alles beneden een onwerkelijke, speelgoedachtige indruk maakte, maar vlak onder hem voorbij. Wat hem gisteren van grote hoogte als een of ander spel was voorgekomen, ontvouwde zich nu onder hem als een reusachtig, onoverzienbaar slagveld. In razende vaart schoten onder de vleugels van het vliegtuig velden, weiden en bosjes voorbij, omgewoeld door granaten en bommen, opengescheurd door trechters en loopgraven. Over het veld verspreide lijken, kanonnen die door hun bediening verlaten waren en soms alleen, soms in hele batterijen bij elkaar stonden, verbrijzelde tanks en hele stapels verwrongen ijzer en hout vlogen onder hem weg. Daar passeerden zij een groot, maar door de ka-

nonnade geheel kaalgeschoren bos. Van boven zag het er uit als een veld dat stukgetrapt was door een reusachtige kudde. Dit alles schoot met de snelheid van een film voorbij en het leek of er geen einde aan de filmspoel kwam.

Alles sprak van de verbeterheid en de bloedigheid van de slag, de grote verliezen die er geleden waren en de grootheid van de overwinning die hier bevochten was.

De evenwijdige sporen die de rupsbanden van de tanks hadden nagelaten, liepen kris en kras over de hele wijde uitgestrektheid. Zij voerden verder en verder in de diepte van de Duitse posities. Er waren veel van die sporen. Men zag ze overal tot aan de horizon toe, alsof dwars over de velden, zonder te kijken waar zij liepen, een reusachtige kudde onbekende dieren naar het zuiden was getrokken. En achter de vooruitgegane tanks bewogen zich over de wegen, met van verre zichtbare donkerblauwe staarten van opgeworpen stof achter zich aan, — naar het uit de lucht toescheen uiterst langzaam —, eindeloze colonnes gemotoriseerde artillerie, tankwagens, gigantische fourgons met veld-reparatie-inrichtingen, getrokken door tractors en met zeildoek bedekte camions voort, en toen de vliegtuigen tot grotere hoogte opstegen, herinnerde dit alles aan de beweging van mieren over de mierpaadjes in het voorjaar.

De jagers, die door de in de windstille lucht hoog opstijgende staarten van stof gleden als door wolken, vlogen langs de colonnes tot aan de voorste wagens, waarin zich waarschijnlijk het commando van de tanktroepen bevond. De lucht boven de colonnes was schoon, maar ergens in de verte, bij de nevelige rand van de horizon, waren reeds de ongelijke wolkjes van het strijdtoneel te zien. De groep keerde om en vloog terug, zich als een slang kronkelend tegen de hemel. En op dat ogenblik ontwaarde Aleksej vlak boven de lijn van de horizon eerst één, toen een hele zwerm van laag boven de aarde hangende streepjes. Duitsers! Zij vlogen ook

vlak boven de grond en hadden het klaarblijkelijk gemunt op de stofwolken die van verre zichtbaar waren boven de met roodachtig onkruid begroeide vlakte. Aleksej keek instinctief om. Zijn volgpiloot lag op de kortst-mogelijke afstand achter hem.

De vliegenier spitste zijn oren en hoorde ergens uit de verte een stem: „Hier Meeuw twee, Fjedotow; hier Meeuw twee, Fjedotow. Opgelet! Volg mij!”

De discipline in de lucht, waar de zenuwen van de piloot tot het uiterste gespannen zijn, is zo sterk dat hij de bevelen van zijn commandant soms al uitvoert vóór deze nog uitgesproken is. Terwijl ergens in de verte door het gedruis en gefluit heen de woorden van het nieuwe bevel klonken, was de hele groep reeds paarsgewijs, maar met inachtneming van de gesloten formatie, gezwenkt om de Duitsers op te vangen. Alles was tot het uiterste gescherpt. ogen, oren en hersenen. Aleksej zag niets dan die snel voor zijn ogen groter wordende vreemde vliegtuigen. hij hoorde niets buiten het gesuis en geknetter in de kop-telefoons van zijn helm, waaruit het bevel moest komen. In plaats van het bevel hoorde hij plotseling heel duidelijk een stem die opgewonden in een vreemde taal riep:

„Achtung! Achtung! ... 'La-fünf'. Achtung!” Het was blijkbaar een Duitse observatiepost, die van de grond af de vliegtuigen waarschuwde voor gevaar.

De beroemde Duitse luchtdivisie had volgens haar gewoonte over het gevechtsterrein van te voren een wel-overwogen net van berichtgevers en grond-observatieposten gelegd, die zij 's nachts aan parachutes tegelijk met radiozenders had uitgeworpen in de sector waar luchtgevechten zouden kunnen plaatsvinden.

En, reeds minder duidelijk, baste een andere stem schor en boos in het Duits:

„O, Donnerwetter! Links 'La-fünf'! Links 'La-fünf'! ...” In die stem klonk door de ergernis heen een nauwelijks verholen onrust.

„Hè, Richthofen, ben je bang voor een La-vijfje?" stootte Meressjew met leedvermaak door zijn opeengeklemd tanden heen, terwijl hij keek naar de naderende vijandelijke formatie en in heel zijn gespannen lichaam een vrolijke lichtheid, een overweldigende extase voelde, waarvan de haren op zijn hoofd begonnen te kriebelen.

Hij taxeerde de vijand. Het waren stormjagers van het type „Focke-Wulf-190", sterke, beweeglijke toestellen, die toentertijd juist hun intrede hadden gedaan bij de Duitse luchtmacht en door de Sowjetvliegers al „Fokken" werden genoemd.

Numeriek waren zij tweemaal zo sterk als de Sowjetgroep. Zij vlogen in die strenge formatie waardoor de afdelingen van de Richthofen-divisie zich speciaal onderscheidde, en wel trapsgewijs in paren, zodat elk achterliggend vliegtuig de staart van zijn voorligger beschermde. Gebruik makend van het voordeel van hun grotere hoogte leidde Fjedotow zijn groep in de aanval. Aleksej had zich in gedachten al een tegenstander uitgekozen en zonder de anderen uit het oog te verliezen stortte hij zich op zijn doelwit, trachtend hem vast in het kruis van zijn vizier te houden. Maar iemand anders was Fjedotow voor. Een groep „Jak"s kwam van de andere kant aanzetten en stortte zich van boven af verwoed op de Duitsers — en zo doeltreffend dat hun formatie meteen uit elkaar lag. Er ontstond een grote verwarring in de lucht. Beide formaties vielen uiteen in afzonderlijke vechtende groepen van twee of vier. De Russische jagers trachtten hun tegenstanders te doorzeven met de lijnen van hun kogelbanen, achter hun staarten te komen en ze van terzijde aan te vallen.

De paren zwenkten, elkaar najagend, in het rond en in de lucht ontstond een gecompliceerde reidans.

Alleen een ervaren oog kon zich oriënteren in al die verwarring, evenals alleen een geoefend gehoor de afzonderlijke geluiden kon onderscheiden, die door de koptelefoon tot het oor van de piloot doordrongen. Wat hoor-

de men op dat ogenblik al niet voor geluiden in de aether: de schorre, sappige verwensing van een aanvaller, de angstschreeuw van iemand die omlaaggeschoten werd, de triomfkreet van een overwinnaar, het gesteun van een gewonde, het tandenknarsen van een piloot die een scherpe bocht nam, het hese geluid van een zware ademhaling. Iemand brulde in de roes van het gevecht een lied in een vreemde taal, iemand kreunde als een kind en zei „mama”, een ander, die blijkbaar net op de schietknop drukte, riep kwaadaardig: „Daar ga je, dáár, dáar!”

Het slachtoffer dat Meressjew had uitgekozen was weggeleden uit zijn vizier. In de plaats er van zag hij boven zich een „Jak” met vlak aan zijn staart een sigaarvormige „Fok” met rechte vleugels. Uit de vleugels van de „Fok” liepen reeds twee evenwijdige streepjes van kogelbanen naar de „Jak” toe. Zij raakten hem in de staart. Meressjew stormde recht als een kaars omhoog om hulp te bieden. Voor een fractie van een seconde verscheen er een donkere schaduw boven hem, en in die schaduw gaf hij een lange vuurstoot uit heel zijn boordgeschut. Hij zag niet wat er met de „Fok” gebeurde. Hij zag slechts dat de „Jak” met zijn beschadigde staart alleen verder vloog. Meressjew keek om: was hij in de verwarring niet zijn volgpiloot kwijtgeraakt? Nee, hij vloog bijna naast hem.

„Blijf niet achter, kerel”, zei Aleksej door zijn tanden heen.

Het suisde en knetterde in zijn oren, hij hoorde flarden van een lied, kreten van triomf en schrik in twee verschillende talen, er klonk gesteun, tandengeknars, gevloek en gehijg. Op die geluiden afgaande leek het of er niet in jachtvliegtuigen hoog in de lucht gestreden werd, maar of het een handgemeen was, waarbij de tegenstanders higgend en steunend en al hun krachten inspannend over de aarde rolden.

Meressjew inspecteerde de lucht om een nieuwe tegenstander uit te zoeken en plotseling voelde hij hoe zijn rug

koud werd en de haren in zijn nek overeind gingen staan. Even beneden hem zag hij een „La-5” en een „Fok” die hem van bovenaf aanviel. Hij had het nummer van het Sowjetvliegtuig niet gezien, maar hij begreep, hij voelde dat het Petrow was. De „Focke-Wulf” stormde regelrecht op hem af, vurend met al zijn boordwapens. Het leven van Petrow hing van het onderdeel van een seconde af. Het gevecht vond op veel te korte afstand van hem plaats en Aleksej kon zijn vriend niet te hulp komen, wanneer hij de aanvalsregels voor luchtgevechten in acht nam. Er was noch tijd noch plaats om een aanval te ontwikkelen. Het leven van zijn vriend, dat op het spel stond, dwong Meressjew echter het risico te aanvaarden. Hij wierp zijn vliegtuig in een verticale duikvlucht en gaf vol gas. Het vliegtuig, meegesleept door zijn eigen gewicht, vermenigvuldigd met de volle kracht van de motor, schoot, in al zijn voegen sidderend door de ongewone prestatie, als een steen, nee, als een raket omlaag, recht op de kortvleugelige romp van de „Fok” af, hem verstrikkend in de draden van zijn kogelbanen. Voelend dat hij door deze krankzinnige snelheid, door deze scherpe daling het bewustzijn begon te verliezen, stortte Meressjew in de diepte en merkte nauwelijks met zijn benevelde, bloeddoorlopen ogen dat ergens vlak voor zijn schroef de „Fok” in een wolk van rook explodeerde. En Petrow? Hij was nergens meer te zien. Waar was hij? Neergedaald? Er uit gesprongen? Ontkomen?

De lucht rondom was vrij en ergens uit de verte vandaan, uit een reeds onzichtbaar vliegtuig klonk door de stilgeworden aether een stem:

„Hier Meeuw twee, Fjedotow; hier Meeuw twee, Fjedotow. Aansluiten, aansluiten bij mij. Naar huis. Hier Meeuw twee . . .”

Fjedotow leidde de groep blijkbaar terug naar het vliegveld.

Toen Meressjew, na met de „Focke-Wulf” afgerekend

te hebben, zich uit de waanzinnige verticale duikvlucht had losgemaakt, haalde hij gretig en diep adem en genoot van de ingetreden rust, van de vreugde om het voorbijgevaar, de vreugde om de overwinning. Hij keek op zijn kompas om de route terug te bepalen en fronste de wenkbrauwen toen hij merkte dat hij nog maar weinig benzine had, misschien net niet genoeg om het vliegveld te bereiken. Maar het volgend ogenblik zag hij iets dat nog verschrikkelijker was dan het wijzertje van de benzinemeter dat vlak bij de nul stond. Uit het wollige dons van een wolk schoot, godweet waar vandaan, pijlsnel een „Focke-Wulf-190" op hem af. Er was geen tijd om te denken, er was geen uitweg.

De vijanden vlogen in razende vaart op elkaar af.

VI

Het tumult van het luchtgevecht, dat zich ontwikkelde boven de wegen waarover de achterhoede van het oprukkende leger zich voortbewoog, werd niet alleen door de deelnemers in de cabines van de strijdende vliegtuigen gehoord.

Via een sterke ontvanger luisterde ook de commandant van het garderegiment jachtvliegers, kolonel Iwanow, op het vliegveld mee. Zelf een door de wol geverfde luchtwolf, begreep hij uit de geluiden die door de aether tot hem doordrongen dat er een hete strijd woedde, dat de tegenstander sterk en vastberaden was en zich niet gemakkelijk uit de lucht liet verdringen. Het bericht dat Fjedotow een zwaar gevecht leverde boven de aanvalswegen verspreidde zich snel over het vliegveld. Allen die vrij waren stroomden uit het bosje naar het veld en keken ongerust uit naar het zuiden, vanwaar de vliegtuigen moesten terugkeren.

Dokters in witte jassen snelden, terwijl zij onderweg nog

iets liepen te kauwen, uit de eetzaal. De auto's van de sanitaire dienst met reusachtige rode kruisen op hun dak kwamen als een kudde olifanten uit het bos te voorschijnen hielden zich met sputterende motoren gereed.

Eerst doken van achter de kruinen van de bomen de „1” van de Held van de Sowjetunie Fjedotow en de „2” van zijn volgpiloot op; zij landden zonder eerst een cirkel te beschrijven en taxieden over het uitgestrekte veld. Na hen landde eveneens direct het tweede paar. De lucht boven het woud bleef dreunen van de motoren der terugkerende toestellen.

„Zevende, achtste, negende, tiende”, telden de mensen op het vliegveld hardop en keken met steeds groter spanning naar de lucht.

De gelande toestellen taxieden van het veld af naar hun schuilplaatsen, waar hun motoren tot zwijgen kwamen. Maar twee toestellen ontbraken nog.

Er viel een stilte over de wachtende menige. Met drukkende traagheid ging een minuut voorbij.

„Meressjew en Petrow”, zei iemand zacht.

Plotseling klonk een hoge, juichende vrouwenstem over het vliegveld: „Daar heb je hem!”

Het gedreun van een motor werd hoorbaar. Van achter de kam der berken kwam No. 12 in zicht, bijna de toppen rakend met zijn uitgestoken landingsgestel. Het vliegtuig was beschadigd, een stuk van de staart was er afgeslagen, een afgebroken eind van de linker vleugel hing te trillen aan de kabel. Het toestel kwam op een vreemde manier op de grond terecht, sprong hoog op, raakte opnieuw de grond en maakte weer een sprong. Zo sprong het op en neer bijna tot aan de rand van het vliegveld; daar bleef het plotseling staan met zijn staart in de hoogte. De auto's van de sanitaire dienst met de artsen op de treeplank en de hele menigte er achteraan snelden er heen. Niemand stapte uit de cockpit.

Men opende de kap. Ineengezakt op zijn zitplaats dreef

in een plas bloed het lichaam van Petrow. Zijn hoofd hing krachteloos op zijn borst. De lange, vochtige lokken van zijn blonde haren hingen over zijn gezicht. De artsen en zusters maakten de riemen los, namen zijn bebloede, door een splinter verscheurde parachutezak af, lichtten voorzichtig zijn bewegingloze lichaam uit de cabine en legden hem op de grond. De piloot had een schot door zijn benen gekregen en ook zijn hand was gewond. Donkere vlekken verspreidden zich snel over zijn overall.

Petrow werd ter plaatse snel verbonden en op een draagbaar gelegd en men begon hem reeds in de auto te tillen. Op dat ogenblik opende hij de ogen. Hij fluisterde iets, maar zo zwakjes dat het niet te verstaan was. De kolonel boog zich naar hem over.

„Waar is Meressjew?” vroeg de gewonde.

„Hij is nog niet geland”.

De brancard werd opnieuw opgenomen, maar de gewonde schudde energiek het hoofd en maakte zelfs een beweging om er af te springen.

„Nee, waag het niet mij weg te brengen, ik wil niet! Ik zal op Meressjew wachten. Hij heeft mij het leven gered.”

De vliegenier protesteerde zo heftig, waarbij hij dreigde zijn verband te zullen afrukken, dat de kolonel een berustend handgebaar maakte, de lucht door zijn tanden zoog en zich omdraaide:

„Goed, zet u de brancard maar neer. Laat hem maar. Meressjew heeft nog maar voor een minuut benzine. Hij zal in die tijd niet sterven”.

De kolonel volgde het rode secondenwijzertje dat op zijn horloge met kleine schokjes ronddraaide. Allen keken naar het zwartblauwe bos, achter welks kammen het laatste vliegtuig zou moeten opduiken. Allen luisterden gespannen. Maar behalve het verre gerommel van de kanonnade en het geluid van een specht, die ergens in de buurt hard aan het tikken was, hoorde men niets.

Hoe lang kan een minuut soms duren!

VII

De vijanden stormden in volle vaart op elkaar af.

De „Lawotsjkin-5” en de „Focke-Wulf-190” waren snelvliegende types. De vijanden naderden elkaar met een snelheid die die van het geluid overtrof.

Aleksej Meressjew en de hem onbekende Duitse luchtwolf uit de beroemde „Richthofen”-divisie vielen elkaar frontaal aan. Een frontale aanval duurt in een luchtgevecht zo kort dat de behendigste mens geen tijd zou hebben om gedurende die ogenblikken een sigaret op te steken. Maar die ogenblikken vergen van de piloot zulk een zenuwspanning, stellen al zijn mentale krachten zozeer op de proef dat de energie die hij produceert voldoende zou zijn voor een hele dag van gevechten op de begane grond.

Stel u voor twee op snelheid gebouwde jagers die op elkaar afstormen in hun hoogste gevechtstempo. Het vliegtuig van de vijand groeit voor je ogen. Daar is hij al zichtbaar in al zijn details, men kan zijn vlakken zien, de flikkerende cirkel van zijn propeller, de zwarte punten van zijn kanonnen. Nog een ogenblik — en de vliegtuigen zullen op elkaar botsen en in zulke kleine stukjes uit elkaar springen dat men er noch uit kan opmaken wat het voor vliegtuigen noch wie de piloten waren. Op dat ogenblik wordt niet alleen de wilskracht van de vlieger op proef gesteld, maar ook al zijn mentale krachten. Hij die geestelijk niet sterk genoeg is, hij die de ongelooflijke zenuwspanning niet kan verdragen, die niet de kracht in zich voelt om ter wille van de overwinning het leven te laten, zal instinctief de stuurknuppel naar zich toe halen om over de dodelijke orkaan die op hem afstormt heen te wippen — en het volgend ogenblik zal zijn toestel omhoogstorten met doorboorde buik of opengescheurde zijplaten. Er is voor hem geen redding. Ervaren vliegers weten dat maar al te goed en alleen de allerdappersten durven het op een frontaanval laten aankomen.

De vijanden snelden elkaar in dolle vaart tegemoet.

Aleksej begreep dat de piloot die hem tegemoet vloog geen jongetje was van de zogenaamde oproep van Goering, die in een stoomcursus vliegen had geleerd en in de strijd geworpen was om een gat te dichten dat in de Duitse luchtmacht ontstaan was tengevolge van de reusachtige verliezen aan het oostelijk front. De man die op Meressjew afstormde was een door de wol geverfde luchtwolf uit de Richthofen-divisie, op wiens toestel naar alle waarschijnlijkheid heel wat meer dan één vliegtuigsilhouet aangebracht was als teken van een luchtoverwinning. Deze zou geen vergissing maken, niet uitwijken, niet het gevecht trachten te ontduiken.

„Hou je vast, 'Richthofen'!” stootte Aleksej tussen zijn tanden uit en terwijl hij zijn lippen tot bloed beet en zijn lichaam kromde tot één bonk harde spieren, zoog hij zich met zijn blik aan zijn doelwit vast, zich met al zijn wilskracht dwingend om zijn ogen niet te sluiten voor het op hem afstormende vijandelijke toestel.

Hij was zo gespannen op één punt gericht dat het hem toescheen dat hij op de glanzende halve cirkel van zijn propeller de doorzichtige kap van de cockpit van zijn tegenstander zag en daar doorheen twee menselijke ogen die hem gespannen aankeken. Alleen twee ogen, gloeiend van razende haat. Het was een visioen, opgeroepen door zijn zenuwspanning. Maar Aleksej zag ze duidelijk. „Dit is het einde”, dacht hij, terwijl hij al zijn spieren nog dichter samentrok. Dit is het einde! Hij keek vooruit en suiste de naderende storm tegemoet. Nee, de Duitser week ook niet uit. Het einde!

Hij maakte zich gereed voor een ogenblikkelijke dood. En plotseling, naar het hem toescheen op nog geen armlengte van zijn toestel, hield de Duitser het niet meer uit en gleed omhoog, en toen Aleksej, als het weerlichten van de bliksem, de door de zon verlichte blauwe buik voor zich zag, vuurde hij met heel zijn boordgeschut en door-

boorde hem met drie vuurstralen. Onmiddellijk daarna maakte hij een looping en toen hij de aarde boven zijn hoofd had, zag hij tegen deze achtergrond het langzaam en krachteloos neerdwarrelende vliegtuig. Een waanzinnige vreugde laaide in hem op. Hij schreeuwde:

„Olja!” Hij vergat alles en begon scherpe bochten in de lucht te beschrijven om de Duitser op zijn laatste tocht tot aan de aarde, die rood van het onkruid zag, te begeleiden, en hij daalde met de Duitser mee tot hij tegen de grond sloeg, waarbij hij een hele zuil van zwart stof opwierp.

Pas toen week de zenuwspanning van Meressjew, zijn verstijfde spieren ontspanden zich, hij voelde een reusachtige vermoeidheid, en meteen viel zijn blik op het cijferblad van de benzine-meter. Het wijzertje trilde precies om de nul.

Hij had nog benzine voor een minuut of drie, op zijn hoogst vier. Naar het vliegveld was het echter minstens tien minuten vliegen. En dan zou hij nog tijd verliezen met opnieuw hoogte te winnen. Dat hij de neergeschoten „Fok” ook helemaal tot aan de aarde had begeleid! ... „Snotjong, ezel!” schold hij zichzelf.

Zijn hersenen werkten scherp en helder, zoals bij moedige, koelbloedige mensen altijd het geval is in uren des gevaars. In de eerste plaats moest hij de grootst mogelijke hoogte zien te bereiken. Maar niet door in cirkels op te stijgen, nee: hij moest hoogte winnen en daarbij tevens dichter bij het vliegveld komen. Goed.

Na zijn toestel de juiste koers gegeven en gezien te hebben hoe de aarde zich begon te verwijderen en zich aan de horizon langzamerhand in een nevel hulde, zette hij, nu reeds kalmer, zijn berekeningen voor. Van de brandstof hoefde hij geen verwachtingen te koesteren. Zelfs wanneer de benzine-meter er een beetje naast was, was er toch niet genoeg benzine. Onderweg landen? Maar waar? Hij ging in gedachten de hele korte route na. Dichtbe-

groeide bossen, moerassen, heuvelige velden in een zône waar gedurende lange tijd verschanzingen waren aangelegd, overal omgewoeld en vol granaattrechters en prikeldraad.

Nee, landen betekende een wisse dood.

Springen met de parachute? Dat was mogelijk. Dat kon hij zelfs meteen doen! Hij had de kap maar te openen, een virage te maken, de stuurknuppel van zich af te stoten, te springen — en de zaak was gezond. Maar zijn vliegtuig, die wonderbaarlijke, ranke, beweeglijke vogel! De gevechtswaliteiten van zijn toestel hadden hem vandaag al driemaal het leven gered. Kon hij het zo maar wegwerpen, vernielen, in een vormeloze hoop aluminium veranderen? . . . Dat kon hij niet over zijn hart verkrijgen. Vreesde hij de verantwoording op zich te nemen? Nee, dat was het niet. In zulk een situatie was het zelfs voorgeschreven om zich met de parachute in veiligheid te brengen. Maar het toestel maakte op dat ogenblik op hem de indruk van een mooi, sterk, edel en trouw levend wezen, en het zou van zijn kant een schandelijk verraad zijn om het in de steek te laten. En bovendien: uit zijn aller-eerste gevechtswluchten zonder toestel te moeten terugkeren, rondhangen bij de reserve in afwachting van een nieuw toestel, opnieuw werkeloos toezien in zulk een spannende tijd, terwijl op het front onze grote overwinning bevochten werd . . . Nee, het was te erg om in deze dagen werkeloos te moeten zijn!

„Dat zou je wel willen”, zei Aleksej hardop, alsof hij verontwaardigd een voorstel, dat hem door de een of ander gedaan was, afwees.

Zo lang blijven vliegen tot de motor bleef stilstaan! Maar dan? Dan zou hij wel weer zien.

En hij vloog voort op een hoogte, eerst van drieduizend, daarna van vierduizend meter, terwijl hij zijn blik over de omgeving liet gaan, trachtend ergens al was het ook maar een hele kleine open plek te vinden. Aan de horizon

kon men al de vaag-blauwe omtrek zien van het bos, waarachter het vliegveld lag. Het was nog een vijftien kilometer tot daar. Het wijzertje van de benzine-meter trilde niet meer, maar lag vast op zijn schroef. Maar toch werkte de motor nog. Waarop liep hij dan? Hoger, nog hoger . . . Zo!

Plotseling ging het gelijkmatige gebrom, dat het oor van de piloot zelfs niet meer opmerkt, zomin als een gezond mens het slaan van zijn eigen hart hoort, over in een andere toon. Aleksej merkte het direct. Het bos was reeds duidelijk zichtbaar, het was nog een kilometer of zeven tot de rand er van, en dan nog een drie à vier kilometer er overheen. Dat was niet veel meer. Maar het begon met de motor al lelijk verkeerd te gaan. De piloot voelde dat met zijn hele lichaam, alsof niet de motor, maar hijzelf begon te hijgen. En plotseling klonk dat vreselijke „tsjich, tsjich, tsjich“, dat als een scherpe pijn door zijn hele lichaam ging . . .

Nee, het was niets. Weer bromde de motor gelijkmatig. Hij liep, hij liep, hoera! Hij liep! En het bos — kijk, daar was het bos al: reeds waren van bovenaf de kruinen der berken zichtbaar, het groene, kroezige schuim dat bewoog in de zon. Het bos. Nu was het al helemaal onmogelijk om ergens te landen behalve op zijn eigen vliegveld. Alle andere wegen waren afgesneden. Voorwaarts, voorwaarts!

Tsjich, tsjich, tsjich! . . .

Weer dat geluid. Hoe lang zou hij het nog volhouden? Het bos lag onder hem. Er liep een zandweg doorheen, recht en precies als de scheiding op het hoofd van de regiments-commandant. Het was nu nog een kilometer of drie tot het vliegveld. Daar lag het, achter die getande zoom die Aleksej reeds meende te zien.

Tsjich, tsjich, tsjich, tsjich! En plotseling werd het stil, zo stil dat men het ruisen van de takels in de wind kon horen. Was dit het einde? Meressjew voelde hoe zijn hele lichaam koud werd. Springen? Nee, nog even . . . Hij

bracht zijn toestel in hellende positie en begon van de luchtberg af te glijden, waarbij hij zijn best deed de heling zo glooiend mogelijk te maken, tegelijkertijd er op toeziend dat het vliegtuig niet in een vrille kwam.

Hoe angstwekkend was de lucht in deze absolute stilte! Het was zo stil dat hij kon horen hoe de afkoelende motor zachtjes sputterde, hoe het bloed in zijn slapen klopte en zijn oren suisden van het snelle hoogteverlies. En met welk een vaart stormde de aarde hem tegemoet, net of zij door een sterke magneet naar het vliegtuig toe getrokken werd!

Daar was de zoom van het bos. Daarachter doemde de smaragdgroene lap van het vliegveld op. Was het te laat? De propeller bleef halverwege een draai stilstaan. Wat een angstig gevoel gaf het, hem zo te zien tijdens de vlucht! Het bos was reeds nabij. Betekende dit het einde? . . . Zou zij dus niet eens te weten komen wat er met hem gebeurd was, welk een onmenselijk zware weg hij die afgelopen achttien maanden had afgelegd, zou zij nooit ervaren dat hij toch zijn doel bereikt had, dat hij een waarachtig, ja, een waarachtig mens geworden was . . . om direct daarna op zo'n zinloze manier te pletter te vallen?

Zou hij nog springen? Te laat! Het bos vloog al onder hem langs en de toppen der bomen smolten met de onstuimigheid van een orkaan tot onafgebroken groene strepen ineen. Ergens had hij al eens zoiets gezien? Waar ook weer? Ach ja, toen in die lente bij zijn vreselijke ongeluk. Toen schoten ook net als nu die groene strepen onder zijn vleugels weg. Een laatste poging: hij haalde de stuurknuppel naar zich toe . . .

VIII

De oren van Petrow suisden tengevolge van zijn grote bloedverlies. Alles — het vliegveld, de bekende gezichten,

de gouden avondwolken — begon plotseling voor zijn ogen te zwemmen, langzaam rond te draaien en uiteen te vloeien. Hij bewoog zijn gewonde been en de scherpe pijn bracht hem weer tot zichzelf.

„Is hij er nog niet?”

„Nog niet. U moet niet spreken”, antwoordde men hem.

Was het mogelijk dat hij, Aleksej Meressjew, die vandaag als een gevleugelde god op een onverklaarbare manier plotseling voor de Duitser was opgedoken op hetzelfde ogenblik dat het Petrow toegeschenen had dat alles afgelopen was, nu ergens daarginds als een klomp vormeloos, verbrand vlees op die vreselijke, verminkte, door granaten uiteengereten aarde lag? En zou sergeant-majoor Petrow nooit meer de zwarte, wat ondeugende, goedmoedig-spottende ogen van zijn vluchtleider zien? Nooit meer? . . .

De regimentscommandant liet de mouw van zijn tuniek zakken. Zijn horloge was niet meer nodig. Hij streek met beide handen de scheiding in zijn gladgekamde haar plat en zei met een houterig klinkende stem:

„Het is voorbij”.

„En is er geen hoop meer?” vroeg iemand hem.

„Nee. De benzine is op. Misschien is hij ergens geland of er uit gesprongen . . . Kom, draag de brancard weg”.

De commandant draaide zich om en begon iets te fluiten, waarbij hij de melodie volkomen verdraaide. Petrow voelde opnieuw een prop in zijn keel komen, zo warm en hard dat het leek of hij er in zou stikken. Er klonk een vreemd, hoestend geluid. De mannen, die nog steeds zwijgend op het vliegveld stonden, draaiden zich om en wendden zich onmiddellijk weer af: de gewonde piloot lag te huilen op de brancard.

„Maar draag hem toch weg voor de donder!” riep de commandant met een vreemde stem, wendde zich van de menigte af en liep haastig weg, met zijn ogen knipperend alsof hij tegen een sterke wind in liep.

De mensen begonnen zich langzaam te verspreiden over het veld. En precies op dit ogenblik dook als een schaduw, volkomen geruisloos, met zijn wielen over de kruinen van de berken strijkend, boven de zoom van het bos een vliegtuig op. Als een visioen gleed het over de hoofden, over de grond, en alsof het door de aarde werd aangetrokken raakte het met alle drie zijn wielen tegelijk het gras. Men hoorde een dof geluid, geknars van grint en geritsel van gras — alles even ongewoon, omdat de vliegers die geluiden anders nooit horen door het gedaver van de motor. Alles gebeurde zo onverwacht dat niemand begreep wat er eigenlijk aan de hand was, al was het gebeuren op zichzelf normaal: er was een vliegtuig geland, en wel No. 11, juist het vliegtuig waarop allen zo gespannen gewacht hadden.

„Hij!” brulde iemand met zulk een hysterische en onnatuurlijke stem dat allen plotseling uit hun verstijving loskwamen.

Het vliegtuig was al uitgetaxied, piepte met zijn remmen en bleef precies aan de rand van het vliegveld stilstaan voor de haag van dichtbegroeide jonge berken met hun witte stammen, verlicht door de oranjekleurige stralen van de avondzon.

Weer kwam er niemand uit de cockpit. De mensen renden hijgend, zo hard zij konden naar het toestel, voorvoelend dat er iets niet in orde was. De regimentscommandant kwam het eerst aan, sprong elastisch op de vleugel, lichtte de kap op en keek in de cabine. Aleksej Meressjew zat daar zonder helm, bleek als een doek en glimlachte met bloedeloze, groenachtige lippen. Van zijn doorgebeten onderlip liepen twee straaltjes bloed over zijn kin.

„Leef je? Ben je gewond?”

Zwakjes glimlachend keek hij de kolonel aan met dodelijk vermoeide ogen:

„Nee, ik heb niets. Heb alleen erg in angst gezeten ... Een kilometer of zes op de laatste druppels gevlogen”.

De piloten praatten allen door elkaar, feliciteerden hem, drukten hem de hand. Aleksej glimlachte:

„Jongens, breek de vleugels niet af. Kalm een beetje. Kijk 'ns hoe jullie dringen ... Ik kom er dadelijk uit”.

Op dat ogenblik hoorde hij ergens van beneden, van achter al die over hem heen hangende hoofden een bekende stem, maar zo zwak alsof hij van heel uit de verte kwam: „Aljosja, Aljosja!”

Meressjew leefde ineens op. Hij sprong overeind, tilde zich aan zijn handen op, wierp zijn zware benen uit de cabine en kwam op de grond terecht, zo plotseling dat hij bijna iemand omver wierp.

Het gezicht van Petrow was even wit als het kussen. In zijn ingevallen, donker geworden oogkassen glinsterden twee dikke tranen.

„Kerel! Leef je? ... Waarachtig, ouwe duivel!”

De piloot viel zwaar op zijn knieën voor de brancard, omhelsde het krachteloos terneerliggende hoofd van zijn makker en keek in zijn blauwe, smartelijke en tegelijk van geluk glanzende ogen:

„Leef je?”

„Bedankt, Aljosja, je hebt mij gered. Aljosja, je bent zo'n ... zo'n ...”

„Maar breng de gewonde toch eindelijk weg!” schreeuwde ergens naast hem de stem van de kolonel. „De duivel haal jullie, jullie staan daar maar met open monden!”

De regimentscommandant stond naast hem, klein en kwiek, wiegend op zijn sterke benen, geschoeid in stevige, glimmende laarzen, zichtbaar onder de broekspijpen van zijn blauwe overall.

„Eerste luitenant Meressjew, rapporteren. Zijn er door u vijandelijke vliegtuigen omlaaggeschoten?”

„Zeker, kameraad kolonel. Twee Focke-Wulf's”.

„Onder welke omstandigheden?”

„De ene door een verticale aanval. Hij had zich aan de staart van Petrow vastgehaakt. De ander in een frontale

aanval een kilometer of drie noordelijk van het algemene gevecht".

„Klopt. Een grond-observatiepost heeft het juist doorgegeven ... Ik dank u".

„Tot uw ..." begon Aleksej naar alle vorm, maar de commandant, die anders altijd bijzonder nauwgezet in zulke dingen was en zich aan alle reglementen hield, onderbrak hem met een gewone stem:

„Nou, dat is prachtig! Morgen neemt u een escadrille onder uw leiding ... De commandant van het derde escadrille is vandaag niet op zijn basis teruggekeerd ..."

Zij begaven zich te voet naar het commandopunt. Aangezien de vluchten voor deze dag beëindigd waren, liep de hele menigte met hen mee. Het groene heuveltje van het commandopunt was al vlakbij, toen de officier van dienst er uit te voorschijn kwam en hen tegemoet snelde. Midden in zijn vaart stond hij stil voor de commandant, blootshoofds en met een verheugde, opgewonden uitdrukking op zijn gezicht, en wilde juist zijn mond openen om iets uit te schreeuwen, toen de kolonel hem met een droge, scherpe stem onderbrak:

„Waarom hebt u geen pet op? Wat denkt u dat u bent, een scholier in de pauze?"

„Kameraad kolonel, vergun mij uw aandacht te vragen", stootte de opgewonden luitenant er uit, terwijl hij in de houding ging staan en nauwelijks op adem kon nemen.

„Wel?"

„Onze buurman, de commandant van het regiment 'Jak's, vraagt u aan de telefoon".

„Onze buurman? Nou, en wat ...?"

De kolonel liep haastig naar het aardhutje.

„Het gaat over jou ..." wilde de officier van dienst juist tegen Aleksej zeggen, maar op dat ogenblik klonk van beneden al de stem van de commandant:

„Laat Meressjew hier komen!"

Toen Meressjew voor hem in de houding stond met

de handen langs de naden van zijn broek, voer de kolonel, die de hoorn met zijn handpalm bedekt had, tegen hem uit:

„Waarom brengt u mij in zo'n lelijk parket? De buur belt op en vraagt: 'Wie van jouw piloten vliegt er op No. 11?' Ik zeg: 'Eerste luitenant Meressjew'. Hij: 'Hoeveel neergeschoten vliegtuigen heb je vandaag voor hem genoteerd?' Ik antwoord: 'Twee'. Hij zegt: 'Noteer er nog een voor hem: hij heeft vandaag een Focke-Wulf van mijn staart weggeschoten. Ik heb zelf gezien', zegt hij, 'hoe hij op de grond neerstortte'. Nou? Waarom zegt u niets?' De kolonel keek Aleksej donker aan en het was moeilijk uit te maken of hij schertste of werkelijk boos was: „Is het waar? ... Nou, vecht het zelf maar uit, hier is de hoorn. Hallo? Luister je? Hier komt eerste luitenant Meressjew. Ik geef de hoorn over”.

Een onbekende, schorre stem schetterde tegen zijn oor: „Nou, bedankt, eerste luitenant. Die voorbeeldige stoot heeft mij waarschijnlijk het leven gered. Ja. Ik heb hem helemaal tot de aarde gevolgd en gezien hoe hij tegen de grond sloeg ... Drink je wodka? Kom dan op mijn commandopunt, er gaat een liter op tafel. Nou, nogmaals bedankt en een stevige poot. Kom vast!”

Meressjew legde de hoorn neer. Hij was zo vermoeid van alles wat hij had doorgemaakt dat hij nauwelijks op zijn benen kon staan. Hij kon aan niets anders meer denken dan hoe hij zo vlug mogelijk naar het „mollendorp” kon komen, naar zijn aardhutje, zijn prothesen afwerpen en zich uitstrekken op zijn leger. Na nog even verlegen bij de telefoon rondgehangen te hebben, bewoog hij zich langzaam naar de deur.

„Waar gaat u heen?” De regimentscommandant versperde hem de weg; hij greep de hand van Meressjew en drukte hem met zijn kleine, droge hand zo stevig dat het pijn deed. „Nou, wat moet ik u zeggen? U bent een pracht kerel! Ik ben er trots op dat ik zulke mensen onder mij heb ... Ja, wat moet ik verder zeggen? Ik dank u ... En

aanval een kilometer of drie noordelijk van het algemene gevecht".

„Klopt. Een grond-observatiepost heeft het juist doorgegeven ... Ik dank u".

„Tot uw ..." begon Aleksej naar alle vorm, maar de commandant, die anders altijd bijzonder nauwgezet in zulke dingen was en zich aan alle reglementen hield, onderbrak hem met een gewone stem:

„Nou, dat is prachtig! Morgen neemt u een escadrille onder uw leiding ... De commandant van het derde escadrille is vandaag niet op zijn basis teruggekeerd ..."

Zij begaven zich te voet naar het commandopunt. Aangezien de vluchten voor deze dag beëindigd waren, liep de hele menigte met hen mee. Het groene heuveltje van het commandopunt was al vlakbij, toen de officier van dienst er uit te voorschijn kwam en hen tegemoet snelde. Midden in zijn vaart stond hij stil voor de commandant, blootshoofds en met een verheugde, opgewonden uitdrukking op zijn gezicht, en wilde juist zijn mond openen om iets uit te schreeuwen, toen de kolonel hem met een droge, scherpe stem onderbrak:

„Waarom hebt u geen pet op? Wat denkt u dat u bent, een scholier in de pauze?"

„Kameraad kolonel, vergun mij uw aandacht te vragen", stootte de opgewonden luitenant er uit, terwijl hij in de houding ging staan en nauwelijks op adem kon nemen.

„Wel?"

„Onze buurman, de commandant van het regiment 'Jak's, vraagt u aan de telefoon".

„Onze buurman? Nou, en wat ...?"

De kolonel liep haastig naar het aardhutje.

„Het gaat over jou ..." wilde de officier van dienst juist tegen Aleksej zeggen, maar op dat ogenblik klonk van beneden al de stem van de commandant:

„Laat Meressjew hier komen!"

Toen Meressjew voor hem in de houding stond met

de handen langs de haden van zijn broek, voer de kolonel
die de hoorn met zijn handpalm bedekt had, tegen hem uit.
„Waarom brengt u mij in zo'n lelijk parket? De bui-
belt op en vraagt: 'Wie van jouw piloten vliegt er op No-
11?' Ik zeg: 'Eerste luitenant Meressjew'. Hij: 'Hoeveel
neergeschoten vliegtuigen heb je vandaag voor hem ge-
noteerd?' Ik antwoord: 'Twee'. Hij zegt: 'Noteer er nog
een voor hem: hij heeft vandaag een Focke-Wulf van
mijn staart weggeschoten. Ik heb zelf gezien', zegt hij, 'hoe
hij op de grond neerstortte'. Nou? Waarom zo? ...
De kolonel keek Aleksej donker aan en
uit te maken of hij schertste of werkelijk
waar? ... Nou, vecht het zelf maar uit,
Hallo? Luister je? Hier komt eerste luitenant
Ik geef de hoorn over".

Een onbekende, schorre stem schetterde teg-
„Nou, bedankt, eerste luitenant. Die voorbeeld
heeft mij waarschijnlijk het leven gered. Ja. Ik heb
helemaal tot de aarde gevolgd en gezien hoe hij tegen
grond sloeg ... Drink je wodka? Kom dan op mijn cor-
mandopunt, er gaat een liter op tafel. Nou, nogmaals be-
dankt en een stevige poot. Kom vast!"

Meressjew legde de hoorn neer. Hij was zo vermoeid
van alles wat hij had doorgemaakt dat hij nauwelijks op
zijn benen kon staan. Hij kon aan niets anders meer den-
ken dan hoe hij zo vlug mogelijk naar het „mollendorp"
kon komen, naar zijn aardhutje, zijn prothesen afwerpen
en zich uitstrekken op zijn leger. Na nog even verlegen
bij de telefoon rondgehangen te hebben, bewoog hij zich
langzaam naar de deur.

„Waar gaat u heen?" De regimentscommandant ver-
sperde hem de weg; hij greep de hand van Meressjew en
drukte hem met zijn kleine, droge hand zo stevig dat het
pijn deed. „Nou, wat moet ik u zeggen? U bent een pracht
kerel! Ik ben er trots op dat ik zulke mensen onder mij
heb ... Ja, wat moet ik verder zeggen? Ik dank u ... En

dat vriendje van u, die Petrow, die is ook niet voor de poes! En de rest . . . Nou, met zulke mensen verlies je geen oorlog!"

Hij drukte nog eens de hand van Meressjew in een pijnlijke greep.

Het was al nacht toen Meressjew eindelijk zijn aardhutje bereikte, maar hij kon de slaap niet vatten. Hij draaide zijn kussen om, telde tot duizend en weer terug tot één, dacht aan al zijn kennissen wier naam met een A begon, daarna aan hen wier naam met een B begon enzovoorts, maar al die honderdmaal beproefde slaapmiddeltjes wilden vandaag niet helpen. Zodra Aleksej zijn ogen sloot, doemden dadelijk nu eens duidelijke dan weer nauwelijks uit een soort mist loskomende bekende beelden voor hem op: bezorgd keek door zijn zilveren lokken heen grootvader Michajla hem aan; goedmoedig knipoogde Andrej Degtjarenko met zijn „koe-achtige" wimpers; Wasilij Wassiljewitsj schudde, terwijl hij iemand uit stond te schelden, boos zijn grijzende manen; met alle rimpeltjes van zijn soldatenkop grinnikte de oude scherpschutter; tegen de witte achtergrond van zijn kussen keek het waskleurige gezicht van commissaris Worobjow Aleksej aan met zijn wijze, scherpzinnig-ironische, allesbegrijpende ogen; fladderend in de wind doemden de vurige haren van Zinotsjka op; de kleine, beweeglijke instructeur Naoemow glimlachte en knipoogde meevoelend en begrijpend. Hoeveel dierbare vriendengezichten keken hem glimlachend uit de duisternis aan, wekten herinneringen in hem op en vulden zijn toch reeds overvolle hart met steeds nieuwe warmte! Maar daar dook temidden van die vriendengezichten het gezicht van Olja op en overschaduwde onmiddellijk alle andere, het magere gezicht van de jongen in officierstuniek met de grote, vermoeide ogen. Aleksej zag het zo helder en duidelijk alsof het meisje werkelijk voor hem stond — zoals hij haar nog nooit gezien had. Dit visioen was zo reëel dat hij zich zelfs oprichtte.

Met slapen werd het toch niets! Aleksej voelde een golf van blijde energie in zich opwellen, sprong van zijn legerstee, stak de „Stalingradka” aan, scheurde een blad uit een schrift en begon, na zijn potlood tegen zijn zool gescherpt te hebben, te schrijven.

„Lieve!ing!” schreef hij met een onleesbare hand, daar hij nauwelijks de snelle vlucht van zijn gedachten kon bijhouden. „Ik heb vandaag drie Duitsers neergehaald. Maar daar gaat het niet om. Sommige van mijn kameraden doen dat nu bijna elke dag. Ik zou mij daarop tegenover jou dan ook niet beroemen . . . Mijn dierbare, verre geliefde! Vandaag wil ik, vandaag heb ik het recht om je alles te vertellen wat mij achttien maanden geleden overkomen is en dat ik tot mijn spijt, tot mijn grote spijt voor je verborgen heb gehouden. En nu vandaag heb ik eindelijk besloten . . .”

Aleksej verviel in gepeins. Achter de planken, waarmee het aardhol bekleed was, piepten de muizen en deden het zand ritselen. Door de niet-afgesloten ingang drongen gelijk met de frisse, koele geur van berken en bloeiende kruiden nauwelijks gedempt de hete trillers der nachtegalen door. Ergens in de buurt, achter het kleine dal, waarschijnlijk bij de officierseetzaal, zongen een mannelijke en een vrouwelijke stem harmonisch en droefgeestig het lied van „De Lijsterbes”. Verzacht door de afstand kreeg de melodie in de nacht een bijzonder tedere bekoring en wekte in de ziel een blij en tegelijk weemoedig gevoel — een gevoel van verwachting, een gevoel van hoop.

Het verre, doffe gerommel van de kanonnade, dat nog maar net tot het vliegveld, dat zich plotseling diep in het achterland bevond, doordrong, overstemde noch de klanken van dit lied, noch het slaan van de nachtegalen, noch het zachte, dromerige ruisen van het nachtelijke woud.

EPILOOG

In de dagen dat de slag om Orjol zijn zegevierend einde naderde en de vooruitgeschoven regimenten, die van het noorden uit aanvielen, reeds meldden dat zij van de hoogte van Krasnogorsk af de brandende stad zagen, kwam bij de staf van het front van Brjansk het bericht binnen dat de piloten van het garde-regiment jachtvliegers, dat in deze sector opereerde, in de laatste negen dagen zevenenveertig vliegtuigen van de vijand hadden neergeschoten. Zij zelf hadden daarbij vijf toestellen verloren en slechts drie man, daar twee van de neergeschoten met de parachute omlaaggesprongen waren en te voet hun regiment bereikt hadden. Zelfs voor deze dagen van stormachtige aanvallen van het Rode Leger was zulk een zege iets buitengewoons. Op een verbindingsvliegtuig vloog ik naar dat regiment met de bedoeling om in de „Prawda" over de heldendaden van de garde-jachtvliegers te schrijven.

Het vliegveld van het regiment bleek gelegen te zijn op een boerenweide, waarvan men zo goed en zo kwaad als het ging de aardkluiten en molshopen had verwijderd. Als een nest auerhanen stonden de vliegtuigen verborgen aan de zoom van een jong berkenbosje.

Kortom, het was het gewone beeld van een tactisch vliegveld uit die stormachtige oorlogsdagen.

Wij landden er op tegen de avond, toen het regiment een lange, zware dag achter de rug had. Bij Orjol waren de Duitsers bijzonder actief in de lucht. De jagers moesten deze dag elk tot zeven maal toe de lucht in gaan om strijd te leveren. Pas tegen de schemering kwam de laatste escadrille terug van zijn achtste vlucht. De regimentscommandant, een kleine, gebruide, kwieke man met strak aangetrokken riem en in een nieuwe blauwe overall, met een volmaakte scheiding op zijn hoofd, bekende eerlijk dat hij niet in staat was mij vandaag nog iets samenhangends te vertellen, daar hij van zes uur 's morgens af

op het vliegveld en zelf driemaal de lucht in was geweest en nu nauwelijks op zijn benen kon staan van vermoeidheid. En de overige commandanten voelden die dag ook niet veel voor een journalistiek interview. Ik begreep dat ik geduld moest hebben tot morgen, en trouwens, het was toch te laat om terug te keren. De zon hing al vlak boven de kruinen van de berken en overgoot ze met het vloeibare goud van zijn stralen.

De laatste toestellen landden. Zonder de motoren uit te schakelen taxieden zij meteen door naar het bosje. De monteurs vingen ze al lopend op. Pas toen de toestellen reeds in hun groene, met graszoden beklede hoefijzervormige schuilplaatsen stonden, klommen de bleke, vermoeide piloten langzaam uit hun cabines.

Als laatste kwam het vliegtuig van de commandant van het derde escadrille aangevlogen. De doorzichtige kap van de cockpit ging open. Eerst vloog er een grote, van zwart hout gemaakte stok bedekt met monogrammen uit en viel op de grond. Daarna tilde een gebruinde, zwartharige man met een breed gezicht zich snel op zijn stevige armen op, zwaaide behendig zijn romp over boord, liet zich op de vleugel zakken en kwam vervolgens zwaar op de grond neer. Iemand zei mij dat dit de beste vlieger van het regiment was. Om de avond niet helemaal te verliezen, besloot ik meteen met hem te gaan praten. Ik herinner mij nog goed hoe hij mij recht aankeek met zijn levendige zwarte zigeunerogen, waarin een onverzwakte jongensachtige schelmsheid op wonderlijke wijze samenging met de vermoeide wijsheid van een ervaren mens, die veel had doorgemaakt, en glimlachend zei:

„Heb medelijden met mij, op mijn woord, ik zak gewoon door mijn benen heen. Mijn oren suizen. Hebt u al gegeten? Nee? Nou, dat is prachtig, laten we dan naar de eetzaal gaan en samen wat eten. Het is bij ons gewoonte dat voor elk neergeschoten vliegtuig tweehonderd gram wodka wordt uitgereikt. Ik krijg er vandaag vierhonderd.

Net genoeg voor ons beiden. Nou, komt u mee? We kunnen ook aan tafel praten, wanneer u zo ongeduldig bent".

Ik stemde toe. Hij beviel mij erg, die openhartige, vrolijke knaap. Wij gingen over het paadje dat door de vliegeniers was uitgelopen dwars door het bos. Mijn nieuwe kennis liep snel, waarbij hij zich af en toe bukte om al lopend een zwarte bes te plukken of een tros witrose bosbessen in zijn hand te vangen, die hij meteen in zijn mond stopte. Hij moest vandaag wel erg vermoeid zijn, want hij liep met een zware gang. Maar hij steunde zich niet op zijn vreemde stok. Die hing aan zijn arm en alleen af en toe nam hij hem in zijn hand om een vliegenzwam neer te slaan of de rozige pluimpjes van St. Jans-kruid af te rukken. Toen wij door een dal gingen en een steile, glibberige helling op moesten, klom de piloot langzaam omhoog, waarbij hij zich met de handen aan de struiken optrok. Maar op zijn stok steunde hij ook toen niet.

In de eetzaal viel de vermoeidheid overigens als door de wind weggeblazen van hem af. Hij ging aan een raam zitten, waardoorheen men de koele, rode zonsondergang kon zien, hetgeen volgens de ervaringen van vliegeniers voor de volgende dag wind voorspelde, dronk gretig en klokkend een grote beker water leeg en maakte een grapje met het aardige krullekopje van een dienstertje over een vriend van hem, die in het hospitaal lag en die er de oorzaak van was dat zij altijd te veel zout in de soep deed. Hij at veel en met grote eetlust en kloof krakend met zijn sterke tanden de botten van een schaapsbout af. Hij schertste over de tafel heen met zijn kameraden, vroeg mij naar het laatste nieuws uit Moskou, legde belangstelling aan de dag voor literaire nieuwtjes en voorstellingen in de Moskouse theaters, waar hij, naar hij zei, helaas nog nooit geweest was. Toen wij onze derde gang beëindigd hadden — pudding van zwarte bessen, die hier „onweerswolken" genoemd werd — vroeg hij:

„Waar slaapt u eigenlijk? Nergens? Nou, dat is mooi, u

kunt dan in mijn aardhut slapen". Zijn gezicht versomberde even en hij legde met doffe stem uit: „Mijn kamergenoot is vandaag niet teruggekeerd . . . Er is dus een plaats vrij. Schone lakens vinden wij wel, komt u maar mee".

Hij was blijkbaar een van die types die graag met mensen omgaan, die beslist met elk nieuw gezicht een gesprek moeten aanknopen en alles uit hem halen wat hij weet. Ik stemde toe. Wij liepen naar het dal, aan beide kanten waarvan in de hellingen, die geurden naar rottende bladeren en vochtigheid van paddestoelen en dicht begroeid waren met frambozen, rupsklaver en St. Jans-kruid, de aardholen uitgegraven waren.

Toen het streepje van de roetige vlam omhoog schoot in de zelfgemaakte „Stalingradka" en het aardhutje verlichtte, bleek de woonruimte tamelijk groot te zijn en er gezellig uit te zien. In de nissen van de kleiwand lagen op matrassen, gemaakt van met vers, geurend hooi gevulde veldjassen, twee nette bedden. Jonge berketakken met nog niet verwelkte bladeren stonden in de hoeken, „voor de geur" legde de vliegenier uit. Boven de bedsteden waren in de aarde een soort stellages gegraven, waarop, op een onderlaag van kranten, stapeltjes boeken, was- en scheergerei lagen. Bij het hoofdeinde van één van de bedsteden kon men twee foto's ontwaren in zelfgemaakte, kunstige lijsten van doorzichtig plexiglas. Zulke lijsten werden op rustige dagen door de knutselaars van het regiment uit verveling in massa's gemaakt uit de resten van vijandelijke vliegtuigen. Op de tafel stond een met een blad bedekt soldatenketeltje vol geurende frambozen. Van de frambozen, van de verse berken, van het hooi, van de dennetakken waarmee de vloer bedekt was steeg zulk een prikkelende, dichte, levenskrachtige geur op, in het aardhutje heerste zulk een heerlijke, vochtige koelte, en het getsjirp van de krekels in het dal maakte zo slaperig dat wij meteen in ons hele lichaam een aangename vermoeidheid voelden en besloten, zowel ons onderhoud als

de frambozen, waar wij juist aan wilden beginnen, tot morgen uit te stellen.

De piloot ging naar buiten en men kon horen hoe hij luidruchtig zijn tanden poetste, zich met koud water overgoot en proestte en snoof dat het in het hele bos weerklonk. Hij kwam vrolijk en fris terug met waterdruppels aan zijn wenkbrauwen en haren, draaide de pit van de lamp naar beneden en begon zich uit te kleden. Er bonsde iets zwaars op de grond. Ik keek op en zag iets dat ik eenvoudig niet kon geloven. Hij liet zijn voeten op de grond achter. Een piloot zonder voeten! Een piloot die nog vandaag zeven vluchten gemaakt had en drie vliegtuigen neergehaald! Het leek volkomen onwaarschijnlijk.

Maar zijn voeten, of liever gezegd zijn prothesen, kunstvaardig geschoeid in militaire schoenen, lagen daar op de grond. De uiteinden lagen onder de bedstee zodat het leek alsof iemand zich daaronder verborgen had. Ik moet op dat ogenblik wel een erg verblufte blik in mijn ogen gehad hebben, want mijn gastheer keek mij aan en vroeg met een listig, tevreden glimlachje:

„Had u het werkelijk niet eerder opgemerkt?”

„Het was zelfs niet in m'n hoofd opgekomen!”

„Dat is mooi! Daarvoor ben ik u dankbaar! Het verwondert mij alleen dat niemand het u verteld heeft. In ons regiment zijn net zoveel vliegeniers als kletsmajoren. Hoe is het mogelijk dat ze verzuimd hebben om tegenover een vreemde, en nog wel iemand van de 'Prawda', op te snijden over zulk een rariteit?”

„Maar dat is toch iets ongehoords! De duivel mag weten hoe zo'n prestatie mogelijk is: zonder voeten strijd te leveren in een jager! De geschiedenis van de luchtvaart kent zover ik weet geen enkel soortgelijk geval”.

De vliegenier floot vrolijk:

„Nou ja, de geschiedenis van de luchtvaart. Die kent zoveel niet, maar ze is in deze oorlog heel wat te weten gekomen van Sowjetpiloten. Overigens, wat heb ik er

aan? Gelooft u maar gerust dat ik heel wat liever met echte voeten had gevlogen dan met deze daar. Maar wat doe je er aan? Zo is het nu eenmaal". De piloot zuchtte. „Overigens, om nauwkeurig te zijn kent de geschiedenis van de luchtvaart wel soortgelijke gevallen".

Hij zocht even in zijn planchet en haalde er een krantenknipsel uit, dat helemaal versleten was en op de vouwen uiteen zou vallen, wanneer het niet zorgvuldig met cellofaanpapier beplakt was. Er was in het artikeltje sprake van een vliegenier die zonder voet gevlogen had.

„Nou ja, maar hij had toch nog één voet over? Bovendien was hij geen jager, maar vloog op een 'Farman' van voor de zondvloed".

„Maar ik ben dan ook een Sowjetpiloot. U moet alleen niet denken dat ik mijzelf in de hoogte wil steken, het zijn niet mijn woorden. Die woorden heeft eens een zeer goed, waarachtig" — hij onderstreepte in het bijzonder het woord 'waarachtig' — „mens tegen mij gezegd... Hij is nu dood".

Op het brede, energieke gezicht van de piloot verscheen een uitdrukking van zachte, weldadige droefheid, zijn ogen begonnen warm en helder te glanzen, zijn gezicht werd plotseling een jaar of tien jonger en werd bijna jongensachtig, en ik merkte met verbazing dat mijn gastheer, die er een minuut geleden nog had uitgezien als iemand op middelbare leeftijd, nauwelijks drieëntwintig jaar moest zijn.

„Ik heb er een hekel aan wanneer men mij begint te ondervragen over het hoe en wanneer... Maar nu staat mij plotseling alles zo helder voor de geest... U bent iemand die ik toevallig ontmoet heb, morgen nemen wij weer afscheid van elkaar, waarna wij elkaar waarschijnlijk nooit meer zullen zien... Wilt u dat ik u de geschiedenis verhaal van mijn voeten?"

Hij ging op zijn bed overeind zitten, trok de dekens tot zijn kin op en begon te vertellen. Het leek of hij hardop

dacht en zijn toehoorder volkomen vergeten was, maar hij vertelde boeiend en plastisch. Men voelde in hem een scherp verstand, een ijzeren geheugen en een groot en goed hart. Daar ik onmiddellijk begreep dat ik iets zeer bijzonders te horen kreeg, iets zo merkwaardigs als men later misschien nooit meer te horen zou krijgen, greep ik naar een op tafel liggend schoolschrift met het opschrift „Journaal van de gevechtsvluchten van het derde escadrille” en begon zijn verhaal op te schrijven.

De nacht nestelde zich ongemerkt in het bos. Het lampje op tafel sputterde en siste. Er lag al een heel aantal onvoorzichtige nachtvlindertjes die hun grijze vleugeltjes verbrand hadden, omheen. In het begin woei de nachtwind de jengelende klanken van een harmonica naar ons toe. Later zweeg de harmonica en werd het gelijkmatige geluid van de wat hese, peinzende stem alleen begeleid door het nachtelijke ruisen van het bos, de scherpe kreet van een roerdomp, het verre gekreun van een schuifuil, het opdringerige gekwaak van kikkers in het naburige moeras en het getsjirp van krekels.

Het wonderbaarlijke verhaal boeide mij zozeer dat ik het zo uitvoerig mogelijk trachtte op te schrijven. Ik schreef één schrift vol, vond op het plankje een tweede, schreef dit ook vol en merkte niet hoe de hemel bleek begon te worden in de smalle spleet van de ingang. Aleksej Meressjew vertelde door tot aan de dag toen hij, na drie Duitse vliegtuigen van de luchtdivisie „Richthofen” neergeschoten te hebben, zich weer een gelijkgerechtigd en volwaardig piloot voelde.

„Hè, wat hebben we zitten bomen, en morgenochtend vroeg moet ik alweer vliegen”, onderbrak hij zichzelf midden in een zin. „Heb ik u verveeld met mijn geklets? En nu — slapen”.

„Maar hoe is het nu met Olja? Wat heeft zij u geantwoord?” vroeg ik, en bedacht mij plotseling: „Neemt u mij overigens niet kwalijk, misschien is die vraag u niet

aangenaam, in dat geval hoeft u niet te antwoorden".

„Welnee, waarom?" glimlachte hij. „Zij en ik zijn allebei een beetje rare snoeshanen. Ziet u, het bleek dat zij alles al wist. Mijn vriend Andrej Degtjarenko — ik heb u over hem gesproken — had haar meteen geschreven, eerst over het ongeluk, daarna dat mijn voeten geamputeerd werden. Maar zij, toen zij zag dat ik de waarheid om de een of andere reden verborgen hield, besloot dat het mij moeilijk viel het haar te vertellen en deed de hele tijd net of zij niets wist. Het bleek dus dat wij elkaar allebei volkomen nutteloos bedrogen. Wilt u haar zien?"

Hij draaide het katoentje in de lamp wat hoger en bracht mij bij de foto's in de kunstige lijsten van plexiglas die boven zijn hoofdeind hingen; op de ene, een amateursfoto, bijna helemaal verschoten en versleten, kon men met moeite een meisje onderscheiden, dat zorgeloos glimlachte temidden van de bloemen van een zomerse weide. Van de andere foto keek streng het magere, geconcentreerde, verstandige gezicht van hetzelfde meisje in de uniform van tweede luitenant der genie. Zij was zo klein dat ze in haar uniform deed denken aan een knappe jongen van een jaar of veertien, alleen had die jongen vermoeide, onkin-derlijke wijze ogen.

„Bevalt zij u?"

„Bijzonder", antwoordde ik volkomen oprecht.

„Nou, mij ook" glimlachte hij goedmoedig.

„En hoe is het met Stroetsjkow, waar is hij nu?"

„Ik weet het niet. Zijn laatste brief kreeg ik van de winter uit de buurt van Welikije Loeki".

„En die tankcommandant, hoe is het met hem?"

„Grisja Gwozdjow? Hij is nu majoor. Hij heeft deelgenomen aan de befaamde slag bij Prochorowka, en daarna aan de tankdoorbraak in de bocht van Koersk. We hebben daar samen gevochten en elkaar niet ontmoet. Hij voert het bevel over een regiment tanktroepen. De laatste tijd heb ik niets meer van hem gehoord. Nou, doet er niet toe,

we vinden elkaar wel weer als wij in Javen blijven. En waarom zouden we niet in Javen blijven? Nou, kom, laten we gaan slapen: het is al ochtend".

Hij blies het vlammetje van de lamp uit. Het donker werd reeds verdund door de grauwe, triestige dageraad, de muggen, die waarschijnlijk het enige ongemak vormden in dit heerlijke bosleven, begonnen te zoemen.

"Ik zou erg graag over u schrijven in de 'Prawda'."

"Geen bezwaar, schrijft u maar", stemde de piloot zonder veel enthousiasme toe en voegde er met een reeds geheel slaperige stem aan toe: "Maar is het wel de moeite waard? Wanneer Goebbels het in handen krijgt, dan zal hij van alle daken schreeuwen: zie je wel, zal hij zeggen, het is zo ver met de Russen dat ze mensen zonder voeten moeten laten vechten ... Ja, de fascistten zijn meesters op dat gebied".

Een ogenblik later lag hij al zwaar te snurken. Maar ik kon niet in slaap komen. De onverwachte biecht schokte mij diep door zijn eenvoud en grootheid. Dit alles zou de indruk gemaakt hebben van een fraai sprookje, wanneer de held er van zelf niet daar vlak naast mij geslapen had en zijn prothesen niet op de grond gelegen hadden, bedekt met dauw, duidelijk zichtbaar in het grauwe licht van de beginnende dag ...

... Sedertdien heb ik Aleksej Meressjew niet meer ontmoet, maar overal waarheen het lot van de oorlog mij voerde, sleepte ik de twee schoolschriften met mij mee. waarin ik bij Orjol de ongewone odyssee van deze vlieger had neergeschreven. Hoe vaak was ik tijdens de oorlog in de dagen na het einde der vijandelijkheden en later nog, terwijl ik door de landen van het bevrijde Europa zwierde, begonnen een ontwerp voor zijn geschiedenis te maken en elke keer moest ik de pen weer neerleggen omdat alles wat ik over hem wist te schrijven maar een zwakke schaduw leek van zijn leven!

Maar toen maakte ik in Neurenberg een zitting mee van

het Internationale Oorlogstribunaal. Het verhoor van Herman Goering liep ten einde. Wankelend onder het gewicht van de documentaire bewijzen, tegen de muur gedrongen door de vragen van de Sowjetaanklager; vertelde de „tweede Nazi van Duitsland” het hof onwillig, door zijn tanden heen, hoe in de gevechten in de onmetelijke uitgestrektheden van mijn vaderland onder de slagen van het Rode Leger de gigantische strijdmacht van het fascisme, dat tot dien nog geen nederlagen gekend had, wegsmolt en uiteenviel. Om zich te rechtvaardigen hief Goering zijn troebele ogen ten hemel: „Zo was de wil van de voorzienigheid”.

„Erkent u dat u, door verraderlijk de Sowjetunie binnen te vallen, tengevolge waarvan Duitsland verpletterd is, de grootste misdaad hebt gepleegd?” vroeg de Sowjetaanklager Roman Roedenko aan Goering.

„Dat was geen misdaad, dat was een noodlottige vergissing”, antwoordde Goering dof, terwijl hij somber zijn ogen neersloeg. „Ik kan alleen erkennen dat wij onbezonnen gehandeld hebben, omdat wij, zoals in de loop van de oorlog gebleken is, veel dingen niet wisten en veel zelfs niet konden vermoeden. Het voornaamste was dat wij de Sowjetrussen niet kenden en niet begrepen. Zij waren en blijven nog steeds een raadsel. Geen nieuwsagentschap, ook het beste niet, kan het ware oorlogspotentieel van de Sowjetunie onthullen. Ik spreek niet over het aantal kanonnen, vliegtuigen en tanks. Dat kenden wij bij benadering wel. Ik spreek niet over het productievermogen en de mobiliteit van de industrie. Ik spreek over de mensen, en de Russische mens is altijd een raadsel voor de vreemdeling geweest. Ook Napoleon begreep hem niet. Wij hebben alleen de fout van Napoleon herhaald”.

Wij hoorden vol trots deze afgedwongen „verklaring” over de „raadselachtige Russische mens”, over het „onbekende oorlogspotentieel” van ons vaderland. Het was wel te geloven dat de Sowjetmens, wiens capaciteiten, ta-

lenten, zelfopoffering en moed de hele wereld in de oorlogsdagen zo verbaasd hadden, voor al die Goerings inderdaad een noodlottig raadsel was en bleef. En hoe konden de uitvinders van de jammerlijke „theorie” van het Duitse „Herrenvolk” ook de ziel en de kracht begrijpen van een mens, opgegroeid in een socialistisch land! En plotseling moest ik denken aan Aleksej Meressjew. Zijn halfvergeten beeld stond weer helder en dwingend voor me in die strenge, met eikenhout beklede zaal. En ik kreeg lust om juist hier, in Neurenberg, de stad die de wieg van het fascisme was, te verhalen over één van de miljoenen eenvoudige Sowjetmensen, die de legers van Keitel en de luchtvloot van Goering vernietigden, die de schepen van Räder op de bodem van de zee begroeven en met hun machtige slagen de bandietenstaat van Hitler verpletterden.

De schoolschriften in hun gele kaften, op één waarvan in het handschrift van Meressjew geschreven stond: „Journaal van de gevechtsvluchten van het derde escadrille”, had ik bij mij in Neurenberg. Toen ik terugkwam van de zitting van het Tribunaal, begon ik de oude notities te rangschikken en zette mij opnieuw aan het werk, trachtend naar waarheid alles over Aleksej Meressjew te verhalen wat ik uit zijn eigen woorden wist.

Veel had ik toentertijd niet op kunnen schrijven, veel had ik in die vier jaar vergeten. Veel ook had Aleksej Meressjew mij toen uit bescheidenheid niet verteld. Ik moest deduceren, aanvullen. De portretten van zijn vrienden, waarover hij die nacht zo warm en helder verteld had, waren uit mijn herinnering verdwenen. Ik moest ze opnieuw scheppen. Daar ik hier niet de mogelijkheid had mij streng aan de feiten te houden, heb ik de naam van de held een ietsje veranderd en nieuwe namen gegeven aan hen die een rol in zijn leven speelden, die hem steunden op zijn moeilijke weg. Ik hoop dat zij mij dit niet kwalijk zullen nemen, wanneer zij zichzelf in het verhaal herkennen.

Ik noemde dit boek: „De geschiedenis van een waarachtig mens” — omdat Aleksej Meressjew inderdaad een van die waarachtige Sowjetmensen is die Herman Goering nooit begrijpen kon, die hij tot aan zijn smadelijke dood toe niet begreep, die tot nu toe al diegenen niet begrijpen die al te gemakkelijk de lessen van de geschiedenis vergeten en er ook nu nog heimelijk van dromen, de weg van Napoleon en Hitler te volgen.

Zo ontstond dit verhaal over een waarachtig Sowjetmens.

Neurenberg,

Beieren.

Zomer 1946

